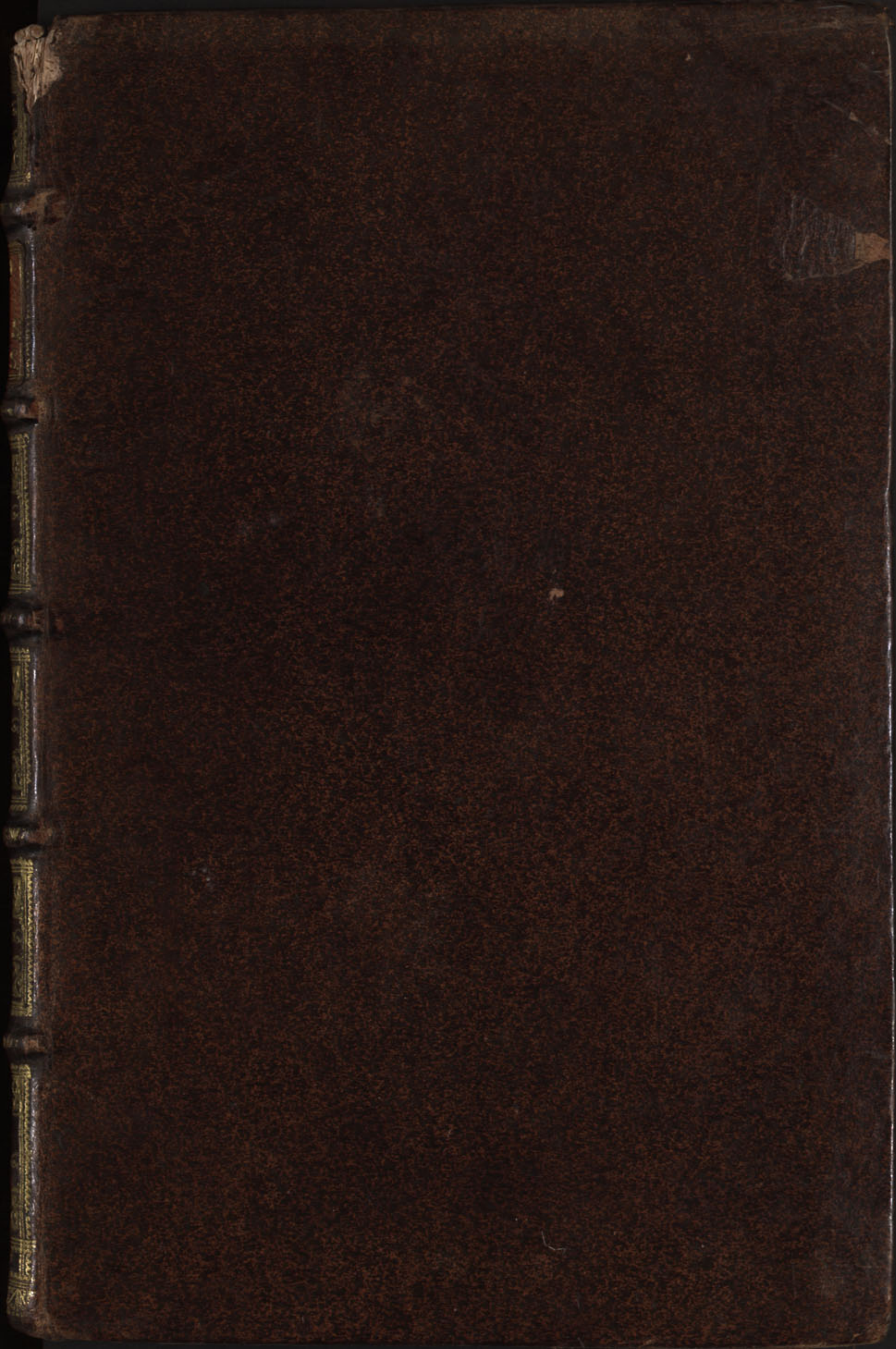

Sala SP
Gab. -
Est. Y
Tab. 5
N.º 15

~~R. 5~~ — 3815

D. BENEDICTI
ÆGIDIJ
J. C. LUSITANI
TRACTATUS TRIPLEX

PRIMUS.

AD TEXT. IN LEGE SI NON NUPSERIT
100. ff. de Cond. & Demonstr.

SECUNDUS.

DE DIRECTORIO ADVOCATORUM, ET DE
Privilegijs eorum.

TERTIUS.

DE IURE, ET PRIVILEGIIS HONESTATIS.

IN QUIBUS DEFICILIORES, ET USU FREQUENTIORES
quæstiones explicantur omnibus tam in scholis, quam in foro
versantibus admodum utiles, & necessarij.

EDITIO NOVISSIMA A MENDIS MULTIS QUIBUS
prior scatebat expurgata.

CONIMBRICÆ:

SUPERIORUM GRATIA

Apud JOSEPHUM FERREYRA
Universitatis, & S. Officij Typograph.

Anno M.DC.LXXXVIII.

D. BENEDICTI
A. G. I. D. I.
J. C. LUSITANI

TRACTATUS TRIPLEX
PRIMUS

AD TEXT. IN LEGE SI NON NOUERIT

SECUNDUS
DE DIRECTORIO ADVOCATORUM, ET DE

TERTIUS
DE IURE, ET PRIVILEGIIS HONORARIIS

IN QUIBUS DEFICIENTES, ET USU FREQUENTIORES
quædam explicantur omnibus in iudiciis, prout in loco
verisimilibus admodum utiles, & necessarii.

OPUS NOTISSIMA A MENDIS MULLIS COLLEGI

CONIMBRICÆ
207
JOSEPHUM TERRERA
Universitatis, & S. Officii Typographi
Anno MDCCLXXXVIII.

INDEX LOCORUM

JVRIS, QVÆ IN HAC RELECTIONE E X P L I C A N T U R.

Ex Digesto Veteri.

- I**tem quia. §. 1. ff. de pact. 2. part. num. 18.
L. Promittendo ff. de jure dot. 2. part. num. 18.
L. Stipulationum ff. de jure dot. ibidem.
L. Tali facta eod. titul. ibidem.
L. Si ego in princip. ff. de jure dot. 2. part. num. 19.
L. 1. §. interdum. ff. de usufruct. accrescendo 1. part. num. 29. versicul. nunc ergo.

Ex Infortiato.

- L. Titio centum in princip. ff. de conditionib. & demonstration. 2. part. num. 14. & 22.
L. Titio centum. §. Titio genero. ff. de condition. & demonstrat. 2. part. num. 20.
L. quibus diebus. §. Termilius. ff. de condit. & demonstr. 2. part. num. 30.
L. Liberto. §. Lurtius Titius ff. de annuis legat. ibidem.
L. Si tibi legatum. ff. de legat. 3. p. n. 30.
L. Eas causas 80. ff. de condition. & demonstrat. 2. part. numer. 31.
L. Titio centum. §. Titio genero in versicul. sed ante nuptias 2. part. num. 43. cum seq.
L. Item §. in versicul. ante nuptias, ibidem n. 46.
L. Hæres meus 79. §. final. ff. de condit. & demonstration. 1. part. numer. 35. versic. & mihi probat.
L. Mulieri, & Titio 74. ff. de condit. & demonstration. 1. part. num. 7. & n. 28. 30. 31.
L. Titia si non nupserit, ff. de condition. & demonstrat. 1. part. num. 17. & num. 20. & 25. versicul. quibus additur.
L. Hoc genus legati, ff. de conditionib. & demonstrat. 1. part. num. 62. & sequenti in versicul. unde Iulianum.
L. Cum ita legatum versicul. si vero indignus; ff. de condition. & demonstrat. 1. p. nu. 72.
L. Cum avus, ff. de condition. & demonstrat. 1. part. num. 54. versicul. quod vero.

Ex Digesto Novo.

- L. 2. §. fin. ff. de donationib. 2. part. num. 14.
L. Cum in testamento, ff. de fideicommissar. libertat. 2. part. numer. 30.
L. Si divortio, ff. de verborum obligat. 2. part. num. 17.
L. Si ita stipulatus fuero, §. si tibi nupsero, ff. de verborum obligat. 1. part. num. 67.
L. Maevia, ff. de manumiss. testament. 2. part. num. 33. versicul. unde cautè.

Ex Codice.

- Authent. nisi rogati Cod. ad S. C. Trebel. 2. p. num. 21.

Ex Authent.

- Authent. de Sanctiss. Episcop. §. sed, & hoc præsentì collat. 9. 2. part. num. 21. & 1. part. num. 44. & 45. & num. 54. versic. sed in quæstione.

Ex Decretalibus.

- Cap. 1. de adulter. 3. part. num. 9.
Cap. 1. de eo, qui dux. in matrimonium, quã polluit per adult. ibidem.
Cap. 2. de adulter. 3. part. num. 11.

Ex Sac. Concilio Trident.

- S. Concil. Trident. sess. 24. cap. 9 de reform. matrimon. 3. part. num. 6.

Ex Ord. Regia.

- Ord. lib. 5. titul. 23. §. 3. 3. part. num. 8.
Ord. lib. 5. titul. 23. in princip. 3. part. nu. 9.
Ord. lib. 5. titul. 22. in princip. 3. part. num. 20. & sequenti.
Ord. lib. 4. titul. 88. §. 1. 3. part. n. 23. & 25.
Ord. lib. 1. titul. 87. §. 19. 3. part. num. 59.
Ord. lib. 2. titul. 37. in princip. 3. p. num. 60.
Ord. lib. 4. titul. 91. §. 2. & fin. 3. part. num. 62. cum sequentibus.
Ord. lib. 4. titul. 105. 3. part. num. 75. cum sequentib.

INDEX RERVM

NOTABILIVM, QUÆ IN HAC relectione continentur.

ANNUUS solaris, & bissextilis, qua ratione computetur, 3. part. num. 33.
Annus civilis quomodo computetur, 3. part. num. 34.
Arrhas amittit, qui eas dedit sub conditione, si matrimonio postea non consentiat, 3. part. num. 13.
Arrharum datio valet, non vero pænæ promissio, 3. part. num. 16.
Argumentum de matrimonio carnali ad spirituale valet. 1. part. num. 53.
Bona minoris illata in domum conductam, pro pensione domus obligata manent. 3. p. num. 77.
Bona minoris sunt tacite hypothecata pro restitutione dotis, 3. part. num. 77.
Cautione de modo adimplendo interposita, emolumentum legati consequitur legatarius, secus dicendum in contractibus, 2. p. n. 29.
Clerici dicuntur, in minoribus ordinibus constituti, 2. part. num. 54.
Clericorum appellatione, monachi continentur in favorabilibus non vero in odiosis, 1. part. num. 47.
Clericus proximior de familia vocatus ad capellæ institutionem ille dicitur, qui proximior est in gradu sanguinis cum testatore, licet in remotiori gradu ordinum sit constitutus, 2. part. num. 55.
Conditio, si non nupserit, è testamento rejicitur, 1. part. num. 1.
Conditio, si non nupserit, non valet in donatione causa mortis, ibidem.
Conditio, si non nupserit, è testamento tollitur non testatoris odio, ut turpes conditiones tolluntur, sed Reipub. favore, 1. p. n. 10.
Conditio, si non nupserit, in contractibus adjecta nec vitatur, nec ipsos vitiat. 1. p. n. 11.
Conditio, si liberos non habuerit, diversa est à conditione, si non nupserit, illa enim turpis est, præsertim si conjugato sit adscripta, & ut turpis è testamento rejicitur testatoris odio, 1. part. num. 12.
Conditio, si non nupserit, injuncta viduis, hodie authent. jure valet, 1. part. num. 13.
Conditio, si liberos non habuerit, nec viduis adscripta valet hodie, sed semper rejicitur

ut turpis, 1. part. num. 13.
Conditio, si non nupserit injuncta viduæ, si à marito, siue ab alio ex tacita illius voluntate defecisse intelligitur, commissio stupro, 1. part. num. 14.
Conditio, si liberos non habuerit, viduæ injuncta non facit amitti legatum, commissio stupro, 1. part. num. 15.
Conditio, si non nupserit, pro impleta habetur beneficio legis muliere nubente, 1. part. n. 33.
Conditio, si mulier non nupserit, valet in legato alteri relicto dummodo mulier in conditione posita legatario multum conjuncta non sit, & qualiter hoc accipiendum sit, declaratur, 1. part. num. 34. vers. ex illa tem lege.
Conditio, si caste vixerit, an deficiat, secundum nuptijs? remissive traditur, 1. part. num. 35. in fin.
Conditio, si non nupserit, adscripta virginibus etiam mulieri corruptæ quæ nunquam nupserit, non valet hodie, sicut antiquo jure, non valebat, nec super secundis nuptijs cautionem præstare, necesse est, 1. part. n. 37. que ad numer. 39. vers. cum sequenti.
Conditio, si non nupserit, injuncta mulieri nunquam nuptæ, de primis tantum nuptijs intelligitur, & ad secundas protrahenda non est, 1. part. n. 40. & sequenti.
Conditio matrimonij impeditiva valet, quibus præ causæ substitutio adjicitur. 1. p. n. 41.
Conditione legati eveniente, legatario facti monacho, legatum pertinet ad monasterium in quo tunc temporis ille commoratur, 1. part. num. 49.
Conditio, si nupserit, de justis nuptijs intelligitur, & sufficit utriusque consensu eas perici, ut ante consummationem matrimonij conditio dicatur impleta, 1. part. num. 55.
Conditio, si monasterium ingressa fuerit, deficit contracto matrimonio, & si postea marito mortuo, mulier monasterium ingrediatur, 1. part. n. 57. quod intelligitur de matrimonio copula consummato, in num. sequenti.
Conditio, si Titio nupserit, nuptijs cum alio contractis, statim deficit, d. num. 57.
Conditio appposita in legato relicto Titio, si conditione, si Sempronio non nupserit, valet, 1. part.

1. part. num. 59.
 Conditio appositā in legato relicto Titiae sub conditione, si hominibus certae familiae, aut certi generis non nupserit, valida est, 1. part. num. 59.
 Conditio appositā in legato relicto Titiae, si Titio non nupserit, non de primis tantum nuptijs intelligitur, sed etiam de ulterioribus, 1. part. num. 60.
 Conditio appositā in legato relicto Titiae, si Sempronio nupserit, de primis nuptijs intelligitur 1. part. num. 61.
 Conditio negativa potentius negat, quam affirmativa affirmat, ibidem.
 Conditio, si nupserit, an fato, & absque parenti animo impleri possit? 1. part. num. 62.
 Conditio, si Titio non nupserit, non solum morte Titij, sed etiam morte mulieris adimpletur 1. part. num. 63.
 Conditio, si nupserit Titio, adimpletur intercedente, inter Titium, & mulierem, aliquo indissolubili impedimento 1. part. num. 63. vers. adimpleri etiam.
 Conditio, si Titio non nupserit, non censetur defecta ex eo, quod mulier à Titio carnaliter cognita est 1. part. num. 64.
 Conditio, si non nupserit, generaliter concepta in persona viduae, defecta censetur, si mulier carnaliter cum aliquo se immisceat, non sic si respectu certarum personarum tantum prohibeatur 1. part. num. 64. vers. diversa ratio.
 Conditio, si Titio nupserit, cum quo tamen honeste potest nubere, valet. 1. part. num. 65.
 Conditio, si mihi nupseris, relinquo tibi centum, valida est, 1. part. num. 66.
 Conditio, si Sempronio nupserit, in quo cum conditione, si Sempronio non nupserit, conveniat, & in quo discriminetur 1. part. num. 70. & sequenti.
 Conditio, si Titio nupserit, deficit, muliere cū alio concubendo 1. part. num. 71.
 Conditio, si Titio nupseris, deficit, cōtractis cū alio nuptijs, quanvis jure non subsistat n. 71.
 Conditio, si Titio nupserit, adjecta puellae, an deficiat cōtractis cum alio nuptijs ex patris consensu? 3. part. num. 23. vers. ex quo.
 Conditio, si Titio nupserit, cū quo contrahere non decet, non valet. 1. part. num. 72.
 Conditio de indignis nuptijs, diverso modo in masculo, quam in faemina intelligenda est 1. part. num. 73.
 Conditio indignarum nuptiarum, non semper masculus parere tenetur 1. part. nu. 73. vers. res tamen haec.
 Conditio nubendi, appositā inter propinquos consanguinitate, vel affinitate, utrum valeat nec ne? 1. part. num. 74. & sequenti.
 Conditio, si cum consanguineo secundi gradus nubat, utrum valeat nec ne? 1. part. nu. 76.
 Conditio, si Sempronio nupserit, cum testator sciret, mulierem alteri nuptam esse, improba reputatur 1. part. num. 79.
 Conditio, si Sempronio nupserit, an improba reputetur, si testor ignoravit mulierem alteri nuptam esse 1. part. num. 80.
 Conditio turpis, & impossibilis, quam testator honestam, & possibilem reputabat, an vitietur in testamentis 1. part. nu. 81.
 Conditio viduitatis adjecta legato virgini relicto, valet, si restricta sit ad certum tempus, quo elapso, puella commode nubere potest, secundum communem, 3. part. num. 25.
 Conditio, si non nupserit, ad certum tempus restricta, non valet 3. part. num. 26.
 Conditio, si mulier non nupserit, in alterius legato valet, nisi is mulieri sit conjunctus, & qualiter hoc procedat 1. part. nu. 34.
 Conditio, si fuerit clericus, per ingressum monasterij censetur impleta, & limitatur, ut non procedat quando aliud constat de testatoris voluntate 1. part. num. 47.
 Conditio, si fuerit monachus, non impletur in seculari clerico 1. part. num. 46.
 Conditio, si nupserit, an quodocunque impleri possit 1. part. num. 55.
 Conditio, ne puella nubat ante vigesimū quintum aetatis annum sine consensum parentū, valet 3. part. num. 31.
 Consuetudo publica, vel privata cujusque hominis quot actibus inducatur, judicis arbitrio relinquitur 3. part. n. 44. & sequenti.
 Consuetus occidere, vel pejerare, dicitur ille, qui his homicidium commisit, vel bis in judicio falso juravit 3. part. num. 45. ad fin.
 Decisio Lusitana 125. expenditur 1. part. nu. 78. vers. adquem casum.
 Differentia inter modum, & conditionem non nubendi Titio 2. part. num. 2.
 Dispositio legis, vel hominis, qua jubetur, ut aliquis alicui copuletur sub pena exheredationis, vel aliqua alia, non valet 3. p. n. 6.
 Donatio nomine dotis, seu, ut mulier nubat, valet absque eo, quod mulier nubere teneatur 2. part. num. 18.
 Donatio Dotis nomine, quae alterius, praeter ejus, cui donatur, utilitatem respicit, non nisi nuptijs secutis obligat. 2. part. num. 20.
 Dotis legatum, nec ut conditionale, nec ut modale, sed centeri debet 2. part. num. 10.
 Ecclesia justitiae cultrix, & auctrix est 1. part. num. 54.
 Ecclesiae appellatione monasterium continetur in ijs, quae favorabilia sunt 1. part. n. 52.
 Exheredare non potest mater filiam turpiter viven-

I N D E X

- viventem, quæ senio potius, quam erroris, & libidinis suæ tædio resipiscit. 3. part. n. 43.
- Exhæredare potest pater filiam meretricem, licet ipse eodem vitio laboret 3. part. nu. 40.
- Exhæredare potest mater ante actæ vitæ pænitiens filiam turpiter viventem 3. part. numer. 41.
- Exhæredari non potest filia erroris sui pænitiens 3. part. num. 42.
- Exhæredare non potest mater filiam, quæ ante vigesimum quintum ætatis annum sine ipsius consensu nupsit, si mater ipsa, bis, sine parentum consensu nupserit. 3. part. n. 46.
- Exhæredari nō potest filia à matre ex eo, quia sine ipsius consensu, ante 25. ætatis annum nupsit, si tamen de patris consensu matrimonium contraxit 3. part. num. 48.
- Exhæredari non potest filia, quæ ante 25. annum in consultis parentibus viro digno nupsit, cum tamen parentes ipsi peregre abessent. 3. part. num. 50.
- Exhæredari non potest filia, quæ ante 25. annum viro digno nupsit sine patris licentia, si tamen patrem requisivit, & ipse noluit assentire 3. part. num. 53.
- Exhæredari non potest puella si ante 25. annū viro digno nupsit, si eam pater ad nuptias æquè dignas contrahendas cogere intendisset 3. part. num. 56.
- Exhæredari potest puella, quæ ante 25. annū alicui nubere spondit, & postea facta maior, ex vi promissionis, reluctantibus parentibus, matrimonium contraxit 3. part. n. 47.
- Exhæredari potest filia à patre ex eo, quia ante 25. annum sine ipsius consensu nupsit licet matris licentia intervenerit 3. part. num. 48.
- Exhæredari potest filia à matre honesta si ante 25. annum sine ipsius consensu nubat, licet de patris licentia contrahat, dummodo tamē pater sit vilis persona, & filiam sibi simili locare intendat 3. part. num. 49.
- Exhæredari potest filia, quæ ante 25. annum indignas elegit nuptias, licet à patre aliæ similiter indignæ ei offerrentur 3. p. nu. 57.
- Favore filiorum potius, quam odio parentum secundo nubentium, jubent leges servare bona filijs prioris matrimonij 3. p. n. 64.
- Fictio tantum operatur in casu ficto, quantum veritas in casu vero, & non debet plus operari 1. part. num. 27.
- Fictionis à lege inducendæ causa, æquitas semper est. 1. part. num. 21.
- Filia naturalis incidit in pænam legis prohibētis filiam ante vigesimum quintū ætatis annū sine parentū consensu nubere 3. p. n. 35.
- Honestas non dicitur vidua, quæ habitu, & ornatu, qui honestas viduas non decet, utitur 3. part. num. 8.
- Honestas non dicitur vidua, quæ colloquiis cæciosis, & conspectu inhonestorum hominum delectatur 3. p. n. 8. vers. idem esse reor.
- Impossibilis cōditio in testamento scripta pro nulla habetur ultimæ voluntatis favore, & ex conjecturata defuncti voluntate 1. part. num. 22. vers. sed in impossibili.
- Legata duo uni ab eodem relicta, quando non repetita, sed duplicata censentur, ut utrumque debeatur 1. part. n. 58.
- Legato uno relicto maioris quantitatis sub turpi conditione, & altero minoris quantitatis sub contraria relicto, utrumq̃ debetur legatario, qui contrariam conditionem potest, & honestam implevit 1. p. n. 21. 23. & 24.
- Legato uno relicto sub impossibili conditione, & altero sub contraria eidem relicto, utrumque debetur legatario 1. p. n. 22. & n. 26.
- Legato uno minoris quantitatis relicto sub conditione, si patrem ab hostibus non redemerit, & altero minoris quantitatis sub conditione si redemerit, posterius tantum debetur impleta conditione illius 1. p. num. 21.
- Legato uno maioris quantitatis relicto sub conditione, si monasterium ingreditur, & altero minoris quantitatis sub conditione, si nupserit, nubente muliere, minus legatum debetur, non vero maius 1. part. nu. 48.
- Legato uno maioris quantitatis puellæ relicto sub conditione, si nupserit, & altero minoris quantitatis sub conditione, si monasterium ingrediatur, illa monasterium ingrediens minus legatum debetur 1. part. num. 51. vers. Sed nihilominus.
- Legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingrediatur, eveniente conditione, pertinet ad monasterium, & qualiter hoc intelligatur 1. part. num. 49.
- Legatum alicui relictum sub conditione, si monasticam vitam profiteatur, nec pendente conditione renunciari ab eo potest 1. p. n. 51.
- Legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingrediatur, valet in minus solenni testamento, & gaudet omnibus privilegijs relictorum ad pias causas 1. part. num. 51.
- Legatum relictum sub conditione alia, quæ monasticæ vitæ professionem non tenet, potest à legatario pendente conditione renunciari, & tenet renunciatio, quanvis conditione facta monacho conditio existat, 1. p. n. 51.
- Legatum relictum conjugatæ mulieri, sub conditione, si Sempronio nupserit, utrum debetur, 1. p. num. 77. & vide num. 78. ubi videtur traditur resolutio.
- Legatum instar conditionalis, an instar modalis habeatur plurimū interest, 2. p. n. 5.
- Legatum dotis nomine relictum conditionaliter est, 2. part. num. 7.

Legatum relictum mulieri, ut nubat, conditionale est 2. p. num. 8.

Legatum dotis nomine mulieri relictum, seu, ut nubat, modale esse tenent communiter doctores, qui fuerunt ante Bart. 2. p. n. 9.

Legatum relictum Mariæ, dotis, seu nuptiarum nomine, legataria, & Reipub. tantum respicit utilitatem 2. part. num. 12.

Legatum dotis, quando sine animo pietatis à testatore fuit relictum, modum tantum continet impulsivum 2. part. num. 14.

Legatum dotis nomine relictum nullam contrahendi matrimonij obligationem continet 2. part. n. 17.

Legatum dotis nomine relictum, vel pro se maritanda, debetur, etiam si mulier, tempore mortis testatoris nupta jam sit. 2. p. n. 24.

Legatum dotis nomine, seu pro se maritanda pauperi puellæ relictum intuitu pietatis, non debetur, si mulier tempore mortis testatoris nupta jam sit ibidem.

Legatum 200. à patre filia nomine dotis, seu, pro se maritanda relictum, si pater datis tantum 100. filiam maritavit, in 100. residuis tuitinetur 2. part. num. 25.

Legatum dotis nomine relictum, seu, ut nubat, si mulier antequam nubat, moriatur, ad hæredes transmittit 2. part. n. 26.

Legatum solvitur præstita cautione de modo implendo quando ex receptione legati modus adimplendus est, secus si solutio, de sui natura modi implementum non respiciat, 2. part. num. 30. & sequenti.

Legatum dotis nomine relictum, seu, ut mulier nubat, conditionale potius, quam modale judicari debet, 2. part. num. 35.

Legatum relictum Petro in causam dotis Mariæ statim peti potest præstita cautione de legato restituendo, cum Maria nupserit, 2. p. num. 44.

Legatum relictum mulieri nomine dotis, seu, ut nubat, muliere ante nuptias defuncta, hæredes non transmittitur 2. part. n. 45.

Legatum cujus commodum commune est ei, cum quo modus mixtus adimpleri debet, si modus deficiat per casum in alterius persona contingentem, deficit, secus si commodum commune non sit, 2. part. num. 46.

Legatum, cujus commodum commune est, nihil interest sub conditione mixta, aut sub modo mixto relinquatur 2. part. n. 47.

Legatum dotis nomine relictum, sub conditione, si mulier Titio nupserit, si muliere ad nubendum parata, Titius nubere noluerit, statim peti potest, 2. part. num. 48.

Legatum relictum sub modo, ut clericus fiat, vel religionem ingrediatur, instar conditionalis, an instar modalis censi debeat, quæstionis

est, 2. part. num. 51.

Leges, quæ sunt impedimento nuptijs, non valent 3. part. n. 1.

Legitima filiorum, in vita parentum quasi debita censetur 3. part. num. 4.

Lex, quæ irrogat pœnam exhæredationis filiabus, sine consensu patris nubentibus, utrum valeat nec ne? 3. part. n. 2.

Lex, quæ irrogat pœnam filia, ex eo, quod non consentit nuptijs à patre quæsitis, contra bonos mores est, 3. part. n. 6.

Lex, quæ pœnam imponit filia voluntatem patris non expectanti, usque ad tempus, in quo commode nubere non potest, non valet, 3. part. num. 24.

Libertas in matrimonijs, metu pœnæ infringi non debet, 3. part. num. 9.

Littera vera l. Titia, si non nupserit ff. de condit. & demonstrat. 1. part. n. 5.

Matrimonium libere contrahi, publicè interest, 1. part. num. 1.

Matrimonium de jure canonico valet sine consensu parentum in quorum potestate filij nubentes sunt, 3. part. n. 3.

Matrimonium omnimoda libertate gaudere debet, 3. part. num. 3.

Matrimonium cum certa persona contrahi recte prohibetur, 3. part. num. 17.

Matrimonium cum certa persona contrahi non bene prohibetur, si persona nubere prohibita, commode aliunde nubere non potest, 3. p. n. 18.

Matrimonium raptæ, cum raptore hodie secundum jus canonicum validum est, 3. p. n. 18.

Mensis intercalaris quis dicatur, 3. part. n. 33.

Meretrix exhæredare non potest filiam meretricem, 3. part. num. 39.

Modus, ut non nubat, habetur pro impleto, quemadmodum conditio, si non nupserit, 2. part. num. 1.

Modus, & conditio ingrediendi religionem valet, 2. part. n. 1.

Modus, ut nubat, affirmativè, vel negativè conceptus, ad certam personam, certum vè personarum genus relatus valet, 2. part. n. 2.

Modus adjectus ultimæ voluntatis, in solius legatarij utilitatem, nullum gravamen parere potest, 2. part. num. 11.

Modus, ut mulier nubat, à testatore pietatis animo, legato injunctus causam finalem continet, 2. part. n. 13.

Modus, ut nubat, injunctus legato mulieri relictum, Reipub. continet utilitatem, quam tamen testator non considerat, 2. part. n. 15.

Modus, an conditio contineatur in legato, quæ ratione ex mente testatoris cognoscatur, 2. part. num. 28.

Modus, & conditio conveniunt in eo, quod sicut ante conditionis implementum agens

I N D E X

- repellitur, ita ante modi implementum, dummodo modus talis sit, qui non desideret moram cum sumptu 2. part. n. 32.
- Modus, & conditio differunt in eo, quod licet conditio habeat moram cum sumptu, tamé ante ipsius conditionis implementum agens repellitur, secus in modo, qui habet moram cum sumptu, 2. part. num. 33.
- Modus, ut clericus fiat, vel, ut religionem ingrediatur finalis est, & adimpleri debet 2. p. num. 50.
- Modus sub quo aliquid relinquitur, ut quis clericus fiat, necessario adimpleri debet, sicut & conditio, ita ut deficiente modo, sive per casum impotentiae, sive voluntatis, deficiat, & relictum 2. part. num. 52.
- Modus, sub quo aliquid relinquitur, ut quis certum ingrediatur monasterium, adimpletur per ingressum alterius monasterij, si Abbas eum recipere nolit, 2. part. num. 53.
- Modus sub quo aliquid relinquitur, ut quis clericus fiat, de clerico sacerdote, secundum voluntatem testatoris intelligi debet, 2. part. num. 54.
- Monachi bona, quæ secum detulit in monasterium in quo professus est, an eo, ad aliud alterius ordinis transeunte, maneat penes primum, an transeant cum eo in secundum? 1. p. n. 50.
- Monacho præmortuo, superstitibus parentibus debetur legitima de bonis, quæ secum tulit in monasterium, non vero de alijs per eum monasterio acquisitis, 1. p. nu. 50. vers. qua etiam ratione.
- Monasterium, quod ingreditur vocatus sub nuptiarum aut liberorum conditione, admittitur excluso substituto etiam in foro interiori, ex præsumpta testatoris voluntate, contra eam vero non admittitur, 1. p. n. 54.
- Monasterium præfertur substituto in prædicto casu, etiam si nuptiarum conditio ad certam personam dirigatur d. n. 54. vers. an autem.
- Mulier, cui legatum est, ut nubat, si ejus sit conditionis ut aliquo indigeat ad faciendas expensas instanti nuptiarum causæ necessarias præstita cautione, aliquid ad prædictas expensas de legato consequi potest. 2. p. n. 40.
- Mulieres pulchræ minori dote indigent, 3. p. num. 10.
- Mulier, quæ post quinquagesimum ætatis annum nubit cum filios haberet de tertio tantum bonorum suorum disponere potest, non sic in masculo quinquagenario, 3. p. n. 75.
- Mulier quinquagenaria nubens habens filios non communicat bona cum marito in tertio nec in toto, 3. p. n. 76. & sequenti.
- Mulier prædicta facta vidua, an recuperet administrationem bonorum? 3. part. num. 79. vers. & sequenti.
- Mors civilis tunc comprehenditur sub legibus de morte loquentibus, quando eundem operatur effectum quem mors naturalis operatur, 3. p. n. 69.
- Monasterium an habeatur loco filij? 1. p. n. 49.
- Origo, & principium cujusque rei semper picari debet, 3. part. num. 15.
- Pater an teneatur servare filijs ex secundo matrimonio bona, quæ illi obvenere, ex fine præmortuo de secunda uxore nato? 3. p. n. 64. versicul. quo fit. vers. in fin. cum seq.
- Pater non tenetur servare bona filijs de primo matrimonio natis, si ex consensu ipsorum secundò nupsit, 3. p. num. 65.
- Pater secundo nubens, tunc tenetur servare bona filijs ex primo matrimonio, quando prædefuncto filio successit, secus si per viam adoptionis, aut simili titul. ei bona obveniant, 3. part. num. 66.
- Pater tenetur servare filijs ex primo matrimonio bona, quæ ei obvenerunt per ingressum religionis filij 3. p. n. 69. vers. in fin. cum sequenti.
- Patrimonium puellæ, in Portugalliae regno communiter dos appellari solet, 2. part. num. 23. in fin.
- Pæna apposita viro, qui virginem stupravit, quia non duxit, sed quia seduxit, apponitur, 3. part. num. 11.
- Pæna amissionis bonorum imposita ei, qui duxerit in uxorem virginem, aut viduam honestam minorem viginti quinque annis, sine consensu ejus, in cujus potestate est, & in cujus domo puella vivit, valida est, 3. part. num. 20.
- Pæna conventionalis ad contrahendum matrimonium, sive ab ipsis contrahentibus, sive ab eorum parentibus apposita, non valet, 3. part. num. 12.
- Pæna exheredationis apposita filiae ex legitime dispositione, quæ certæ personæ, aut certæ personis nuplerit, valida erit, 3. part. num. 19.
- Pæna legis exheredationem imponentis filiae, quæ sine voluntate patris, se alicui copulaverit valida est, 3. part. num. 22.
- Pænam exheredationis incurrit filia, quæ sine matris consensu, ante vigesimum quintum annum nuplerit, cum agitur de successione materna, licet mater eandem causam exheredationis commisisset, 3. part. num. 38.
- Princeps secularis, qui sub aliqua pæna præcipit subdito suo, ut certam aliquam mulierem in uxorem ducat, anathema ipso facto fit, 3. part. n. 6. versicul. quo fit.
- Privilegia dotis competunt mulieri, ex accedenti sterili, 3. part. num. 27.

R E R V M

Promissio nomine dotis, seu ut nubat, non nisi secutis nuptijs obligat 2. part. num. 18.
Reipub. interest hominibus repleri, & ob hanc causam privilegia dotis jure sunt concessa 1. part. num. 10. vers. expedit namque.
Relictum pro passagio terræ Sanctæ non potest statim peti nisi adveniente tempore generis passagij 2. part. num. 36.
Relictum dotis nomine, seu, ut nubat, conditionale an modale sit, quæstionis est 2. part. num. 4.
Sponsalia de præsentī contracta monasticæ vitæ professionem non impediunt 1. part. n. 56.
Stipulatio facta facta sub conditibne, si mihi nupseris, causa recompensandæ nobilitatis, vel ex aliqua justa ratione, & sic causa cognita valet 1. part. num. 69.
Substitutus vocatus post mortem gravati simpliciter absque alia conditione excludit monasterium 1. p. n. 54. versicul. ex hoc vero.
Substitutus vocatus post mortem gravati, sub conditione aliqua præter numeratas in auth. de Sanctissim. Episcop. §. sed & hoc præsentī, excludit monasterium 1. part. numer. 54. vers. sed & si.
Testatoris mens potius, quam verborum figura attendi debet 2. part. num. 27.
Testatoris voluntas probatur ex dispositione in valida dummodo turpitudinis causa non invalidetur, ut in turpi conditione 1. part. n. 23 versic. sed nihilominus.
Verba testatoris conservandæ honestatis causa impropiari solent 1. part. num. 75. versicul. quantomagis.

Viduis relinqui potest sub modo non nubendi generaliter scripto, quemadmodum, & sub conditione non nubendi 2. part. num. 3.
Virgines, secundum Babilonicam legem quomodo in matrimonium collocabantur 3. p. num. 10.
Viduitas temporalis valet in favorem impuberum liberorum, 3. part. num. 28.
Virginitatis statutus melior, ac beatior est, quàm conjugatorum status, conditio tamen, si non nupserit, adscripta puellæ, quæ nunquam nupsit, hodie non valet, sicut olim valebat, 1. part. num. 43 & sequenti.
Vsusufructus duobus relictus, altero repudiante, etiam post acquisitionem, accrebit alteri 1. part. num. 3.
Vsusufructus maxima, & media capitis diminutione amittitur de jure novo, olim etiam minima capitis diminutione amittebatur 1. p. num. 29. circa princip.
Vsusufructus legatum sub conditione relictum non perimitur, mediam capitis diminutionem legatario interim passio, sed maximam tantum 1. part. num. 29 vers. & movetur.
Vsusufructus formalis infundo hæreditario penes heredem esse potest, quando ei, & alteri simul vsusufructus in eo à testatore relictus est expressè vel tacitè 1. part. num. 30.
Vsusufructus mulieri, & Titio relictus, sub conditione, si mulier non nupserit, nubente muliere, penes heredem manet pro parte Titij, tanquam pars vsusufructus causalis 1. part. num. 30. versicul. manebit itaque.

R E L E C T I O N E M I S T A M S E U C O M M E N T A R I O L A A D L. T I T I Æ, S I N O N N U P S E - r i t, ff. de conditionib. & demonstrationib. in tres divisi- m u s p a r t e s.

Prima relectionis pars pertinet ad ipsius legis intellectum, & ad conditiones, *si non nupserit, ac si nupserit*, tam genericè, quam specificè ad certam alicujus personam relatas.

Secunda est de legato, sub modo, *ut non nubat, & ut nubat*, relicto, & de modo, ad clericatus, seu monachatus statum incitante.

Tertia versatur circa Hispanorum leges, quæ pœnam exhæredationis imponunt filiabus ante vigesimum quintum ætatis annum nubentibus sine consensu parentum, cum interpretatione aliquarum legum, & constitutionum, tam juris communis quam regij, in materia libertatis matrimonij.

PRIMÆ PARTIS

SVMARIA.

- I** *M*ouetur difficultas contra tex. in l. Titia, si non nupserit ff. de cōditionibus, & demonstrat. qua parte in eo remittitur cōditio, si non nupserit, contra testatoris voluntatem ejusque communis solutio adducitur.
- 2** Solutio communis impugnatur, & difficultas corroboratur ex l. Mulieri & Titio ff. de condition. & demonstrat. & numer. 3.
- 4** Mouetur difficultas contra tex. d. l. Titia, si non nupserit, qua parte, mulier nubendo, non admittitur ad legatum relictum sub conditione, si nupsisset.
- 5** Qua sit vera litera text. d. l. Titia si non nupserit, assignatur.
- 6** Respondetur ad difficultates objectas contra utramque d. legis partem, & num. 7.
- 8** Duplex objectio adducitur contra responsionem, & num. 9.
- 10** Cōditio, si non nupserit, turpis non est, & diuersa ratione, ab illa, qua turpis est, è testamento rejicitur.
- 11** Traditur, conditionem, si non nupserit, in contrahentibus, nec vitari, nec vitare, sed valere, aduersus cost. & alios.
- 12** Traditur, conditionem, qua à liberis procreandis avertit directò, & principaliter, turpem esse, & diuersam à conditione, qua avertit à contrahendis nuptijs.
- 13** Vtilis differentia assignatur inter conditionem, si non nupserit, & conditionem, si liberos non habuerit, adscriptam vidua.
- 14** Cōditio, si non nupserit, hodie adjecta vidua, stupro, quanvis non nubat: secus in conditione, si liberos non habuerit, num. sequenti.
- 16** Premittitur pro intellectu d. l. Titia, si non nupserit, in specie illius nunquam mulieri viri, que legatum prestari, potuisse, siue nupsisset, siue non nupsisset, ex defuncti voluntate.
- 17** Vetus assignatur intellectus ad tex. in presenti.
- 18** Respondetur ad difficultates contra illum antea objectas, & numero 19.
- 20** Explicatur Papiniani ratio scripta in tex. versicul. Ridiculum est enim.
- 21** Traditur differentia inter conditionem, si non nupserit, & turpes, & impossibiles conditiones; ad speciem nostri text. & num. 22. & 23.
- 22** Opponitur contra resolutionem traditam circa turpem conditionem, ejusque contrariam.
- 25** Respondetur ad objectionem, & tradita resolutio confirmatur.
- 26** Limitatur resolutio tradita circa turpem conditionem, ejusque contrariam, ut procedat quāda minoris quantitatis legatum relinquatur sub turpi, & maioris sub contraria; noteturque differentia quoad hoc, inter turpem conditionem cum ejus contraria, & impossibilem cum contraria ipsius.
- 27** Agitur de interpretatione l. mulier, & Titio ff. de conditionibus, & demonstrat.
- 28** An mortuo Titio, vel statum mutante, in casu d. l. mulieri, & Titio, pars ususfructus qui illi relictus fuerat, accrescat mulieri? questionis resolutio ponitur num. 32.
- 29** Refertur, & explicatur Costa intellectus ad l. Mulieri, & Titio, tradentis, ibi partem ususfructus Titio relictam mulieri accrescere mortuo, vel maximam capitis diminutionem passo.
- 30** Contra Cost. & alios contenditur, non esse distinctè verum, pertinere ad mulierem in specie d. l. mulieri, & Titio, partem ususfructus Titio relictam, illo mortuo, vel maximam capitis diminutionem passo, sed aliquando ad heredem pertinere; ad quod expenditur l. si interdum ff. de usufruct. accrescend.
- 31** Probat, in specie d. l. mulieri, & Titio, nubentem mulierem post mortem Titij, aut statum illius mutationem, etiam eam partem ususfructus habituram, qua Titio relictus fuerat: & in casu isto accipitur sententia Cost. & aliorum: secus si antea nupsisset, quo casu communis sententia accipitur, & ita ad concordandam utraque reducitur, & num. 32. & 33.
- 34** Cōditio, si mulier non nupserit, valet in legato alteri persone relictò: quod limitatur, ut non procedat in legatario propinquo mulieris, secundum glossam, & doctores.
- 35** Prædicta limitatio declaratur, quando accipienda sit; & pro declaratione expenditur text. in l. haeres meus 79. §. final. ff. de conditionibus, & demonstrationibus.
- 36** Iure Auth. cōditio, si non nupserit, valet in iudis tam masculis quam feminis; & in persona viduae non solum deficit secus nuptijs sed etiam commissio stupro. An autem cōditio si caste vixerit, adjecta viduae, sufficiat si nupbat, remissivè traditur.

Prima Pars.

- 37 *Conditio, si non nupserit, valet etiam hodierno jure in virginibus, & etiam in muliere corrupta, qua nunquam nupsit: & refertur nova Cost. sententia contra omnes tradentes, conditionem, si non nupserit, adjectam personis antea nunquam nuptis, hodierno jure valere respectu futurarum nuptiarum post primas.*
- 38 *Obijciunt difficultas contra novam Cost. sententiam, & ei respondetur.*
- 39 *Probatur contra Cost. conditionem, si non nupserit, injunctam personis qua nunquam matrimonium contraxerunt, hodie non valere, sicut jure antiquo non valebat, etiam respectu secundi, & ulterioris conjugij, & numer. 40. & 41.*
- 40 *Nova adducitur difficultas, qua videbatur, conditionem, si non nupserit, hodie etiam in virginibus, & ijs personis qua nunquam matrimonium contraxerunt, fore validam.*
- 41 *Respondetur ad praedictam difficultatem, probaturque communis sententia, & conclusio, quod conditio, si non nupserit, non valeat hodie in personis, qua nunquam matrimonium contraxerunt.*
- 42 *Traditur, valere conditionem alicui injunctam, si sacris ordinibus initiatur: & pro ea expenditur tex. in Auth. de Sanctissim. Episcop. §. sed & hoc presenti, Collat. 9 & numer. 45.*
- 43 *Secundum antiquiorum sententiam monasterium loco filij habetur, recentiores contra.*
- 44 *Conditio, si monasterium ingressus fuerit, vel, si monachus fuerit, valida est, nec impletur ex eo quod is cui adscripta fuit, clericus secularis fiat.*
- 45 *Conditio, si clericus fuerit, monasterij ingressu censetur impleta in dubia voluntatis conjectura; & clericorum appellatione in favorabilibus monachi continentur.*
- 46 *Communis sententia contra Bart. probatur, quae tenet, valere conditionem, si monasterium ingressa fuerit, & si matrimonij carnalis impeditiva sit; limitaturque text. d. l. Titia, si non nupserit, ut non procedat casu, quo maritus legatum relinquatur sub conditione, si puella monasterium ingressa fuerit.*
- 47 *Traditur, legatum puella relictum sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, eveniente conditione, monasterio acquiri, non quasi bona quae secum ferat in monasterium; & quae inde utilitates proveniant, & numer. 50. & duobus sequentibus.*
- 48 *Legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingressus fuerit, renuntiari ab eo non posse, traditur, posse vero renuntiari paternam hereditatem ab ingressuro religionem, servatis servandis.*
- 49 *Traditur, legatum alicui relictum sub conditione, si monasterium ingressus fuerit, valere in testamento minus solemniter, & frui omnibus prerogativis relictorum ad pias causas.*
- 50 *Si puella unum legatum relinquatur sub conditione ingrediendi monasterium, & maius aliud sub conditione, si nupserit, an pinguius debeat, ingressa illa monasterium?*
- 51 *Limitatur tex. in d. l. Titia, si non nupserit, & intelligitur tex. in Auth. de sanctissim. Episcop. §. sed, & hoc presenti, collat. 9*
- 52 *Conditio, si nupserit, adimpletur contractis iure nuptijs, & sufficit pro implemento matrimonij viriusque consensu perfici etiam non secuta copula.*
- 53 *An illa, cui unum legatum relictum fuit sub conditione, si nupserit, & in eodem testamento alterum sub conditione, si monialis fuerit, viriusque conditionem adimplere, possit, ita ut utrumque adquirat? & numer. 58. & 59.*
- 54 *Conditio, si monacha fuerit, deficit nubente puella, ita, ut & si postea viro mortuo velum suscipiat, non ideo magis legatum habere debeat, juxta Cost. sententiam contra Corn.*
- 55 *An ubi duo legata ab eodem relinquuntur, censeantur tanquam unum, & idem repetitum legatum, an ut duo legata? & cuius rei probanda onus incumbat?*
- 56 *Traditur, quod, conditio, si non nupserit, ad certam alicujus personam, certive generis, aut familiae relata, valet, praeterquam si persona illis nubere prohibita, aliunde nubere, commode non possit.*
- 57 *Probatur cum communi sententia, conditionem, si Titio non nupserit, non ad primas tantum, sed ad ultiores etiam nuptias referri.*
- 58 *Conditio, si Titio nupserit, de primis tantum nuptijs intelligitur, & affirmativa oratio de primo tantum actu, negativa vero trahitur in infinitum.*
- 59 *Defenditur glossa, & communis expositio ad text. in l. hoc genus legati versicul. final. ff. de conditionib. & demonstrat. & an conditio, si nupserit, facto, & absque anima parendi, impleri possit? remissive traditur.*
- 60 *Traditur, quando, & quomodo adimpleatur conditio, si Titio non nupserit, & defenditur Iulianus Iurisconsultus in d. l. hoc genus legati, a nota Costae.*
- 61 *Conditio, si Sempronio non nupserit, an deficiat per illicitum mulieris cum illo coitum, quavis nunquam ei nubat? & remissive traditur, quid de legato relicto viduae a marito sub praedicta conditione, aut pure, quae post viri mortem stuprata est, & an ob id dotem perdat?*
- 62 *Agitur de conditione, si Sempronio nupserit, & in tres casus dividitur, primus est, quando*
mulier

Relectio Legis Titia

- mulier cum eo, cui nubere, in conditione jubetur, decenter nuber. potest, quo casu conditio valet.
- 66 Traditur contra communem, valere conditionem in testamento ita scriptam, Titia, si mihi nupserit, centum.
- 67 Diversum traditur in contractibus, & intelligitur tex. in l. si ita stipulatus fuero §. si tibi nupsero ff. de verbor obligat.
- 68 Limitatur tex. in d. §. si tibi nupsero, & reducitur ad concordiam cum c. de illis, extr. de conditionib. apposit.
- 69 Traditur cum Bart. & alijs, stipulationem istam, promitto tibi centum, si mihi nupseris, aliquando ex justa causa valere, & movetur difficultas contra predictam conditionem ultimis voluntatibus adjectam, cui respondetur.
- 70 Traditur, quod conditio, si nupserit Sempronio, jure valida est, & in quo conveniat cum conditione, si non nupserit Sempronio, & in quo ab ea differat, & numer. sequenti.
- 71 Conditio, si nupserit Sempronio, deficit si mulier alteri prius, jure, vel injuste copuletur.
- 72 Conditio, si nupserit Sempronio, cum hic illius nuptijs sit indignus, non valet, & intelligitur l. cum ita legatum versicul. si vero ff. de conditionib. & demonstrat. & quosdam talis conditio in vidua persona valeat, remissive traditur.
- 73 Traditur, non ejusdem vis esse conditionem indignarum nuptiarum in persona masculi, ac femina, & nobilitate mariti uxorem, & liberos nobilitari, non e contra.
- 74 Proponitur questio, an valeat conditio, si nupserit, in persona eorum, inter quos matri-
- monium esse, nequit absque Romani Pontificis dispensatione, & in ea contraria referatur sententia.
- 75 Resolvitur predicta questio distinctione bini-
bri, qua contraria opiniones ad concordiam redigantur.
- 76 Traditur, valere conditionem, si nupserit cum consanguineo in secundo gradu conjuncto, siue addatur, ex dispensatione Romani Pontificis, siue non, dummodo inter earum legitima dispensandi causa subsit.
- 77 Proponitur questio de legato conjugate mulieri de relicto sub conditione, si nupserit Sempronio, & traditur, in ea locum non habere distinctionem, an sciverit testator ignoraverit, mulierem esse nuptam, quae si traditur, ubi mulier nupta legatum fuit sub conditione, si nupserit, non adjecta alicujus persona.
- 78 Resolvitur predicta questio alia distinctione, cujus primum membrum est, quando mulier viro in conditione designato nupta erat, tunc praesens semper debetur legatum, & quod membrum reducitur casus decisus Lusitana. 125.
- 79 Traditur secundum membrum predictae distinctionis, quod est, quando mulier cui legatum fuit sub conditione, si Sempronius nupisset, alteri nupta erat, & tunc conditionem improbam esse, & non valere, respondetur.
- 80 An predicta sententia locus sit etiam ubi testator ignoravit, mulierem esse nuptam, & an turpis, & impossibilis conditio, quam testator honestam, & possibilem esse, existimabat, vitietur in testamentis? & numer. sequenti.

RELECTIONIS

L. TITIÆ, SI NON NUPSERIT,

D. de conditionib. & demonstrat.

PRIMA PARS.

De ipsius legis intellectu, & de conditionibus, si non nupserit, si Monasterium ingressa fuerit, si nupserit.

NA PARS legis, Titiam admittit, altera dimittit, & quæ admittit, non nubendi conditionem in testamento scriptam, mulieri remittit, quod certè contra testatoris voluntatem palam committit, quam alio-

versicut. & in mortis, supr. de conditionib. institut. secundum receptam sententiam in l. 1. d. titul. de conditionib. institutionib. in eis quoque, viduitatis conditionem fore rejiciendam, probat Costa in l. cum tale. §. si arbitrari, ampliat. 2. supr. hoc titul. Arque ita est communis, & inter omnes constans resolutio ad prædictam difficultatem.

2 Sed tunc gravior insurgit difficultas ex eodem nostro tex. dum in eo, legatum in eventum nuptiarum derelictum, mulierem nuptam non posse petere, Papinianus definivit: nam, si non nubendi conditio tollitur ex testamento, resquæ perinde manet, ac si pure legatum esset *d. l. hæres meus §. final. cum alijs*: cur, si Titia, sub non nubendi conditione ducenta legata fuerunt, centum deinde eidem legatis, addita nuptiarum conditione, quæ honesta, possibilis, & favorabilis est: maritæ mulieri, & sic, quæ legitimam ac Reipublicæ utilem conditionem adimplevit, si non nupserit, conditio, impedimento est, quominus centum, sub nubendi conditione quam adimplevit, derelicta, possit, exigere? Apparet ergò, illam, si non nupserit, conditionem, non nullius momenti esse, quæ talem effectum operatur: Constat namque, nec ullus ambigit, quod, si Titia ducenta legata forent nulla adjecta conditione, & præterea sub conditione, si nupisset centum, nupta mulier, ad utrumque legatum admitti, deberet citra juris ullam controversiam. Ex quo, non nubendi conditio, alicujus valoris esse, apparet, quæ usque adeò valuit in præsentiarum, ut & validæ conditionis implementum invalidaret, ut sic immerito, pro non scripta dicatur, quæ tantum valuit contra nuptiarum conditionem in testamento mulieri adscriptam.

3 Hoc idem, apparet, contigisse apud eundem Jurisconsultum in *l. mulieri, & Titio, 74. sup. eod.* quo loco, facti species proponitur de usufructus legato, mulieri, & Titio conjunctim relicto sub conditione, si non nupserit mulier: Et nuptam mulierem, ad usufructus partem duntaxat fore admitte-
Papinian. respondet, non verò ad partem Titij, qui conditione defectus apparet: quam, etsi Titius repudiasset, nihilo magis mulier, quæ nupsit, petere posset in proposita specie, cum tamen, si non nubendi conditio mulieri perinde remitteretur, ac si scripta non esset, defecta pars Titij, ei jure accrescendi competeret; Constat enim, quòd ubi conjunctim, duobus quidquam legatur, pars in alterutrius persona deficiens, alteri accrescit, de quo est expressius, & capitalis in materia tex. ubi tradunt *scrib. omnes, in l. re conjuncti, sup. de legat. ter. l. unic. §. ubi autem legatarij, C. de caduc. tollend. §. si eadem res, instit. de legat. cum alijs de quibus Gomes. 1. tom. variar. c. 10. numer. 38.* Sed & in usufructu hoc plus est, Authore *Klpian. in l. 1. §. interdum, supr. de usufruct. accrescend.* quòd repudiante consorti partem sibi jam adquisitam, ea alteri accrescet: nec refert conjunctim, an separatim relictum fuisset: quod in proprietate secus est, juxta tex. singularem in *d. §. interdum*, quem commendant ibi communiter *scrib. ut per Gomes. d. c. 10. num. 14.* Vnde cum in *d. l. mulieri & Titio*, si non nupserit conditio ad scripta mulieri, in usufructus legato jus accrescendi impediatur, talem conditionem, alicujus momenti in jure esse, negari non potest, cum si nullius esset, nullum utique præstaret impedimentum, *regul. non præstat dereg. jur. libr. 6.* ac proinde manet integra, & corroborata difficultas contra priorem nostri tex. partem, quatenus in illa probatum legitur, Titiam, ducenta, sibi sub non nubendi conditione derelicta, tali conditione derelicta, petere posse, veluti, quæ testamento scripta, pro non scripta, jure habeatur, cum constet, eam, circa posteriorem ejusdem tex. partem, & circa speciem *d. l. mulieri, & Titio*, non parum operari.

4 Sed maior insurgit difficultas contra posteriorem legis partem, quæ probat, nuptam mulierem, centum, sub expressa conditione, si nupserit, sibi relictam, non posse petere: circa quod certè, antequam difficultatem proponam, adnotare libet, quòd *Jurisconsult. Papinian.* antea nimis liberalis extitisse videtur, qui nunc avarus esse incipit, antea enim in pri-

ori, inquam, legis parte, veluti exuberanti quadam ingenij liberalitate, mulierem, quæ non implevit conditionem, ad ducentorum legatum vocat, nunc vero veluti tantæ liberalitatis pœnitens, sed non in genio pœnitendo, avocat legatum muliere, quæ adimplevit conditionem, tam, & honestam, sub qua relictum fuerat: quod certe difficultatem patitur, quandoquidem, nec crebrius, nec certius quidquam in jure nostro legamus, quam legatum sub conditione relictum, impleta conditione, exigi statim posse, ut potest cujus, tunc temporis, & cesserit, & venerit dies, *h. eodere diem, infr. de verbor. significat.* & est vulgare.

5 Quæ difficultas, aliquibus, & boni nominis authoribus tam gravis visa fuit, ut non defuerint, qui pinguius legatum, in lege nostra, mulieri, sub conditione, si nupserit, relictum legerint, exiguius verò, sub conditione, si non nupserit, quasi sic litera textus habeat *Titia, si nupserit, ducenta, si non nupserit, centum legavit, &c.* Quam literam, communiter teneri, testatur *Philip. Dec. in cap. in præsentia, numer. 59. in fin. de probationib.* Sed verior est litera, quæ maius legatum, sub negativa nuptiarum conditione, exiguius verò, sub affirmativa, relictum mulieri, repræsentat, hoc modo, *Titia, si non nupserit, ducenta, si nupserit, centum legavit.* Et hæc est litera libri mei, Parisijs, sub ciconijs editi, & ita meminisse, me legisse in libro inelyri nostri Senatus, qua die, hæc nuptiarum, mihi sorte data fuit, eodem hora postridie relegenda, sicque, multo melius ab *Accurs. Bart. & alijs leg.* scripsit *Covar. libr. 1. variar. resolut. cap. 19. numer. 10. in princip.* ac denique, præfens *Papiniani responsum* ita legi in pandectis, *Pisanis olim, nunc Florentinis, testator Anton. August. li. 1. emendat. c. 2.*

6 Qua litera retenta, quærenda erit solutio, ad præcedentem, difficultatem, & imprimis inquirendum est, an sit ea, quam scripsit *Papinian.* in præsentia, quæ postquam dixit, mulierem in proposita sua specie, si nupsit, ducenta sibi legata petere, posse, non item residua centum, quorum, in forma specifica, conditionem, secutis nuptijs, impleverat, veluti difficultatem præsentiens. *Ridiculum est enim, inquit, eandem, & ut viduam, & ut nuptam admitti.* Quasi sic *Papinianus* declaret, ideo mulierem nuptam, centum sibi, sub nuptiarum conditione relictam petere, non posse, quia ducenta petere

in eodem testamento sub non nubendi conditione relicta: Unde, ducenta petit quasi non nupta, quæ idcirco, centum residua sub nubendi conditione relicta, quantumvis secutus nuptijs, petere non poterit, quia ridiculum est, eandem, & ut viduam, id est, ut non nupta, & ut nuptam admitti. Qua uero, eaque brevissima ratione, videtur Papinian. utramque difficultatem superius allatam dissoluisse: Nam & si alias, si non nupserit, conditio in testamento scripta nihil operetur, ut pote, quæ nullius momenti sit, idem tamen in præsentis talis conditio, mulieri injecta, alterius legati, cujus conditio, illa nubente impleta fuit, impedimentum operatur, quia esset ridiculum, ut mulier, unum, quasi non nupta peteret, eademque mulier, eodem tempore, & ex eodem testamento ad alterum, quasi nupta admitti, postulare. Quo fit, ut & si, nec crebrius, nec certius quidquam in jure nostro legamus, quam, legatum sub conditione relictum, ea existente, debere legatario præstari, ut antea argumentabamur, non tamen in præsentis, nuptæ mulieri, & sic ux, legitimam, ac utilem Reipublicæ conditionem, nubendo, in forma specifica adimplevit, centum, sub ea relicta, præstatur, quia, ut non nupta ad ducentorum legatum admitti postulabat.

7 Quod verò spectat ad *d. l. mulieri & Titio*, ex qua, antea priorem difficultatem augere, videbamus, dum ibidem, conditio, si non nupserit, mulieri injecta, impedimentum præstat juri accrescendi, in usufructus legato, ibidem quoque Papinian. hujus rei rationem subjunxit. *Tantum enim, quod Beneficio legis, ex legato concessum est mulieri, intelligendum est, quantum habet, si conditioni paruisset.* Nec enim contentum erat, ut mulier ex testamento defuncti plus commodi haberet, si ejusdem voluntati non paruisset, quam si paruisset: Unde, cum si non nubendi conditioni paruisset, ad usufructus partem Titius admitti deberet, ut potè adimpleta in persona mulieris, si non nupserit, conditio, sub qua vocatus & ipse fuit, profecto summa eadem ratione definitum est, ne talis pars magis mulieri accrescat, quia conditioni non paruit, cui si pareret, Titio deberetur, tantum enim beneficio legis, ex legato concessum esse mulieri, intelligendum est, quantum haberet, si conditioni paruisset.

8 Sed & si præfatis rationum compensationem, à Jurisconsulto concinne latis, & elegantius adducto, superiores difficultates cessare

videantur, adhuc tamen videbuntur urgere, & forte magis ingravescerent adversus Jurisconsult. rationes in prædictis locis, si circa eas paululum insistamus: In primis enim, quod attinet ad rationem, quam scripsit Papinian. in *d. l. mulieri, & Titio, versicul. tantum enim*, illa convinci videtur ex eo, quod scriptum legimus in fine ejusdem textus, ubi, postquam Jurisconsult. tradiderat, partem usufructus, ob conditionis defectum in Titij persona defectam, non accrescere mulieri quoad Titius & vivit, & in eodem statu manet, idem esse, respondit, & si Titius repudiet, cum tamen videretur, quod, si mulier conditioni paruisset, atque idcirco, & pars usufructus Titio deberetur, ea ab eodem postea repudiata mulieri accresceret, quia & jam acquisita usufructus pars, ac deinde repudiata, accrescit alteri, juxta text. expressum & singularem in *l. i. §. interdum, sup. de usufruct. accrescend.* unde apparet, quod non tantum habet mulier in specie *d. l. mulieri & Titio*, quæ non nubendi conditioni non paruit, quantum haberet, si eidem paruisset, ut sic, scripta ibidem à Papiniano ratione non videatur evicta illius text. difficultas, qua antea contencebamus, conditionem, si non nupserit, in testamento mulieri injectam, non omnino remitti.

9 Quod verò spectat ad difficultates ex nostro textu suscitatas, ratio seu solutio jurisconsulti scripta in *d. versicul.* Ridiculum est enim, ubi scribit, idem ad utrumque legatum, mulierem admitti, non debere, quia ridiculum est, eandem, & ut viduam, & ut nuptam admitti, in eo claudicare videtur, quod, si mulier ad utrumque legatum admitteretur in præsentis, non ut vidua, & ut nupta videbatur admitti: nam, quod attinet ad ducentorum legatum, sub conditione, si non nupserit, relicto, illud, non quasi vidua, id est, non nupta, sicuti conditio jubebat, petebat mulier, sed magis, quasi viduitatis conditio, pro non scripta, à lege haberetur, centum verò residua, sub conditione, si nupserit, relicta, ut nupta postulabat, itaque nihilominus quam statum vidualem, ad alterutrius legati comparationem Titia allegabat, quæ, nihil magis quam se maritatum, coram judice asseverabat, cum, vidua si esset, alterum duxat legatum consequi posset, maritata verò, utrumque posse, videbatur, unum legis, alterum, testatoris beneficio. Ut quid ergo in tam lepido, ac tam festivo nuptiarum contextu,

textu, tristem viduitatis ſtatum, mulieri maritatae Papinianus objecit? Sic itaque apparet, quòd ſuperiores de noſtro textu difficultates, contra eundem graves ſunt, quodque eae, ſolutione à Jurisconſulto adducta, magis ingraveſcunt.

10 Quare, pro ſolutione, veraque ac clara noſtri rex. interpretatione, duo præmitti oportet, primum, conditionem, ſi non nupſerit, injunctam mulieri, è teſtamento tolli, nec tamen rem perinde manere, ac ſi purè legatum foret, ſed magis, quaſi, contractis nuptijs, præfata conditio fuerit impleta: remittitur itaque viduitatis conditio in teſtamento ſcripta, idquè, contra apertam, & expreſſam teſtatoris voluntatem, hoc tamen, diverſa quidem ratione, ab illa, qua ſic in turpibus conditionibus cautum extat in *l. non dubitamus, ſup. hoc tit. l. reprehendenda C. de institutionib. & ſubſtitutionib. ſub cond. fact.* cum alijs: Illæ namque, è teſtamento tolluntur contra teſtatoris voluntatem, nec tamen propter aliqujus favorem, ſed in odium ipſius teſtatoris, qui talem conditionem adimpleri, voluit, & juſſit: hæc autem, & ſi contra voluntatem defuncti remittatur, non tamen id, odio illius, ſed Reipublicæ favore cauſatum eſt, ſobolis, ſcilicet, procreandæ gratia. *l. hoc modo legato, 64. ſup. eod.* expedit namque Reipublicæ, matrimonia contrahi, ut proles edatur, & civitas liberis hominibus repleatur. *l. 1. ubi Doctores ſup. ſolut. matrimon. l. 2. C. de indiſt. viduit. tollend. l. 1. verſicul. & generaliter, infr. de ventr. in poſſeſſ. mittend.* ubi Ulpian. de partu loquens ait. *Partus enim iſte alendus eſt: qui non tantum parenti, cujus eſſe dicitur, verum etiam Reipublicæ naſcitur.* Concinit illud Ciceronis act. 5. in Verrem. *Suſceperas enim liberos non ſolum tibi, ſed etiam patriæ, qui non modo tibi voluptati, ſed etiam aliquando Reipublicæ uſui eſſe poſſent.* Quin & Plato dialog. 7. de legib. & Ariſtot. lib. 8. polit. alendorum puerorum curam, non privatam, ſed publicam eſſe, cenſent. tradit ex noſtris recentioribus Eman. à Coſt. in d. *§. ſi arbitrati, in princip.* & pluribus adductis Covar. in epitome de ſponſalib. 2. p. c. 8. in princ. per tot. Didac. à ſpino in ſpeculo teſtamento r. Gloſſa. 14. principal. de legat. ſub condit. relict. num. 68. cum ſequentib. Mantie de conjectur. ultimar. volunt. lib. 11. tit. 19. num. 1. ob quam cauſam, doti privilegia non rara jure conceduntur, ut probat tex. in d. *l. 1. ſup. ſolut. matrim.* ibi, *cum dotatas eſſe feminas, ad ſobolem procreandam replendamque liberis civitatem, maxime ſit neceſſarium.* Ubi præclarus Barboſa Luſitanæ noſtræ maximus Cancel-

larius poſt emeritam magna cum laude ſupremam juris civilis cathedram in Conimbricenſi Academia, ac deinde Regij ſenatoris, & conſiliaris munus in ſuprema curia exactè peratum, & eleganter explicat in prim. leg. part. num. 81. Vnde Hadrian. Imperatorem refert. *Jurisconſult. Paul. in l. cum raris, §. fraudis, infr. de bon. damnator.* In hanc ſententiam ſcripſiſſe. *Favorabilem apud me cauſam liberorum Albin, filiorum numerus facit, cum, ampliari imperium, hominum adjeſtione, potius quam pecuniarum copia, malim.* Atque ita cum, conditio, ſi non nupſeris, avertat à nuptijs, & per conſequens, à legitimæ proliſuſceptione, meritò talis conditio, non teſtatoris odio, quia turpis non eſt, (quanvis eam, ut turpem, & inhoneſtam, è teſtamento rejici, inadvertenter ſcripſerit Gomes. 1. tom. c. 12. num. 78.) ſed Reipub. favore rejicitur è teſtamento: Vnde merito Papinian. in d. *l. mulieri, & Titio*, talem conditionem, beneficio legis remiſſam eſſe, ſcripſit, cujus etiam beneficij legis meminit Gaius in *l. cum ita legatum, ſup. eod.* ut potè quæ, non teſtatoris odio, ſed potius legis beneficio, Reipub. cauſa impenſo, è teſtamento rejiciatur. Quod quidem eam conditionem, turpem non eſſe, nec ut turpem rejici, indubitanter concedit, cum ſi turpis eſſet, dubitari non poſſet, quin jure ordinario remitteretur, *l. non dubitamus, ſup. eodem*, nec ullo ad id ſpecialis legis beneficio eſſet opus. Quæ autem lex, iſta fuerit, tradit & latè declarat Didac. ſpino in d. gloſſ. 14. ex numer. 71. cum ſequentib.

11 Illud verò ex prædicta obſervatione notatu dignum colligitur, conditionem, ſcilicet, ſi non nupſeris, in contractibus, nec vitari, nec ipſos vitare de primo conſtat, cum, quod extraordinario quodam jure, ac ſingulari legis beneficio placuit in ultimis voluntatibus, non liceat, ſine lege extendere ad contractus ex regul. quæ a jure communi exoritantur, regul. jur. libr. 6. præſertim quòd non æqua ratio erat introducendæ legis in contractibus, ac in teſtamentis, facilius namque fuit, legem ferre contra unius hominis voluntatem, quam contra duorum ſimultaneum conſenſum, & voluntatem. Secundum verò ex primo deducitur, ſiquidem in contractibus, ad quos, extraordinarium jus illud, & ſpeciale legis beneficium non extenditur, ut diximus, conditio, ſi non nupſeris, jure ordinario judicanda erit, quo jure inſpecto, eam, & actus ſub ea conceptos valere, certum eſt, cum & in ſupremis voluntatibus, ſecluſo illo ſpeciali bene-

beneficio legis, valituram fuisse conditionem, dubium non sit, quia ex beneficio legis rejecta, dispositio jure suo valida manet. Ex quo subinfertur, verum non esse, quod ex sententia Bald. in *Auth. cui relictum C. de instit. viduit. tollend. tradit Cost. Imol. & Aret.* quos retulit secutus, in d. §. *si arbitratu*, limit. 2. num. 1. & 2. nempe, conditionem, si non nupseris, invalidare contractus, quibus adjicitur, juxta *l. si plagij, infr. de verbor. obligat.* quasi, conditio illa turpis sit, quod cum in hac specie Costæ placuisset, idem placere debuit ei, in promissione virgini facta sub conditione, si arbitratu Titij nupserit, in qua diversum jus probavit in num. sequentibus. Siquidem, in utraque specie, ejusdem legis beneficio, & ex eadem ratione, remittitur in testamentis conditio, quam nuptijs impedimentum fore, existimatum est, quo circa, quod in arbitratu conditione, diligenter Cost. probavit, probandum utique erit, in conditione, si non nupseris, promissioni rejecta, utraque, namque in testamentis relaxatur, speciali quodam legis favore, & beneficio, & quia turpis, aut impossibilis non est, in contractibus obligabit, ex *regul. l. legem quam dixisti. C. de pact. l. legem quam venimus. C. de donationib.*

12. Quia verò talis conditio, sobolis procreandæ causa, legis beneficio sublata fuit in testamentaria dispositione, ut diximus, respondit Socin. *conf. 98. incip. alias consuetud.* numer. 7. libr. 2. eadem ratione, conditionem remitti, quæ, à liberis procreandis avertit, quem refert, & sequitur *Emian. in d. §. si arbitratu, in princip. numer. 1.* ubi id, pro prima legis ampliatiōe scripsit.

Circa quod tamen, ego animadvertendum duxi, conditionem, quæ, à liberis procreandis, directe, & principaliter avertit, (ut puta Titio, si liberos non habuerit, centum, Scia, si sine liberis decesserit, fundum heredes dato) non parum differre à conditione, quæ à nuptijs avertit de qua præsens est institutum, tamen si æquiparaverit eas Socin. d. n. 7. Etenim, conditionem illam, si liberos non habuerit, inter condiciones turpes annumerandam esse, censeo, præsertim si conjugato sit adscripta, ac proinde, eodem jure, ac illas, remitti debere, ut pote quæ, turpissimi criminis, aut etiam fædissimorum criminum periculo, eoque non rato sit obnoxia, qui enim in conditione, quam præcipit testator, non à nuptijs contrahendis, sed à procreanda sobole interdicatur, quid aliud jubetur, quam, aut conjugii, debitum conjugale non reddere, quod illi volenti, sine

labe criminis, hic negare nequit, aut à conjugate divertere, quod, reprehendendum esse, ac idcirco, conditionem quæ id jubet, ut turpem, nullius esse momenti, jam olim *Impp. responderunt in l. reprehendenda. C. de instit. & substit. sub condit. fact.* aut etiam alia deteriora procurare, ut non gignatur proles, aut, ut in utero genita non egatur, aut ut edita, à parentibus crudeliter abjecta, & exposita, non educetur, aut denique, educatam, contra naturæ votum, parentes abhorreere, non raro talis conditio causabit, crudelis ergò, & inhumana conditio est, quæ tot ac talium criminum periculum, & occasionem secum ferre potest, id verò, non raro eventurum, si ea valeret, facile conjicitur ex non raro auditis, & ultra alias multas, in Regio Ulyssipponensi hospitali, quotannis infesto communi omnium sanctorum, spectatis infantium expositionibus, & ex non raro auditis pessimarum mulierum (quod longe deterius est) procuratis abortibus, turpitudinis suæ, turpissimo crudelitatis genere celandæ gratia, cui crimini ut obviaret, ejus absolutionem, sanctæ Sedis Apostolicæ, motu proprio reservavit felicis recordationis *Sixtus. V. Pontifex Maximus*, quam deinde reservationem Gregorius decimus quartus misericorditer sustulit. Cum ergo talia facinora, protegendæ honoris causa, aut (ut melius dicam) protegendæ turpitudinis causa, non raro perpetrari videamus, cur non etiam, ea, credemus, lucri causa aliquando perpetrari? quid enim, non mortalia pectora cogis, auri sacra fames? Quare, conditio illa, quæ, non aliud, quam, plurimum, & nefandorum malorum secum fert periculum, & occasionem, merito, non Reipub. alicujus vè favore, sed odio potius testatoris, tanquam turpis, & iniqua è testamento rejicitur. Quod fit, ut talis conditio, ejusdem juris, & rationis non sit, cujus, illa, si non nupserit, in quo à Socin. & Cost. ubi supra, utramque conditionem, eodem jure, & ratione consentibus dissentio: nec enim conditio, quæ à liberorum procreatione avertit, legis beneficio remissa fuit, nec, ut remitteretur, aliquo speciali beneficio legis opus erat, ut constat ex dictis, sicut evenit in conditione, quæ à nuptijs celebrandis avertit, quam, non testatoris odio, sed propter Reipublicæ favorem speciali quodam legis beneficio sublata fuisse, antea ostendimus: nec enim talis conditio, turpis est, nec etiam, qui, lucri invitamento captus, à nuptijs abstinere, intendit, turpiter facit, ut facit, qui, dum non abstinet à copula, (quam talis conditio

ditio non verat) liberos tamen non habere, procurat, sicuti scelerate quidem faciebat Onan ille, filius Iuda, atque idcirco percussit eum Dñs. eo quod rem de testabilem faceret, ut habetur *Genes. c. 38.* item qui abstinet à conjugali copula, consorti invito, obtinendi relictæ animo, injuste facit. Quare, merito, beneficio legis opus fuit, ut illa conditio, quæ à nuptijs contrahendis avertit, vocatis relaxaretur, quia turpis non est, nec impossibilis nõ sic, ut ista, quæ tanquam turpis, turpium conditionum regula, & jure, æstimanda erat, de quo in *l. non dubitamus, sup. eod. l. conditiones 1. & 2. sup. de conditionib. institut.*

Hæc autem ad utranque conditionem observatio, non verbalis, sed realis est, plurimi namque refert quo ad juris effectus, inter conditionem, si non nupseris, quia non propter odium testatoris, sed propter Reipubl. favorem remittitur in testamentis, & turpes conditiones, quæ in odium, & pœnam testatoris, è testamentis rejiciuntur, ut jam apparebit ex his quæ sup. diximus circa conditionem, si non nupseris, contractib. adjunctam, & quæ latius inferius trademus.

13 Interim modo, inter has conditiones, de quibus egimus, ea erit utilis differentia adnotanda: quod conditio, si non nupserit, hodiè adscripta viduis, non rejicitur è testamento, sed valet in talibus personis, masculis, si ve fæminis, per *tex. in Auth. cui relictum. C. de indict. viduis. tollend.* & in corp. unde sumitur: conditio verò, si liberos non habuerit, & in nunquam nuptis, & in conjugatis, & in viduis, masculis, si ve fæminis nunquam valere potest, quia eandem turpitudinis occasionem, quam antea expendebamus, præbere semper potest: unde, veluti conditio turpis, rejicienda semper erit, *d. l. non dubitamus. l. reprehendenda. C. de instit. & subst. sub condit. fact. cum alijs.*

14 Ex supra dictis autem intertutur secunda inter prædictas conditiones differentia, videlicet, quod, si maritus uxori quidquam relinquat sub viduitatis conditione (quam hodiè valere, constat, *d. Auth. cui relictum*) talis mulier, quanvis non nubat, perdet legatum, si stuprum commiserit, perinde ac si viduitatis conditio à viro injuncta expressa voluntate, ex tacita illius voluntate, in hoc etiam casu locum sibi vendicet, & nè aliquid habeat amplius castitate luxuria, juxta *regul. tex. in l. his solis. C. de revocand. donationib. & in Auth. de restit. & ea quæ par. undecim mens. §. fin. collat. 4.* atque ita hanc sententiam ex Petro retulit Cost. in *d. §. si arbitrari, limitat. fin. nu. 25.* & eam ibidem cum *num. sequent.* sequitur, & declarat. Ego vero, prædictæ sententiæ

addendum putarem, ut locum habeat, & si non maritus, sed quilibet alius, præsertim pater, filius, aut consanguineus, mulieri viduæ, sub conditione viduitatis reliquisset, talis nã conditio, ex verosimili mente defuncti, (quæ ut postea dicemus, magis quam verba, attendi debet) ad stuprum quoque pertinere, non dubiè credetur, & denique in hoc etiam casu locum sibi vendicat argumentum *d. l. his solis, & d. Auth. de restit. & ea quæ par. §. final.*

15 Quæ cum ita sint in conditione, si non nupserit, adjuncta viduæ, in conditione tamen si liberos non habuerit, longe aliter dicendum fore, arbitror, videlicet, quod, si ve illa injungatur à marito uxori, si ve è contra, si ve quilibet alius, viduæ relinquat sub conditione, si liberos non habuerit, nunquam ob stuprum amittetur legatum: differentia verò ratione ter utranque conditionem, constans & perspicua est, nam, in non nubendi conditione maritus, uxori, & quilibet alius, viduæ mulieri, nihil magis quam castitatem præcipit, ideo namque talem conditionem imposuit per eam, vidualis continentia statum, mulieri injungeret, unde, quæ stuprum commisit si non, contra verba conditionis jure valide fecit, tamen contra mentem ejusdem conditionis palam commisit. At verò qui, non procreandi liberos, conditionem scripsit, non continentia statum, ea conditione præcipit, citat namque, tali conditione, & si ea valeret, matrimonium non prohiberi, sed duntaxat prolis susceptionem: unde conditio talis, per stuprum defecta censeri nequit, nec tunc aliquid amplius castitate, luxuria, habere, invenietur, quoniam similiter, cui talis conditio adjuncta fuit, ad castas nuptias secundo transmigret, relictum utique obtinebit, quia prædicta conditio, à nuptijs non avertit, ut jam dictum fuit, similiter ergo non aliquid amplius, sed tantundem mulier obtinebit, si luxuriose vivat: Præterea, conditionem istam quæ à liberis procreandis, directè & principaliter avertit, turpium conditionum jure censendam fore, & idcirco in odium testatoris, ac contra ejusdem voluntatem non valere, jam antea tradidimus, quo fit, ut quæ in odium defuncti, & contra ejusdem voluntatem rejicitur è testamento, non eam interpretationem, tacitæ defuncti voluntatis favore inductam promerere debeat, quæ assumitur in conditione, quæ, à nuptijs avertit, casu, quod ea valet, & ut valida, secundum testatoris voluntatem regitur, & accipitur, juxta *l. in conditionib. sup. hoc titul.* & alibi frequenter. Denique conditio illa, ob libidinis intemperiam defecta intelligi nequit, quæ secundum turpium

plum conditionum jus, & regulam nunquam valuit, privatio nāque, (ut vulgare est) præsupponit habitum, & quod non est, deficere nequit. *l. nam & si sub conditione, sup. de injust. rap. irritaque fact. testam. l. decem stipulatus, infr. de verb. obligat. §. servus autem, instit. de capit. diminut.* quod, in conditione, si non nupsit, secus est, hæc enim, quia in viduis hodie valet, nimirum si in personis illarum, sicut adimpleri potest, possit & deficere, ut est in omnibus conditionibus, jure valentibus. Et hæc quo ad primum præmissum, quod supra pronostæ legis intellectu, ac superiorum adversus eam difficultatum resolutione adduximus, quod erat, conditionem, *si non nupsit*, in testamento scriptam non valere, idque, non propter testatoris odium, & pœnam, sed potius ob Reipubl. utilitatem, speciali quodam legis beneficio inductum fuisse, quo, & defuncti voluntas, propter Reipubl. favorem spernatur, non tamen, ut sprete, sed ut impleta reputatur.

16 Secundo, & principaliter præmittendum est, nihil magis, secundum *Papinian.* in præsentem, fore contra testantis voluntatem, quam, ut mulier in specie de qua hic, utrumque legatum acquireret, cum enim, *Titia*, à testatore, ducenta legata proponantur, sub conditione, si non nupsisset, & si nupsisset, centum, clarissime constat, defunctum, alterutro duntaxat legato, in omnem eventum, mulierem contentam esse, voluisse, ut pote, qui utrumque legatum, sub contrariis conditionibus, clara, & expressa voluntate reliquisset, è quibus, scilicet, si altera extitisset, eius eventu alteram deficere, necesse erat: nec enim, si mulier in specie nostri *tex.* negativam nuptiarum conditionem, verè & realiter, prout vere & realiter defuncti voluntas postulabat, adimplessisset, potuit, non deficere nuptiarum affirmativa conditio: sicut & è contra, si hanc adimplessisset, prout adimplevit apud *Papin.* in præsentem, non potuit non illa deficere vere & realiter, secundum veram & reale defuncti voluntatem, affirmatio namque, & negatio ejusdem rei, inter se pugnant, & ex diametro contraria sunt. Quo fit, ut & si in specie nostri *tex.* non nubendi conditio remittatur contra testantis judicium, ut aliàs conditio hæc remitti solet, magis tamen defuncti judicio negabitur, si & illa remittatur, & nubendi conditio, contractis jure nuptiis, pro impleta habeatur ad hoc, ut centum reliqua, sub ea relicta, mulieri quoque debeantur, quam, si illa remissa, vel pro impleta habita, centum sub nubendi conditione relicta contractis nuptiis, mulieri non debeantur. Constat itaque ex priori præmissis, eam con-

ditionem, quæ nuptiis impedimento est, è testamento rejici contra defuncti voluntatē, id tamen, non ejus odio, sed Reipubl. favore provenire. Ex posteriori verò, multo minus, defuncti voluntati in specie nostri *tex.* obviari, si sprete ejus voluntate, in non nubendi conditione, explicita, mulier ad legatum sub ea relictum admittatur, repulsa ab altero, cuius, in forma specifica, nubendo, conditionem implevit, quam, si ad utrumque legatum, in quemvis eventum admittatur, cum nihil magis contra defuncti voluntatem, in præsentem fieri potuisset, quam, si utrumque legatum mulieri, nupsisset, vel non nupsisset, præstitum fuisset.

17 His duobus certissimis de jure præmissis, certissimus, & omni difficultate sublata constans, jam apparet intellectus nostri *tex.* apparetque, in eo, Jurisconsult. eleganter, & subtiliter, ac secundum verè & legitime conjecturam, defuncti voluntatem respondisse, ut sic in præsentem, & eximia juris subtilitas, cum eximia, supremæ voluntatis observantia concurrat, cum enim in specie quam proposuit hic *Papin.* juxta literam, quam, cū alijs, veriore esse, supra tradidimus, ea conditio, nuptiis impedimento sit, sub qua, pinguius, ducentorum legatum, mulieri relictum fuit, hæc profectò, quantumvis neglecta defuncti voluntate, beneficio legis, è testamento rejicienda erit, ne quod omnino nuptiis impedimentum inferatur, ut aliàs inquit idem Jurisconsult. *in l. cum tale. §. si arbitrata, sup. eod.* unde erit, ut mulier, nubendo, & sic, aperto Marte contra defuncti voluntatem veniendo, ducentorum legatum nihilominus petere, valeat: quia vero, si centum quoque residua petat, eo quòd, nubendo, eorum conditionem adimplevit, ea contra testatoris voluntatem indubitanter postulabit, quantumcunque eorum conditionem implevississet, ut diximus in posteriori præmissis, jure quidem optimo, & summa cum ratione, ab hujusce legati petitione repellatur, quod, si præstetur, contra voluntatem defuncti utique præstabitur, & non præstitum, nullum, nuptiis impedimentum præstabit: nam si mulier, nubere vult, (prout, voluisse, apparet) nequaquā potuit, à nuptiis retardari invitamento minoris legati, sub nuptiarum conditione relictæ, sed maioris, quod, sub negativa relictum fuit. Hoc ergò, præstari debuit, rejecta conditione, quæ, nuptiis impedimento erat, non item illud, quod, contra defuncti voluntatem præstaretur, cujusque abnegatio nuptiis, aut aliquibus bonis moribus, impedimento esse, nunquam potuit.

18 Vndè jam apparet, cessare superiores diffi.

difficultates, contra nostri text. decisionem adductas, quod enim, circa priorem dicebamus, in praesenti, si non nupserit, conditionem, quæ alioqui pro non scripta reputari solet, multum operari, cum & validæ conditionis implementum, invalidum, ac sine effectu reddat, atque idcirco immerito pro non scripta, & nullius momenti dici, quæ tanti momenti extitit in praesentiarum, provenit ex eo, quia circa validam nuptiarum conditionem, sic testatorem voluisse, apparet, casu, quo, licet ea fuisset impleta, ducentorum tamen legatum, cujus revera conditio defecisset, mulieri præstandum esset, porro in conditionibus, quæ jure valent, primatum obtinere defuncti voluntatem, eam quæ, illas, regere, & idcirco ante omnia debere attendi, & observari, & si conditionis verba, aliud præcipiant, non ignoti juris est.

19 Similiter etiam cessat altera difficultas, quæ, posteriori loco argumentabamur, contra notas conditionum regulas, in secunda nostri text. parte accidisse, dum in ea Papinian. mulierem, quæ, legitima ac Reipubl. utilem, nubendi conditionem, in forma specifica adimplevit, à centum, sub ea legatis repellit, nam totum hoc, quod in eventum conditionis, legata præstentur, pendet à voluntate defuncti, quæ regit conditiones, unde tandiu in eventum conditionis legata præstabitur, quandiu voluntas defuncti non refragetur, prout in praesenti refragari, apparet, si, existente nuptiarum conditione, sub qua, centum mulieri relicta fuerunt, ducenta nihilominus petere possit, quæ, sub contraria, non nubendi conditione, ei relicta proponuntur: sicut etiam apparebit, ubi, inter legatarium & testatorem, capitales vel gravissimæ inimicitiae intercesserint, nam, quanvis legati conditio postea existat, non ideo magis debebitur legatum. l. 3. §. *fin. sup. de adimend. legat.* quod, propter tacitam testatoris voluntatem provenire, certum est. Denique totum hoc, in nostro text. operatur voluntas defuncti circa nubendi conditionem, circa quam potuit utique, quantum voluit, sicut alias potest circa legitimas, ac jure valentes conditiones, juxta *regul. d. l. in conditionib. sup. eod.* adeo, ut aliquando etiam per contrarium, defecta conditione legati, legatum nihilominus debeat, ex verosimili testatoris voluntate, ut in l. 1. C. de institutionib. & *substit. sub condit. fact.* ubi tradunt doctores, nimirum ergo, si è contra, adimpleta conditione legati, legatum non debeat ex verosimili testatoris voluntate, in specie nostri text.

20 Sed Papinianus, qui posset responso suo, aut ex mente defuncti, aut ex juris subti-

litate exhaustam rationem adaptare, ratione, magis ad legis subtilitatem, quam ad voluntatis conjecturam spectantem subjunxit in *versic. Ridiculum est enim*, ubi eleganter, & acutè respondit, ideo utrunque legatum, mulierem petere non posse, quia ridiculum erat, eandem, & ut viduam, id est, non nuptam, & ut nuptam admitti, quanvis enim ad ducentorum legatum, mulier nupta, palam & jure optimo admitti postulabat, non tamen ut nupta, postulare debebat, sed magis ut non nupta, quasi, legatum, sub non nubendi conditione relictum, mulier, nubendo, perinde petat, ac si beneficio legis, non nupta reputetur, atque ita, nubendo, beneficio legis perinde habetur, ac si, non nubendi conditione parvisset, ut tradit *glossa*, & Bart. *hic per l. mulieri & Titio sup. eod.* Unde, nupta quidem, palam, & coram judice, ducenta, sub non nubendi conditione relicta petit, non tamen ut nupta, sed magis ut non nupta, ut sic, quasi, sprete defuncti voluntate, revera nupta est, beneficio legis, & ex fictione quadam, Reipubl. favore, à lege introducta, pro non nupta habeatur; Atque ita, cum ad ducentorum legatum, mulier, & si maritata admitteretur, ut vidua tamen admitteretur, ridiculum certe erat, & legis interpretationi, & fictioni, ac denique defuncti voluntati maximè contrarium, eam, quæ ut non nupta, ad ducenta admittatur, ut nuptam, ad centum quoque residua admitti: merito ergo, ut contraria legans, audienda non erat, juxta *regul. l. 1. C. de furt. & serv. corrupt.* quam regul. pro sumario hujus legis scripsit Bart. in praesenti notavit *glossa hic, Paul. & Imol. in princip.* qui, ad hanc legem hanc allegari, dixerunt.

21 Hinc ego, nove & utiliter inferri, putavi, quod si in specie nostri text. Titia, maritus legatum, sub turpi aliqua conditione fuisset relictum, & exiguius sub contraria, videlicet, quia, ei ducenta relicta proponerentur, si patrem ab hostib. non redimeret, & centum, si redimeret, inferri, inquam, putavi, quod in tali specie, si Titia, minoris legati conditione parendo, patrem ab hostibus redemisset, & ducenta relicta sub non redimendi conditione, quia talis conditio, turpis est, & centum quoque residua, sub contraria relicta, quasi huic paruit, petere posset, non alterutro duntaxat contenta, cessat enim in ea conditione, quæ vere turpis est, præsens Papiniani ratio in d. *versicul. Ridiculum est enim*, nam, quæ, patrem, ab hostibus redemit, affirmativæ conditioni parendo, ad ducentorum legatum, sub negativa relicta non admittitur, quasi, ex parvisset, quasi, inquam, patrem, ab hostibus non

non redemisset, sed potius, quia talem conditionem, quæ turpis & iniqua est, contra testatoris voluntatem, & in odium ac pœnam ipsius, leges, aperte contemnunt, & contemni jubent. *l. reprehendenda C. de institut. & substit. cum alijs.* Non sic in conditione nuptias abnegante, quam, & si leges, contemni, permittant, quia tamen id, non testatoris odio, sed Reipub. favore permittunt, non, aperte contemni, volunt, sed magis colore quodam superposito, quo, & si tali conditioni, revera paritum non sit, fictione tamen legis paritum esse, dicatur, quæ fictio, quia ab æquitate semper procedit, (fictionis namque introducendæ causa semper æquitas est. *l. post dominum, inf. de captiv. & postlimin. revers. tradunt Doctores in l. si is qui pro emptore in causa de usufructu.*) circa conditionem, si non nupseris, summa ratione inducta fuit, enim vero talis conditio, turpis non est, & tamen quia ea non valet, Reipublicæ favore, soboles, scilicet, procreandæ causa, æquum erat, beneficio legis providere, ut quanvis conditioni revera contraventum foret, impleta tamen fingeretur: quæ æquitas, non idem in turpibus conditionibus exigebat: Vnde patrum in odium & pœnam testatoris tales conditiones jubentis, & pro non scriptis habentur, cessante, nempe, in eis omni æquitate, & exinde pro eis fictione legis de qua hic, cessante, secundum veram & receptam Bart. doctrinam in *d. l. si is qui pro emptore nupser. 67.*

Ea itaque differentia est, inter conditionem, si non nupseris, & turpes conditiones, quod illa rejicitur à legatis, perinde tamen, ac si fuisset impleta, hæc verò rejiciuntur quidem, perinde tamen, ac si scriptæ non fuissent: unde cum in hujusmodi legato, Titia ducenta, si patrem ab hostibus non redemerit, adscripta conditio non redimendi patrem, perinde habeatur, ac si scripta non fuisset, consequens est, quod Titia, quæ, spreta, non redimendi patrem, conditione, eum ab hostibus redemit, ducenta relicta petat, non quasi, patrem non redemisset, non enim petit, quasi, turpi conditioni paruiisset, sed potius, quasi, pure legata fuissent, pro non scripta, videlicet, habita conditione turpi: Quo fit, ut in proposito themate, & ducenta rectè petat, quasi, sine ulla conditione, legata, & centum residua, sub conditione, si patrem ab hostibus redemerit, relicta si huic paruit: nec tunc in contrariorum allegatione mulier reprehenditur, sicut eveniebat in specie nostri text. nec enim (ut dictum est) ducenta petet, quasi, patrem ab hostibus non redemerit, & centum residua, quasi redemerit, sed ducenta,

quasi, pure legata, habita pro non scripta, illorum conditione, centum verò residua, quasi, redimendi conditioni, sub qua relicta fuerunt, paruiisset.

22 Qua ratione, idem dicendum erit, & si sub impossibili conditione, Titia ducenta relicta fuissent, & sub contraria, centum, hoc modo, Titia ducenta relinquo, sub conditione, si digito cælum tetigerit, & centum, si cælum digito non tetigerit, nam & ducenta mulier petet, quasi, pure relicta, conditione impossibili, pro nulla habita, ut, apud antiquos Jurisconsultos obtinuiisset, refert Ulpian. in *l. obtinuit sup. hoc titul.* & centum quoque residua, relicta sub contraria conditione, quæ, quia præsens, & necessaria est, *l. impossibilis conditio, infr. de verbor. obligationib.* purum legatum facit secundum Jurisconsultorum omnium sententiam, ut Author est idem Ulpian. in *l. servum meum 50. §. si in non faciendo, sup. de heredib. instituend.* juncta sententia glossæ primæ ibi, quam adversus Bart. & alios ibidem, cum Ludovic. Roman. Aret. & Andr. sicut in *d. l. impossibilis conditio*, sequitur, & ingeniose probat noster Eman. lib. 1. *select. interpret. c. 8. num. 1.* cessat itaque in impossibili, & ejus contraria conditione, ridiculosa illa contrarietas, quam perpendit in præsentī Papinian. sicut & in turpi, cum ejus contraria, antea dicebamus.

Sed in impossibili & ejus contraria, illud plus est, quod prædictæ observationi voluntas defuncti adstipulatur, nam impossibiles conditiones, pro multis habentur, ultimæ voluntatis favore, & ex quadam voluntatis conjectura, qua, testatorem, locole potius quam seriò tales conditiones adscripsisse, præsumitur, nè alioquin, serium ultimæ voluntatis actum, totum irrisorium, & nullius momenti facere, voluisse, præsumatur, contra, *l. 3. sup. de testam. milit.* Vnde, qui Titia ducenta reliquit, si digito cælum tetigerit, merito, voluisse, præsumitur, ut Titia ducenta haberet, & si cælum non tetigerit, quod digito tangere, natura impossibile est: & qui insuper, centum Titia reliquit, si cælum non tetigerit, manifeste voluit, Titia centum præstari, si cælum non tetigerit, quo fit, ut in hac specie, ad utrumque legatum Titia secundum testatoris voluntatem admitti debeat; Non sic evenit circa turpem conditionem, ejusque contrariam; nam, qui Titia ducenta reliquit, sub conditione, si patrem ab hostibus non redemerit, & centum, sub conditione si redemerit, voluit utique, eam, alterutro duntaxat legato fore contentam, vel, inquam, centum, si patrem ab hostibus redimeret, vel ducentorum, si non redimeret,

meret, quia, ut hoc obtineretur legatum, turpem conditionem adimpleri, voluit testator, ut pote quæ, contra testantis voluntatem rejicitur è testamento: atque ita, cum in hac specie manifeste pateat, testatorem voluisse, ut Titia, si ducentorum legatum ei deberetur, centum quoque residua petere, non posset, quæ sub justa & legitima conditione reliquit, quantumcunque tali conditioni paritum sit, videbatur dicendum, quod & si Titia tali conditioni paruisset, patrem, videlicet, ab hostibus redimendo, non ideo magis, centum sub ea relicta petere posset, ducentis contenta, quæ ubi Titia haberet, circa posterius legatum, defuncti voluntas cessabat, quæ, circa illud potuit, quod voluit, ut pote circa non turpe legatum, sed potius sub legitima & justa conditione derelictum, ut supra observavimus circa nubendi conditionem, de qua in nostro *tex.* inde deducentes, eam ideo, effectu relicti carere, quantumvis adimpleretur.

Sed nihilominus, verius esse, existimo, utrumque legatum, Titiam habere posse in prædicta specie, sicut antea probavi, quanvis enim, utrumque habere, sit contra defuncti voluntatem, & in altero ex eis, quia legitimum, & sub justa conditione relicti fuit, videbatur, posse testatorem, quod voluit: prioris tamen legati conditio turpis (unde hæc nascitur conjectura pro posteriori), adeo legibus odiosa & infesta est, ut, & ipsa odio testatoris rejiciatur, & indigna sit, quod ex ea, ulla, circa aliam defuncti dispositionem, voluntatis conjectura sumatur, quasi, quæ sic turpitudine scatet, nec debeat inspicere ad hoc, ut ex ea, voluntatis conjectura circa alia probetur, quanvis alias, ex dispositione invalida, testatoris voluntas recte probetur. *l. final. sup. de reb. eor. qui sub tutel. vel cur. sunt.* ubi id pro regula notatur, ad quod etiam allegari, potest noster *tex.* juncto superiori intellectu, secundum quem, ex conditione, si non nupserit, quæ jure invalida est, efficax sumitur voluntatis conjectura adversus posterius legatum, sub conditione, si nupserit, relicti: sed id, ex eo est, quia in conditione, si non nupserit, nulla turpitudine versatur, ut pro priori præmisso resolvimus supra, atque ideo nimirum, si quanvis revera non valeat, ex ea tamen, circa legatum sub legitima nubendi conditione relicti, voluntatis conjectura jure probetur, ut supra probavimus. Ex quo interim, ultra supra dicta, notabitur, quantum distet inter conditionem, si non nupseris, & conditionem, si liberos non habueris, quam, turpem esse, supra ostendimus.

24 Sed certè, postquam circa turpem conditionem, cum ejus contraria, præcedentem resolutionem scripsi, de illa plurimum dubitavi, adeo ut, in contrariam sententiam jamjam inclinari, videret, idque ex eo, quod ubi ita legatum proponeretur, Titiae, si patrem ab hostibus non redemerit, ducenta, si redemerit, centum, non tam, duo esse legata sub contrarijs conditionibus relicta, quam unum cum partis ademptione, pænæ causa postea scripta, videretur, qui enim, ita disposuit, Titiae, si patrem ab hostibus non redemerit, ducenta, si redemerit, centum, idem disposuisse videtur, ac ille, qui Titiae ducenta reliquit, si patrem ab hostibus non redemerit, ac deinde, ejus coercendæ causa subjunxit, quod si redimeret, ex ducentorum legato, centum eidem adimerentur: quo casu nemo affirmaret, Titiam, quæ patrem ab hostibus redemisset, trecenta habituram, cum ducenta præstari, satis esset, neglecta conditione turpi, sub qua, in priori oratione relicta fuerant, neglecta item ademptione centum, quæ in posteriori, pænæ nomine eadem adempta fuerunt, juxta *l. unic. infra. de ijs qua pæn. nomin. §. final. in fin. insti. de legat.*

25 Verumtamen re maturius deliberata, superior resolutio magis placuit, quia pænâ conditione voluntas defuncti separat, & pænâ, an conditio sit, ex voluntate defuncti apparet, idque Severus, & Antoninus rescripserunt, ut refert Marcian, *Iurisconsultus*, in *l. final. sup. de his qua pæn. nomin. relinq.* atque in illa oratione, & si patrem ab hostibus redemerit, centum, non adimi pænæ causa, patrem prioris legati, sed potius novum legatum, sub conditione relinqui, ea mihi ratio omnino perluasit, quod, si testator, Titiam patris redemptione, pænâ aliqua coercere intenderet, ei ducenta legaret sub conditione, si patrem ab hostibus non redimeret, nec ulterius progredere, centum legando, si redimeret, quia in priori illa oratione, hoc venit secundum testatoris voluntatem, quod si Titia, patrem ab hostibus redimat, ex ducentorum legato nihil habeat, ergo manifeste apparet, multo magis Titiam coercere patris liberatione, inspecta defuncti voluntate, quæ pænâ à conditione discernit, non addatur ea oratio, & si redimerit, centum relinquo, quam si ea addatur: Atque ex voluntate defuncti apparet, tali oratione pænâ Titiae non injungi, quo magis à patris redemptione abstineret (cum si hoc voluisset testator, ab illa oratione sine dubio abstinuisset) sed Titiae novum legatum sub conditione, si patrem redemerit: quod

sic appareat, testatorem hunc, in utrumque eventum Titiae legare, voluisse, vel inquam si partem ab hostibus non redimeret, vel si redimeret, exiguiori tamen legato, in hoc, quā in illo casu, ei providere, voluisse, non tamen idcirco, in posteriori legato, legatum penale, aut etiam ademptionem penalem versari, dicendum est, ut constat ex dictis: quibus additur in confirmationem præsens Papiniani responsum, in quo, Titiae ducenta legata proponuntur, si non nupserit, & centum, si nupserit; nec tamen quisquam vel mediocriter mentem Papiniani scrutatus affirmabit, in ea oratione. *Et si nupserit, centum,* tantam Titiae legatum dari sub conditione, si nupserit, quam pænæ causa, partem prioris legati adimi, cum, si talem fuisse delecti mentem, Papinianus perspexisset, non utique respondisset, centum quoque relictam, mulierem nuptam petere, non posse, quasi in hoc propositæ quæstionis dubium versaretur, an, scilicet, trecenta mulieri deberentur; sed aptius respondisset, integrum ducentorum legatum posse petere, neglecta partis ademptione, pænæ nomine scripta, quasi, dubium esset, an, ducenta absque partiminutione deberentur. Denique, non oratione, centum quoque residua, Titiam tantam non posse petere, Papinian. respondisset, quod ridiculum esset, eandem, & viduam, & ut nuptam admitti, sed potius, ducenta debere præstari, de quibus solum ratio esset, ea ut pote generali, & certissimi juris, ratione, quod pænæ nomine ademptione, inutilis esse, appareret. *d. l. unic. d. §. fin. de legat.*

Quare verius est, in specie nostri tex. duo legata sub contrariis conditionibus relictæ, & ideo utrumque peti non posse; posse tamen in ea, de qua agimus, cum etiam ibi, duo proponantur legata sub contrariis conditionibus relictæ, quia altera ex eis turpis est, atque idcirco, pro non scripta est habita, quæ tamen, quia talis est, nec utilis est ad hoc, ut ea, contra legatum sub iusta conditione relictum, voluntas defuncti probari debeat: unde, si iustæ conditioni paritum fuit, habet mulier centum, sub ea relictæ, cui etiam ducenta præstabuntur, sub ea conditione relictæ, quam, quia lex naturæ abhorret, leges quoque civiles abhorrentes, pro non scripta habuerunt.

Illud postremo addendum est pro differentia inter turpem legati conditionem cum contraria, & impossibilem cum contraria ejusdem, videlicet, quod in turpi cum contraria, tunc demum superior resolutio procedit, cum maius legatum, sub turpi

conditione relictum apparet, & minus, sub contraria, secus è contra, ut puta, si Titiae centum relictæ proponerentur, si patrem ab hostibus non redemisset, & ducenta si redemisset. Nam in tali specie, mulieri legitimæ conditioni parenti, ducenta duntaxat, sub ea relictæ, præstabuntur, non etiam residua centum, in quorum conditione nullam turpitudinem versari, ex adiectione sequentis legati, palam conjicitur. Qui enim unum legatum mulieri reliquit, sub conditione, si patrem ab hostibus non redemerit, & aliud maioris quantitatis, sub conditione, si redemerit, apparet, mulieri quidem in utrumvis eventum legare, voluisse, pinguiori tamen legato, ei in patris redemptionem providere, voluisse, unde nulla in hoc testatore turpitudine deprehenditur, quæ utique deprehenditur in illo, qui maius legatum sub non redimendi conditione dereliquit: quo fit ut in hac specie turpis conditio sit, non verò in illa, in qua testatoris voluntas observanda erit, secundum quam, si mulier patrem non redimat, centum capiet, si redimat, ducenta duntaxat. Et idem erit, ubi ita dicatur, si liberos non habuerit, centum do, lego: si liberos habuerit, ducenta do, lego: nam & si conditio illa, si liberos non habuerit, simpliciter sumpta, turpis judicetur, ita ut, illa pro non scripta habita, legatum purè debeatur, ut supra tradidimus, in hac tamen specie, propter adiectionem pinguioris legati in contrarium eventum relictæ, nulla turpitudine deprehenditur, sed potius voluisse testatorem, maiori legato providere in casum susceptorum liberorum. At vero in impossibili conditione, & ejus contraria, semper utrumque legatum præstabitur, siue sub impossibili maius, & sub contraria minus, siue e contra relictæ proponantur: nam semper in legatis conditio impossibilis reperitur, & ejus contraria, & ad utriusque legati præstationem, æqua ubique defuncti voluntas conjicitur.

27 Sed (ut ad conditionem, si non nupseris, de qua præsens actio est, revertamur) superest adhuc, respondere difficultati, *l. mulieri & Titio 74. sup. eod.* qua superius contendebamus, in eo tex. conditionem, si mulier non nupserit, mulieri & Titio adscriptam, in mulieris persona, jus accrescendi impedire, cum, si purè mulieri, de qua ibi, & Titio sub conditione, usufructus legatus esset, evacuata pars Titij, vel ob conditionis defectum, vel ob repudiationem ipsius, non dubie, mulieri accresceret. *l. i. §. interdum, sup. de usufruct. accrescend.* quare conditio illa, si non nupserit, adscripta mulieri & Titio in casu *d. l. mulieri & Titio*, in persona mulieris non

non parum operari, videtur, si quidem propter ejus adjectionem, pars ususfructus defecta in Titij persona, non accrescit mulieri, quæ utique accresceret, si mulier, absque ulla conditione, cum Titio vocaretur, juxta notas circa jus accrescendi traditiones. Sed hujus difficultatis solutio scribitur à Papinian. *in d. l. mulieri & Titio, versicul. tantum enim*, junctis quæ supra attulimus circa Jurisconsulti rationem in præsentia, cum enim hujusmodi conditio, *si mulier non nupserit*, quanvis revera deficiat, perinde legis beneficio habeatur, ac si fuisset impleta, ut tradidimus, recte dicitur à Papiniano *in d. l. mulieri & Titio, versicul. tantum enim*, ideò in specie de qua ibi, partem ususfructus, in Titij persona defectam, mulieri non accrescere, quia tantum, beneficio legis, ex legato, ei concessum esse, intelligendum est, quantum haberet, si conditioni paruisset: porro, si mulier, de qua ibi, conditioni paruisset, partem duntaxat ususfructus haberet, altera ususfructus parte Titio delata, existente, videlicet, in mulieris persona conditione, sub qua ille vocatus fuerat: ergo, si revera, mulier conditioni non pareat (quo casu, beneficio legis, paruisse, fingitur) merito respondetur, eam, non habituram ususfructus partem in persona Titij defectam, si quidem, præterquam quod hoc è testatoris voluntate esse, apparet, non plus debuit habere mulier, fìcte parendo, quam si vere paruisset, satis namque erit, si tantum fictio operetur in casu ficto, quantum in vero, veritas operaretur, *l. si filius familias, supr. si cert. pet. l. qui ad certum, supr. locat. & conduct. l. lex Cornelia, supr. de vulgar. & pupillar. substit. Doctores in l. si is qui pro emptore, infr. de usucapionib.*

28 Unde, quia si mulier, vere conditioni pareret, quo casu, pro parte quoque Titij conditio existeret, tunc, Titio mortuo, vel capite minuto, ejus pars mulieri accresceret, juxta *d. §. interdum*, cum, ususfructuarij morte, aut capitis diminutione, ususfructus extinguatur in ejus persona, dicendum videbatur, quod si Titius moreretur, aut statum mutaret, in specie *d. l. mulieri & Titio*, pars ususfructus, quæ ei relicta fuerat, accresceret mulieri, de qua ibi, juxta sententiam, quæ adversus glossam final. ibidem Bartol. & communiter scribentes, cum alijs, quos refert, probat Cost. *in d. §. si arbitratus, limitat. 4. num. 6.*

29 Ex quo loco usque ad finem illius limitationis, subtile Papiniani responsum *in d. l. mulieri, & Titio*, (circa cujus interpretationem alij multum insudaverunt) ipse novissime, & præter omnes, subtilissime interpretatus est,

intelligens, in casu de quo ibi, partem ususfructus Titio relicti, mulieri accrescere, si Titius moriatur, vel libertatem amittat, cum amissione, maxima capitis diminutio contingit, non vero, si minimam, aut mediam capitis diminutionem pateretur, quanvis olim minima, ususfructus amitteretur, hodie vero, maxima, & media, *l. corruptionem C. de usufruct. §. final. instit. eod. tit.* Et movetur Cost. in hanc novam, subtilemque Papiniani interpretationem, ex eo, quia, & si acquiritur ususfructus finiatur non solum maxima sed etiam media capitis diminutione, & olim minima etiam finiretur, *d. l. corruptionem, §. d. §. final.* tamen legatum conditionale ususfructus, media capitis diminutione non perimitur, ut expresse probat Bart. *in l. Senpronius Attalus in fin. supr. de usufr. legat. p. l. intercidit, supr. hoc nostro titul.* maxima vero capitis diminutione, quæ, inquam, adimittit libertatem, perimitur tale legatum, fìcti morte, juxta *d. l. intercidit, in fin. & lex §. si quis rogatus, in 2. versicul. sed si sermo sit de fr. ad Trebell.* porro in proposita specie, in qua mulieri & Titio ususfructus, si non nupserit mulier, relictus est, considerat Cost. conditionem ususfructus Titio relicti, non venire posse, quam mulier moreretur, quæ si conditionem impleret, præstita cautio de non nubendo (ad quem modum conditionis implendæ videtur respexisse Papinianum dum scripsit, tantum mulierem habituram si conditioni non paruisset, quantum haberet, si paruisset) si, inquam, mulier præstita cautione de non nubendo, conditioni paruisset, non ideo magis, Titio statim debetur legatum, qui Mutianæ cautionis exemplum in prædicto casu habere non posset. *avia quest. 77. §. Titio, in fin. supr. eod.* sed tamen demum, pro parte ususfructus eidem legato conditio existeret, inciperet, cum mulier nupta moreretur, *l. cum tale, §. 1. supr. eod. pater Severinam §. socrus l. hoc genus infr. eod.* sic ergo, si mulier conditioni paruisset, partem ususfructus haberet, reliquæ vero partis Titio relicte conditio penderet, quandiu mulier vivebat, unde, & si interim Titius minimam, aut mediam capitis diminutionem pateretur, non exstinguebatur ejus pars legatum, sed nihilominus in eventum conditionis perdebatur, juxta *d. l. intercidit, in fin.* quid ergo, & Bartol. sententiam *in d. l. Senpronius Attalus, in fin.* restat itaque, ut Titius mortuo, aut maximam duntaxat capitis diminutionem passio, legatum perimatur, juxta *d. l. intercidit, in princ. & in fine*, atque ita circo, quia his demum casibus, pars ususfructus Titio relicti, mulieri conditioni paræ

competeret jure accrescendi, juxta *d. l. 1. §. interdum*, eidem tantum, & non alijs, eadem pars mulieri competeret, si conditioni, non parvillet, tantum enim concessum est mulieri, si non pareat conditioni, quantum concederetur, si pareret. *d. l. mulieri, & Titio*, cujus circa verba, ibi. *Et in eodem statu erit*, ad libertatis statum duntaxat referenda esse, subtilis noster E. man. in *d. limit. 4. num. 6.* subtiliter interpretatus est.

30 Ego certe ejus interpretationem in hac parte probo, ipsius verò sententiam, & aliorum, quos ipse secutus est, existimantium, mulierem, quæ nupsit, in specie *d. l. mulieri, & Titio*, partem ususfructus, Titio derelictam, eo mortuo, vel statum mutante, quanvis in servitute sit, fore habituram, non indistincte probo, ex eo, quia dum ij Doctores proponunt, mulierem, conditioni non nubendi contravenientem, illicò, partis Titio derelictæ conditionem defecisse, proponunt, quæ tamen mulieri non accrescit, quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit, ut utriusque sententiæ auctores, pro certo habent, & palam respondit *Capitulum. in d. l. mulieri, & Titio*: reliquum est ergo, si nec Titio, jure legati, seu fideicommissi, pars illa debetur, quia ejus conditio defecit, nec interim mulieri, jure accrescendi, quia non debet habere plus, non parendo conditioni, quam parendo, ut quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit, penes hæredem ex cunctorum sententia, supposito, quòd in hereditario, hæredis vè fundo, testator mulieri & Titio usumfructum reliquerat, nec tamen penes eum manebit ea pars ususfructus, tanquam ususfructus formalis, quanquā hæredem, qui proprietatis dominus est, in ea, partem ususfructus formalis habere posse, nō ignorem: sed hoc est, quando ei, & alteri, ususfructus legatus fuit, sive expresse, sive tacite juxta *tex. in l. idem Neratius. §. non solum, de usufr. accrescend. & in l. si alij sup. de usufr. legat.* manebit itaque, ea pars ususfructus, de qua loquimur, penes hæredem, rei dominum, tanquam ususfructus causalis. Est autē ejus rei non levis utilitas (ut & hoc obiter adnotemus) quia, si veluti pars ususfructus formalis penes hæredem esset, inde sequeretur, quòd eo mortuo, aut capitis diminutionem passio, pars ususfructus, jure accrescendi contra competeret, juxta *d. §. non solum*, quòd tamen non erit, si veluti pars ususfructus causalis, in hæredis dominio maneat, prout manere debet in prædicta specie, sicuti quòdunque legatum manere solet, cujus conditio defecit, ubi substitutus non est, aut conjunctus, cui deferri possit, juxta *l. v. de. §. si autem aliquid, versic. quod si in*

medio. C. de caduc. tollend. Constat itaque, negari non posse, partem ususfructus Titio relictam, si non nupsit mulier, illa nubente, penes hæredem manere, adinstar legati, cujus conditio defecit.

Nunc ergo, quo jure, quavè ratione, ususfructus hæredi, legitimo jure quæsitus, qui nullo modo spectat ad Titium, morte Titij, aut ejus status mutatione, ad mulierem pertinebit? nam accrescendi jure pertinere non potest, quanvis enim ususfructus, ejus naturæ sit, ut & post acquisitionem admittat jus accrescendi, juxta *d. §. interdum, versicul. sed in usufructu*, hoc tamen locum habet, quando alter ex consortibus, ususfructus partem, quam habebat, amisit, tunc enim ususfructus amissus, quavis jam constitutus fuisset, nihilominus, jus accrescendi admittit, ut dicitur in *d. versicul. sed in usufructu*, Atqui secundum ea quæ proponuntur, usumfructum, qui penes hæredem est, morte, aut status mutatione non amisit Titius. *l. 1. versicul. sed ita demum, sup. quib. mod. usufr. amitt.* nec enim, quòd non habebat, amittere potuit, juxta *reg. l. decem stipulatus, infr. de verbor. obligat.* ergo si ususfructus, morte, aut status mutatione, in persona Titij contingente, non amittitur, nequaquam poterit, in prædictis casibus cuiquam adcrefcere. Denique hoc idem manifestius probatur in *d. §. interdum, prope finem*, ubi Jurisconsult. ait. *Cum primum itaque non inveniet alter eum, qui sibi concurrat, solus utetur in totum.* Certè morte Titij, aut status mutatione interveniente, tam inveniet mulier eum, qui sibi concurrat, quam antea inveniebat hæredem, inquam, quem inveniebat ante Titij mortem, aut status mutationem ei contingentem, post eam inveniet, ergò, non sola utetur in totum, in hæredis præjudicium, cujus, partem ususfructus esse, ex antedictis constat, atque ita constare debuit, absque facto suo, usufructu privari, non potuisse, juxta regulam. *l. id quod nostrum, infr. de regul. jur.* sic itaque apparet, in proposita specie, si Titius moriatur, aut statum mutet, mulierem, in ususfructus parte, quæ in hæredis dominio erat, jus accrescendi habere, non posse, porrò, nullo alio jure, illius pars, ei unquam adquiri, potuit, quia jure legati, seu fideicommissi, non potuit, ut inter omnes constat: Unde vera non videtur opinio Cost. & aliorum asserentium, quòd si Titius moriatur, aut statum mutet, mulier, specie. *dict. l. mulieri, & Titio*, totum usumfructum habebit, quòd probari, existimant, à contrario sensu

in illis verbis. *Quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit, partem ususfructus habebit.* In quibus tamen argumentum à contrario sensu non admittunt Accurs. Bart. & alij communiter scribentes, probantes, nunquam mulierem totum ususfructum habituram fore in specie illius *tex.* quæ tamen sententia, mihi quoque non sic indistincte probanda erit, qui, & si, in illo *tex.* argumentum à contrario sensu reperiri, probent, illud tamen in verbis prædictis, ut Costa, & alij, probare, non aulam.

31 Quare, utramque sententiam, facili ac vera concordia, & literæ *text.* ac menti Iurisconsulti congruente componam. Pro cuius declaratione, veraque interpretatione difficilis, Papiniani contextus in *dist. l. mulier, & Titio*, erit advertendum, ea verba, *Quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit*, non esse referenda ad illa, quæ proximè subsequuntur, *partem ususfructus habebit.* Sed ad proximè præcedentia, *si mulier nupserit*, ut sic, Iurisconsult. non significet, quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit, partem ususfructus habituram mulierem, si nupserit, sed, mulierem, si, Titio vivente, aut in eodem statu manente, nupserit, partem ususfructus habituram, quasi verò, si mulier nupserit post mortem Titij, aut postquam Titius statum mutaverit, totum debeat ususfructum habere, & in hoc verè consistat argumentum à contrario sensu, non in eo, quod si nupserit, vivente Titio, & in eodem statu permanente, partem ususfructus, totum verò, post ejus mortem, aut status mutationem, habere debeat: sic ergò prædicta verba. *Quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit*, non, ad proximè subsequentia, sed ad proximè præcedentia, illa, videlicet, *si mulier nupserit*, necessario referenda erunt, atque ita necessario, sine punctis præcedentibus, aut qualibet alia disjunctivæ orationis nota, absque dubio, in textu legenda erunt, prout in libro meo leguntur (qui ex recentioribus, & emendationibus, est) ubi, post illa verba, *si mulier nupserit*, continuata oratione hæc sequuntur, *quandiu Titius & vivit & in eodem statu erit*, quo in loco verbum, *erit*, subsequitur nota disjunctivæ orationis, vulgo, virgula, nuncupata, & post eam sequitur in text. *Partem ususfructus habebit.* Hoc ergo modo *tex.* ille legendus, & scribendus erit. *Si mulier nupserit quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit, partem ususfructus habebit.* Vnde apparebit, quod illa verba, *quandiu Titius & vivit & in eodem statu erit*, non appellant ea, *partem ususfructus habebit*, quæ separatam constituunt orationem, sed ea, *si mulier nupserit*, cum

quibus conjunguntur, atque ita argumentum à contrario sensu, quod inducunt, ad hæc referri debet, non ad illa, cum quibus, nihil commune habent.

Restat modò, ut probemus, cur magis mulier, si nupserit postquam Titius mortuus fuit, aut postquam mutavit statum, totum ususfructum habere, debeat, quam si nupserit quandiu ille vivebat, & in eodem statu erat: Et quod, si nupserit quandiu Titius vivebat, & in eodem statu erat, totum ususfructum mulier habere non posset, rationem subjunxit Papin. in *versicul. tantum enim*, proximè sequenti, quod verò, & si Titius postea moreretur, aut statum mutaret, non idèò magis, mulieri pars ususfructus posset accrescere, patet ex ijs, quæ antea diximus contra opinionem eorum, qui jus accrescendi in his casibus admittebant: quæ omnia manifestè cessant, ubi mulier nupserit post mortem Titij, aut status ejus mutationem, quo casu, Papiniani ratio in *versicul. tantum enim*, præcipit, integrum ususfructum, mulierem habere: videamus igitur, quantum mulieri ex legato præstatum esset, si conditioni parvisset, ut inde appareat, quantum ei præstari debeat, si post mortem Titij, aut ejus status mutationem nubendo, non parvisset conditioni: constat autem, quod si mulier conditioni parvisset, præstita, videlicet, cautione de non nubendo, ut hodie, viduis, præstare, necesse est. *Auth. cui relictum C. de ind. viduis. tollend.* non plus quam dimidiam ususfructus partem esset habitura, reliqua verò pars Titio relicta, in eventum conditionis suspensa maneret, juxta *l. avia que §. Titio in fin. sup. h. titul.* cum supra allegatis. Vnde, si inter Titium decessisset, aut ea pæna, quæ servitutem irrogat, in eum statuta fuisset, illic legatum dimidiæ ususfructus conditione suspensum, intercideret, juxta *tex. expressum l. intercidit, sup. eod.* & confestim, mulier conjunctæ deferretur, ut probat *tex.* etiam expressus in *d. l. unic. §. si autem aliquid, versicul. quod si in medio C. de caduc. tollend.* jure ergo dicimus, tantundem mulierem fore habituram, quæ, mortuo jam Titio, aut maximæ capitis diminutione passio, conditioni non parvisset, ad stipulante, videlicet, huic sententiæ, & interpretationi, Papiniani contextu, secundum genuinam lectionem continua oratione legendam in illis verbis, *Si mulier nupserit quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit.* Et ratione, quæ scripta est in *versic. tantum enim*, cessante vero prioris inconvenienti, quod supra notavimus, evenire, si mulier quæ nupserit quandiu Titius & vivit, & in eodem statu erit, totum ususfructum esset habitura post

post mortem illius; aut libertatis amissionem.

32 Nec obstabit huic sententiæ, & intellectui, si quis objiciat, mulierem, conditioni parendo sive post mortem, sive ante mortem Titij, civilem, aut naturalem, totum usufructum fore habituram post mortem Titij, aut status mutationem, ut constat ex prædictis, ergo, quia secundum Iurisconsulti rationem, tantum habere debet, non parendo, quantum habuisset, parendo, dicendum videbatur, quod, & si mulier, ante mortem Titij, civilem, aut naturalem, non paruisset conditioni, nubendo, scilicet, totum usufructum, post mortem illius habere debuisset; quo argumento, pro hac sententia contra communem contendunt alij.

Sed ei facili negotio respondendum erit, mulierem quidem tantum habituram esse ex legato, non parendo, quantum haberet, parendo, sed id intelligendum semper fore de terminis habilibus, supposito, inquam, legato, ex quo capi possit: porro, ubi mulier nupsit quando Titius vivebat, & in eodem statu erat, pars usufructus Titio relicta, statim defecit, ejus, videlicet, defecta conditione, juxta d. §. *si autem aliquid, in vers. quod si in medio*, unde, cum Titius postea moritur, aut etiam pœnam servitutis incurrit, jam nullum considerari potest legatum, sive purum, sive conditionale, ex quo mulier, quidem habere, possit, nimirum igitur, si in prædicto casu, partem illi relictam mulier non habeat, quam esset habitura in eodem casu, si conditioni paruisset, vel si ei contravenisset post mortem Titij, aut pœnam servitutis illi rogatam, tunc enim semper apparet, existeret legatum, tametsi conditione suspensum: atque ita constat, secundum superiorem sententiam & expositionem, mulierem semper ex legato tantum habere, non parendo conditioni, quantum habitura esset, parendo, supposita tamen terminorum habilitate, legati, scilicet, præexistentis, quanvis conditione suspensum ut sic, non ociose, sed potius mysteriose, & acute satis scripsisse, mihi videatur Papinian. tantum, beneficio legis, legato concessum esse mulieri, intelligendum fore, quantum haberet, si conditioni paruisset: mysteriose, inquam, Papinian. in præfata ratione, verbum, *ex legato*, interpretatur, quod, indubitanter, ociosum esse, pareretur, si non hunc, quem explicuimus, pareretur effectum, significandi, videlicet, mulieri, non tantum simpliciter, beneficio legis, concessum esse, quantum haberet, si conditioni paruisset (quia, si conditioni paruisset, quodcumque paruisset, totum

usufructum esset habitura, Titio mortuo, aut servo pœnæ effecto, cum in hujusmodi eventum, totum habere, non possit, si ante eum, conditioni contravenisset) sed tantum, beneficio legis, ex legato concessum esse mulieri, quantum haberet, si conditioni paruisset.

33 Histandem explicita, & omni difficultate remota, probata apparet interpretatio nostra ad literam *tex. d. l. mulieri & Titio*, eaque, superiores Doctorum sententiæ, inter se dissidentes, ad congruam, & veram concordiam rediguntur: *glossa*, namque, & communis sententia erit amplectenda, muliere nubente quando Titius & vivit, & in eodem statu erit, tunc enim, nec illo postea mortuo, aut capite minuto, residua pars usufructus, quæ fuerat ei derelicta, mulieri accrescet, juxta communem sententiam: contraria verò sententia Raphaelis Cumani, Pauli Castrens. Socin. *num. 5. in d. l. mulieri & Titio*, & Collæ *in d. §. arbitrata, limit. 4. num. 6* & aliorum tradentium, mulierem quæ nupsit, totum usufructum fore habituram post mortem Titij, aut capitis diminutionem (quod *Cost. de maxima capitis diminutione*, recte & subtiliter interpretatus est) probanda erit, quando mulier nupsit, Titio jam mortuo, aut pœna servitutis affecto: sic utraque sententia, temporis, in quo mulier nupsit, distinctione facta, facile & vere concilianda erit, & utrumque præfata distinctionis membrum, ex d. *l. mulieri & Titio*, cum sup. adductis, late comprobatur.

34 Ex illa autem lege notandum interim erit, conditionem, si mulier non nupsit, in alterius legato positam valere, quod etiam probat *tex. in l. avia quæ 77 §. Titio sup. eod. l. 1. C. de indict. viduit tollend. glossa Bart. & Doctores utrobique*, & in *l. Titia quæ 74. infr. de verbor. obligat.* qui continuo limitant, ut non precedat in legato personæ conjunctæ derelicto, ita ut verisimile sit, illius intuitu mulierem à nuptijs arceri, tunc enim viduitatis conditio in persona mulieris adjecta spernetur, quasi in fraudem legis ad impediendas nuptias scripta, ut idem Papinian. ait in *l. heres meus, 79. §. final. sup. eod.*

35 Quam tamen limitationem, non ita late, ut loquuntur Doctores, sed stricte, & caute accipiendam puto, in ijs, scilicet, personis, quarum causa, verisimile sit, mulierem in conditione positam, à nuptijs avertit porro, verisimile non est, quamquam à nuptijs retardari, propter relictum commodum alteri tametsi propinquo suo inde affuturum.

Vnde non quælibet conjunctio, siue ratione sanguinis, siue amicitiae, inter legatarium & mulierem, sufficiet, ut conditio spernatur, quanvis aliàs generaliter tradatur, stipulationem pœnalem pro sponsalibus aliorum non valere, quando talis stipulatio inter conjunctos, vel valde amicos illorum interponitur, ut tradunt Bart. d. l. Titia qua numer. 1. & ibi communiter Doctores, & in c. Gemma de sponsalib. & generale ac commune est ad plures juris nostri articulos, quod dispositum in propinquo ratione affectionis, habeat etiam locum in valde amico, ut tradit Ias. d. l. Titia qua numer. 14. & sequenti, & in l. exigendi, ex numer. 4. C. de procuratoribus, notat Abb. post glossam ibi col. ultim. in c. requisisti de testament. & communiter Doctores ibi, ubi ita asserit Covar. num. 7. latissime Tiraq. de amicitia plura cum lams, in l. si unquam, verbo, libertis à num. 95. C. de revocand. donation. Cæterum quod attinet ad præsens institutum, pensandum cum judicio erit, an conjunctæ personæ cum muliere ea ratio sit, propter quam, verisimile sit, ipsam à contrahendo matrimonio impediri, quod judicis arbitrio discernendum erit, qui aliquando æstimabit, nec valde conjunctam personam ad hoc valere, nempe fratrem mulieris, aliquando vero in remotiori gradu constitutum, mulieris nuptijs impedimento fore, si forte illa in domo illius sub illius cura, & obsequio maneat, aut etiam de pane illius vivat, & ita prædictam limitationem ad d. l. mulieri & Titio, sensisse videtur glossa prima ibidem, ibi, ut non sit verisimile, eam nubere, sine ejus consensu. Et mihi probat tex. in dict. l. hæres meus. §. final. in exemplis ibi à Jurisconsult. adductis, quæ regulam declarare solent, est autem exemplum primum in filia, quam pater, cui legatum fuerat sub conditione, si illa non nupsisset, habebat in potestate: porro de jure civili, filiae nuptias non valuisse sine consensu patris sub cujus potestate erat, constat. l. 2. ff. de ritu nuptiar. alterum exemplum est in legato filio famil. relicto sub conditione, si pater ejus, uxorem non duxerit, quod ex jure paternæ acquisitionis perinde erat, ac si ipsi patri, cui non nubendi conditio injecta fuerat, relicto fuisset. Atque ita videtur mihi Papinian. non solam arctissimam sanguinis conjunctionem attendisse, ad præsumendam legis fraudem: cum, si hæc ejus mens fuisset, de paterna potestate in utroque exemplo frustra meminisset, non tamen, rem hanc ita arcte accipiendam, velim, ut ad Papinian. exempla redigenda sint, sed bonum prudentis judicis arbitriū in illius definitione requiro.

mulieri & Titio, cum omnibus quæ ad ejus interpretationem, & nostri tex. intellectum spectant, ut nostrum nunc prolequamur institutum, circa conditionem, si non nupsieris, (de qua præsens actio est) illud pro constanti ponimus, eam hodie in viduis valere, antiquo jure, hæc in parte, correcto per novam Iustiniani constitutionem in Auth. de nuptijs. §. quæ verò nunc sequitur, vers. unde sancimus, Collat. 4. & in Auth. cui relicto C. de in dict. viduis. Tollend. ubi tradunt Doctores, Socin. in l. hæc conditio, colun. 2. vers. Tertio nos. supr. titul. Gom. l. 14. Taur. num. 8. Covar. lib. 3. miscell. cap. 1. num. 4. Covar. de sponsalib. 2. part. cap. 3. §. ult. numer. penult. ubi tradit, prædictam juris civilis constitutionem, jure canonico sublata non esse, Coll. d. l. cum tale. §. si arbitrari, limit. ult. num. 1. Mantie. de conjectur. ultimar. voluntat. lib. 11. titul. 19. numer. 2. ubi hanc sententiam, frequentissimo Doctorum calculo receptam refert ex Dec. in rubr. C. de secund. nupt. numer. 5. versicul. in fin. gloss. Val. si hodie, vel maritus uxori, vel uxor marito (idem namque jus utrinque est, jura d. versicul. unde sancimus, & tradit Coll. d. num. 1. adversus Castrens. in l. final. in prin. C. de in dict. viduis. tollend. contrarium testantem, Mantie. d. titul. 19. numer. 1. cum sequentib.) vel quælibet alia persona viduis relinquat, sub conditione, si non nupsierint, non aliàs debetur legatum, quam præstita cautione de non nubendo, in forma d. versicul. unde sancimus, & d. Auth. cui relicto, quia, sic novo jure constituitur ibidem Justinian. quanvis enim, tam viduis quam ijs personis, quæ nunquam matrimonium contraxerunt, viduitatis conditio, antiquo jure remitteretur, quia in omnibus illa ratio, sobolis, scilicet, procreandæ causa, æque versabatur, tamen in viduis hoc jure correxit Iustinian. nam, & si vidisset, in eam illam procreandæ sobolis rationem versantem, & maximam ipsis cupiditatem, in hoc constitutam esse, ut dixerat in l. 2. C. de in dict. viduis. tollend. tamen, ob specialem quandam prioris thori favorem, & honoré sic constituit, quod certè summa cū ratione constituit, nam, & defunctorū voluntatibus, & mortuorū cōjuguū honori prospexit, & si res bene perpeditur, nihil favori publico incōtrahēdis nuptijs cōsistenti detractum esse apparebit: etenim, quam prioris conjugis amor, ab alterius cōjugio non diveruit, credēdū est, quod nec amittēdi relicti timor divertet: unde, viduitatis cōditio adscripta viduæ, non invenietur impeditiva matrimonij, quod certè, si impeditur in viduis non

non commodo relictæ, sed prioris conjugis amore fortius impeditur, juxta illud Didonis apud Virgil. in 4. *Aneid.*

*Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, servetque sepulchro.*

Et si hoc non impeditur amoris vinculo, quia, nempe, vidua, ad alterius viri nuptias transmigrare intendit, credendum erit, quod multo minus, illo relictæ vinculo impediatur: Atque ita apparet, summa ratione sanctæ Justinianum, ut viduitatis conditio adscripta viduis valeret, ut pote, quæ & mortuorum conjugum, & prioris thori liberorum, & denique ipsarum viduarum honorem respiciat, nec publicum nuptiarum favorem despiciat, constat enim, secundis nuptijs, & viros defunctos, & liberos ex eis susceptos injuria affici, ut in *d. §. qua vero nunc sequitur, & in Auth. de non eligend. secund. nubent. mulier. §. prospeximus, collat. 1.* tradit *Cald. de nominat. Emphyteut. quest. 14. num. 39.* & denique, honestum est viduis, à secundis nuptijs abstinere, *c. final. 31. quest. 1. notat Socin. l. hec conditio col. 2. late & eleganter Corraf. lib. 3. c. 1. ex n. 1. ubi n. 3.* viduitatis laudes, aliquarum laudabilis pudicitiae viduarum testimonijs, & exemplis, exornat: quanvis enim viduæ licitum sit, iterum nubere, beatior tamen erit, si sic permanferit, secundum Apostoli consilium *1. ad Corinth. c. 7. in fin.* qua de pulchra sunt Imperatoris verba, in *d. Auth. de non eligend. secund. nubent. §. cum igitur, ubi dicitur. Optimum itaque est, atque laudabile, & dignum ratione, ut mulieres ita se honeste tractent, quatenus qua semel ad virum venerunt, servent inviolatum morientium thorum, & hujusmodi mulierem, & miramur pariter & laudamus, & non procul a virginitate ponimus.*

Valeat itaque hodierno jure, conditio, si non nupserit, adjecta viduæ, quæ non solum de nuptijs ab ea celebratis, juxta conditionem expressæ verba, sed etiam ex mære testamento deficiet prædicta conditio in vidua quæ stuprum admisit, quanvis post viri mortem maritalata deinceps nunquam fuisset, ut tradidimus

Quid autem, ubi viduæ injungatur conditio, si castè vixerit, an perdat legatum secundo nubendo? agit post alios *Gom. d. l. 14. Covar. d. c. 3. §. ultim. num. final. d. l. limitat. final. num. 11. Didac. à spino de testam. gloss. 14. princip. de legat. sub conditione relictæ. numer. 94. Mantie d. titul. 19. ex num. 31.*

37 In virginibus verò, jus antiquum manifeste incorrectum, secundum Ioan. sententiam relictam in glossa final. *d. Auth. cui relictum, quam receptissimam dixit Costa d. limitat.*

final. numer. 2. quod jus, etiam durare in muliere corrupta, quæ nunquam nupsit, sentit ibidem glossa Ioannem secuta, & Bartol. & communiter Doctores, ut asserit *Gom. 1. tom. variar. resolut. cap. 12. num. 79.* & adversus Ricard. Cyn. & Bald. ita tenet & communiter teneri, resolvit Philip. Corn. in *d. Auth. cui relictum num. 4* & ibi Iacob. de Sancto Georg. quos retulit Eman. ubi sup. num. 4. qui tamen in duobus numer. sequentibus. adversus omnium sententiam arbitratur, & resolvit, quod etiam in ijs personis, quæ nunquam matrimonium contraxerunt, viduitatis conditio non spernatur jure hodierno, quinimo ea valeat respectu futurarum, post primas, nuptiarum, per *d. Auth. cui relictum, quasi, qui virgini ducenta reliquit sub conditione, si matrimonium non contraxerit, de secundis quoque nuptijs sensisse, videatur, cum negativa conditio, non ad primas duntaxat nuptias, sed ad omnes omnino referri debeat, juxta glossa finalis receptæ auctoritatem, in l. hoc genus, 106 infr. eod. quam notabilem vocat las. in l. divorcio. §. quod in anno num. 24. sup. solut. matrimon. & plures refert Tiraq. in l. boves. §. hoc sermone, limit. 7. infr. de verbor. significat. Atque ita dicendum erit secundum Cost. virginem, cui ita legatum sit, Catharinæ, si non nupserit, centum, non posse hodie, ad legatum admitti, nisi offerat hæredi cautionem, super secundo matrimonio.*

38 Subtilis certè, subtilis Doctoris observatio ista est, contra quam tamen occurrit mihi, quod onus hoc, & gravamen cautionis à virgine præstandæ super secundo matrimonio aliquod, prioribus nuptijs impedimentum præstare, videbatur, nec enim tam facile maritum inveniet puella, cum dote cautioni obligata, præsertim, ubi dos, & cætera bona conjugum, inter eos ex forma statuti communicantur, prout in hoc regno, quam, cum dote libera inveniet, unde, prædicta observatio, non videbatur admittenda, nè quod omnino nuptijs impedimentum inferatur *d. l. cum tale §. si arbitrata, sup. eod.*

Sed hanc objectionem, præsentem inspectionem nequaquam onerare, postea animadverti, præsens, namque inspectio eo tendit, ne puella, metu perderi relictæ propter validitatem conditionis, à primis nuptijs abstrahatur: Atqui, aliud est, non tam facile invenire virum propter exiguum dotem, aut aliqua cautione obligatam, aliud, propria voluntate abstrahi à contrahendo matrimonio, quod ultimum, potuit, non nubendi conditio causare, si ea valeret, cum tunc, fortasse lucris magis

quam mariti avida puella, metu non obtinendi relictæ, vellet à matrimonio abstinere: quòd si lege, secura redderetur de non amittendo relicto quanvis primum matrimonium contrahat, nequaquam ab eo arcebitur, & si, super secundo cautionem præstare, compellatur: fingamus enim, illam nolle nubere, & sic, revera, non nubendi conditionem implere, velle, præstabit nihilominus, de non nubendo secundo, cautionem, ut obtineat relictum, juxta *Cassæ* observationem: ergo, quæ velit, nolit nubere, quæ, inquam, nubat, aut non nubat, in utrumvis eventum cautionem præstare, debet, super secundis nuptiis, nequaquam abstinere à primis, propter hujus cautionis timorem, quam, & si abstinere, æquè nihilominus erit præstatura. Apparet itaque manifeste, difficultatem, quam supra movi, novæ, & subtili *Emmanuelis* observationi non obesse.

39 Quæ tamen ex alio capite, periculosa mihi visa est, quia, scilicet, antiquo jure; non nubendi conditio, nullius oneris, aut gravaminis erat legatariis, quibus adscribebatur, quod jus, in personis duntaxat viduis, nova Justiniani constitutione correctum fuit, ut patet in *dict. Auth. de nupt. §. quæ vero nunc sequitur*, versicul. unde sancimus, unde secundum vulgares traditiones, jus antiquum manebit incorrectum, & erit in viridi observantia, sicut erat ante novam Imperatoris constitutionem, quoad eas personas, quibus, cum nunquam matrimonium contraxissent, sub non nubendi conditione, quicquam relictum fuerit, ac proinde tales personæ relictum capient, absque ullo onere, aut gravamine cautionis præstandæ, sicuti capere, eis jure antiquo licebat, quod, duntaxat in ijs personis, quæ semel matrimonium contraxerant, correxit Justinianus.

40 Ulterius, hujusmodi conditio, si non nupserit, adscripta puellæ, quæ nunquam nupserit, fortassis ad primas tantum nuptias, non etiam ad ultiores, ex voluntate testantis referenda erit: qui enim, Catharinæ, quæ nunquam nupserit, mille aureos reliquit sub conditione, si non nupserit, Catharinam, voluit in eo statu permanere, in quo, tunc temporis erat, cum testamentum condebatur, statum itaque nunquam nuptiarum fæminarum, in Catharina voluit, quem ut retineret, legatum ei sub non nubendi conditione reliquit, cum ergo hujusmodi statum, mulier, ubi primum matrimonium contraxit, retinere, jam non possit, nec jam amplius, ad eum viro mortuo regredi, queat, ut pote quæ tunc, diversum alium, vidualem, scilicet, statum sortita sit, apparet, prædictam conditionem, ad primū

duntaxat matrimonium spectare, eoque duntaxat, & non, sequentibus conjugijs, tali conditioni posse contraveniri: sequentibus vero contraveniretur, si talis conditio viduæ adscripta foret, quia & post secundas, & ultiores nuptias, viro amisso, remanet mulier, in viduali statu, quem præcipit, conditio; Atque ideo, toties adversus conditionem, quæ vidualem statum præcipit, vidua fecisse dicetur, quoties nupserit, non sic, ubi non nubendi conditio, ei personæ adscripta fuerit, quæ nunquam matrimonium contraxit, ut constat ex prædictis, & idcirco talis conditio, tali personæ adscripta, ad primas tantum nuptias, ex voluntate testantis referenda erit.

41 Nec obstat recepta *glossa* sententia in *dict. l. hoc genus legati, infra. eod.* quia loquitur in conditione, de non nubendo alicui certo, & designato viro, quæ conditio, ex voluntate testatoris omnes nuptias comprehendit, ut inferius tradetur: non sic illa, si non nupserit, ubi personæ, quæ nunquam nupserit, adscripta fuerit, quæ proinde, tali conditione nequaquam obstante, ad legatum erit admittenda absque ullo onere, aut gravamine cautionis super secundo matrimonio præstandæ, ut pote, quæ, & si secundo nubat, non erit relictum commodum privanda: & ita hanc sententiam probandam puto, etiam hodierno jure stante, adversus *Emmanuelis* resolutionem in *dict. limitat. final. numer. 4. cum duob. sequentib.* Denique, puella perinde legatum habebit, ac esse habitura antiquo jure ante novam Justiniani constitutionem, de qua in *dict. Auth. curatorem*, & in *d. Auth. de nupt. §. quæ vero nunc sequitur*, cum (ut diximus) in viduas solum decreta sit, quoad alias, antiquo jure in suo robore permanente.

42 Verum ego nuper cum coram senatu nostro legem hanc relegerem, nove, disputandi quidem gratia, nec tamen incolorate, contendebam, iniquū hodie, stante pietate Christiana, jus illud videri, quod circa non nubendi conditionem, in virginibus, & ijs personis quæ nunquam matrimonium contraxerunt, Justinianus intactum reliquit, proindeque, illis, prædictam conditionem, omnino valere debere: cum enim, post sacratissimæ, & immaculatæ Virginis Mariæ Domine n. stræ divinæ voluntati & providentiæ commissum votum de virginitate servanda, (quod, primum in mundo fuit, in cælo quidem gratissimum, & asiduis innumerabilium virginum votis, & choris laudatissimum) jam, non plangenda virginitas sit, quam anrea, circumiens montes cum sodalibus suis, in se flebat illa *Lepthe* filia, *Judic. 11. in fin.* sed summè laudanda, & honorificanda, ac sine dubio, conjugatorum

corum statui præponenda, ut per *Apostol. 1. ad Corinth. cap. 7.* quod, sub anathematis pœna præcipit *Sacrofancta Trident. Synodus sess. 24. de Sacram. matrim. canon. 10.* cum itaque melius, ac beatius sit, manere in virginitate, aut celibatu, quam matrimonio jungi, ut habetur in *d. canon. 10.* & non nubendi conditio iubeat, legatarium non jungi matrimonio, sed in virginitatis, aut celibatus statu manere, profecto, jus iniquum esse, videtur, videlicet, contra pietatem Christianam, quo conditio legitur, cujus reale ad implementum, ad meliorem, perfectionemque Christianæ vitæ statum provocat quam contraventio ejusdem: quare, non solum in viduis, in quibus Iustinian. antiquum abrogavit, sed in alijs etiam personis, quæ nunquam matrimonium contraxerunt, illud abrogandum fore, videbatur, nunquam pietati Christianæ non conveniens, secundum quam, conditio non nubendi, in omnibus valitur videbatur: quis enim affirmare audebit, conditionem, qua testator, legatarium magis pie vivere, intendit, illius voluntate neglecta, ullo Reipublicæ favore, testamento rejici, debere? Auget verò difficultatem nova Imperatoris constitutio in *l. de sanctissim. Episcop. §. sed & hoc prælat. collat. 9.* ubi constituit, quod si cui hæreditas, seu legatum relinquatur, sub expressa conditione, aut liberorum conditione, debetur nihilominus relictum, si personæ, sive masculi, sive fæminæ, talibus conditionibus subjectæ, in quibus, Reipublicæ favorem, & publicam utilitatem versari, constat, eis derogatis, monasteria ingrediantur, in qua vitæ professione, constat, insigne pietatis, & religionis Christianæ, plus versari: atque ita apparet, quod is, cui, expressa testatoris voluntate, nubendi conditio imponitur, in qua, publica versatur utilitas, eam adimplere, non tenetur, sed ad meliorem, perfectionemque vitæ statum suam conjugatorum se se convertat: ergo à priori dicendum videtur, quod, ubi expressa testatoris voluntate, talis conditio imponitur, quæ meliorem, perfectionemque vitæ statum conjugatorum repræsentet, (qualem esse non nubendi conditionem, antea declaravimus) ea, omnino valere, debeat, nequidquam in contrarium valente Reipublicæ favore.

43 Sed nihilominus, hac difficultate non obstantè, superior communis sententia & conclusio, in ijs personis, quæ nunquam matrimonium contraxerunt, etiam hodie retinenda erit, & pro prædictæ difficultatis facili, ac congrua resolutione præmittendum est, quod conditio, si non nupseris, palam & directo, matrimonij impeditiva est, & sic palam

& directo est contra Reipublicæ utilitatem, quæ in contrahendis matrimonijs versatur. porro, & si ea, meliorem, ac perfectiorem vitæ statum, quam sit matrimonialis, repræsentet, non temere, nec inconsulto dicendum erit, si talis conditio valeret, periculum fore, ne is, ea vè, qui quæ vè, cum nuptias appetat, ab illis tamen abstinere, proponit, non Dei amore, & intuitu, sed ut obtineat legatum, uti potius, velit, quam nubere, & sic periculum est, ne dum abstinet à conjugali toro metu perdendi relictæ, vitam male perdat, libidine vivendo, unde, merito non probanda erit conditio, quæ, & si meliorem, ac perfectiorem vitæ statum repræsentet, persona tamen, cui præcipitur & carnis imbecillitati, & nudi periculis manet objecta, & præterea, talis conditio, nuptijs impedimento est, in quibus & publica versatur utilitas, & probabilis, quavis non melioris, boni tamen status, ac vitæ securitas: Nam, & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, quanvis qui non jungit, melius faciat, ut per *Apostol. 1. ad Corinth. c. 7. prope fin.* Quanvis autem hæc ratio æque in viduis militet, præsertim adolescentioribus, tamen in eis, speciali Imperatoris constitutione cautum fuit, ut valeat conditio non nubendi: idque speciali quadam ratione, ut supra dictum fuit, quæ cessat in personis, quæ nunquam matrimonium contraxerunt: unde, ex prædicta resolutione apparet, in hujusmodi personis non jam videri iniquum & contra pietatem Christianam, illud antiquæ legis beneficium, quo eæ, hæreditates, & legata capiunt præterea non nubendi conditione, sub qua relictæ fuerant, quare, jus illud erit hodie observandum, ut pote æquum, favorabile, & rationabile, & in nunquam nuptis nulla juris constitutione abrogatum.

44 Ex hac autem resolutione illud manifeste inferitur, quod si testator conditionem adjiciat matrimonij impeditivam, quæ tamen, in meliori vitæ statu, quem repræsentat, probabilem quoque, ejusdem vitæ & status securitatem secum ferat, erit utique talis conditio observanda, ut pote in qua cesset superior ratio, obquam, jus illud, Reipublicæ & matrimonij favore introductum defendimus. Quod fit, ut si alicui legatum seu hæreditas relinquatur sub conditione, si sacris ordinibus initiatur, valebit conditio, quanvis per eam à carnali matrimonio abstrahatur: nec solum conditio referenda erit ad sacros ordines à monacho susceptos, quo casu de validitate conditionis nulla dubitatio erit, sed etiam in seculari clerico sacrorum ordinum intelligenda erit, nam & is, prædicta conditione ad meliorem vitæ statum excitatur, & ejusdem vitæ ac status

status professio castitatem prædicat in eo, qui eam alijs prædicare, proficitur, ut merito, quidquam mali de homine Deo consecrato, ac Angelorum more illi ministrante præsumere, suspicari vè, non debeamus, cujus intuitu, prædictam conditionem non valere, affirmemus, sed magis tenendum sit, eam valere, ut pote, quæ, & si à carnali conjugio avertat, ad aliud melius & sublimius cum probabili vitæ securitate in eo, convertat: Absit enim, ut illos, qui tam sanctum continentia statum, in tam purum, ac spirituale ministerium, Dei beneficio, sortiri sunt, eo contra carnis illecebras, & hostis astutias minus fortes & armatos esse credamus, quam conjugatos statu suo, de quibus *Apostolus 1. ad Corinth. cap. 7.* dixit, quod tribulationem carnis habebunt hujusmodi. Denique, pro hac sententia expendo *tex. in Auth. de sanctissim. Episcop. §. sed & hoc presenti collat. 9* ubi relictum alicui sub nuptiarum, aut liberorum conditione, non defecit, eo monacho, vel clerico facto, conditione pro non scripta habita, atque ita apparet, contra expressam nuptiarum conditionem, postequem ad clericatum converti, sicut ad monachatum, & spreta conditione relictum obtinere, multo magis igitur idem poterit, ubi clericatus ipse in cōditione positus expresse est. *Tex. vero in d. §. sed & hoc presenti*, non solum procedit, ubi is, cui sub conditionibus, de quibus ibi relictum fuit, monasticam vitam professus est, sed etiam ubi sacris ordinibus initiatus clericus secularis efficitur, dummodo bona relictā, in pia opera expendant, vel relinquunt clerici in tali vitæ statu perseverantes, ut exigit *tex. ibi*, & *glossa ibidem*, verb. *clerici* contrarium lentiat, & in *Auth. nisi rogati C. ad Trebell.* quam Bartol. utrobique sequitur, & *Abb. in c. in presentia num. 43. post. gloss. finalem in fine ibidem de probation. Salic. in d. Auth. nisi rogati num. 3.* & hanc sententiam communem esse, ex *Alciat. conf. 90 num. 11. lib. 9. & Boer. decis. 354. num. 11. refert Mantic. de conject. ultim. volunt. lib. 11. tit. 7. num. 22.*

45 Quæ sententia sustineri posset, si prædicta decisio ea ratione procederet, quod monasterium loco filij haberetur, quam rationem scripsit *glossa final. in l. iubemus. §. si autem is C. ad Trebell. & in Auth. si qua mulier. verb. liberis C. de Sacrosanct. Eccles.* & cum *glossa vulgarem* illam allegationem ad *tex. in d. Auth. nisi rogati*, sequuntur ibi antiquiores, & plures relati à *Tiraq. in l. si unquam, verb. suscepit liberos num. 42. C. de revocand. donat.* sed eam rationem improbat *Bartol. d. Auth. nisi rogati & d. §. sed & hoc presenti num. 4. & d. Auth. si qua mulier num. 4.* & multis confutat *Felin. d.*

c. in presentia num. 42. Bartolum secutus, & cum eo communis recentiorum, ut constat *Tiraq. d. verb. suscepit liberos num. 47. Covar. lib. 1. var. c. 19. num. 6. & 7. Cost. in c. si pater, verb. si absque liberis num. 70. in princ. de testament. lib. 6. Mantic. d. titul. 7. num. 6. de qualitate Cald. de nominat. emphiteut. quass. 6. num. 10. Valasc. consult. 24. num. final. tom. 1. spin. specul. testamentor. gloss. 12. principal. num. 1. cum sequenti, Boet. Epo. in c. 2. num. 13. cum sequenti, extra de testament. quare magis placuit ad prædictam Imperatoris decisionem Ricard. ratio, quam tradidit in *d. Auth. nisi rogati*, & probavit Bartol. ibi, & in *d. §. sed & hoc presenti num. 4. idem Bartol. in l. si ita quæ §. is cui num. 3. ff. de leg. 2. communem fateatur Beroius. d. c. in presentia num. 478. Covar. d. c. 19. num. 7. Mantic. d. titul. 7. num. 4.* etiam illorum ratio nè talis nuptiarum, sed liberorum conditio, hæredem aut legatarium, cui adscripta est, à meliore vitæ statu ac professione avertat: & hac quidem ratione stant prædicta decisio in clerico quæque seculari locum obtinet, quia in illo eadem illa ratio locum obtinet, ut pro non scripta conditio habeatur, ne alias relictū consequendi spe, & intuitu, à meliore vitæ statu & professione abstrahatur, imo, si verum amamus, ratio ista magis in clerico seculari, quàm in regulari locum sibi vendicat, si quidem secularis clericus fideicommissum sibi adipiscitur, quo privaretur, si nuptiarum conditio clericatu ipso defecta censeretur, quod secus est in eo, qui religionem ingredi instituit, qui & propria sua relinquere, & paupertatem voto profiteri, paratus est: unde verisimile non est, à monasterij ingressu quemquam arceri, propter metum perdenæ relictū, ut eleganter probat *Covar. ex hoc prædictam Ricard. & sequacium rationem in probans d. c. 19. num. 7.* late item & eleganter *Mantic. d. titul. 7. num. 4.* ubi alios allegat eandem *Ricard. & cæterorum rationem reserentes*, ad decisionem *tex. in d. §. sed & hoc presenti*, quæ quidem ratio, & si ad *tex. ibi* probabilis non sit, nihilominus tamen ejus decisio in seculari clerico sustinenda erit, tam ex voluntatis conjectura, secundum quam illius testis decisionem inductam esse, inferius trademus, quam ex verbis illius ibi, *si modo monasterium ingrediatur, aut clerici, aut diaconisse, aut alia tria fiant*, & ibi, *hoc autem solatio & clerici, & diaconisse, &c.* Quibus apparet, bistex ibi de clericis, tanquam de diversis ab ijs qui monasteria ingrediuntur, loqui, quidquid *glossa d. verb. clerici*, aliter interpreteretur, cujus interpretatio, non solum dictum verbum nimis coarctat, & restringit, dum solum illud accipit in ijs, qui monachi sunt, sed etiam decisio-*

nem *tex.* in hac parte frustratoriam omnino & ociosam reddit, cum, qua parte in ingredientibus monasteria loquitur, tam proprie intelligitur in ijs qui ingrediuntur, ut clerici fiant, quam in ijs qui ingrediuntur, ut converti sint, quapropter, dum *tex.* etiam in clericis decidit, nē aliās sine effectu, & frustratoria maneat decisio in hac parte, in ijs utique accipiendus est, qui sine monachatu clericatū ineunt, duobus illis concurrentibus, de quibus *tex.* videlicet, quod in eadem illa vitæ professione perseverent, & res sibi donatas aut relictas sub prædictis conditionibus, in pias causas expendant, aut relinquunt, ut contra *glo. Bar. & Abb. ubi sup. sentit Bal. d. Auth. nisi rogati col. 3.* & expressius probant Anton. de Butr. Imol. Ancharr. in *d. c. in presentia*, & eundem Felin. qui eos refert & sequitur *n. 31.* & magis communem testatur ibi *Dec. nu. 58.* quam alijs relatis sequitur etiam Mantie. *d. tit. num. 22.* Ut vero, unde digressi sumus, revertamur, ex prædicto intellectus & interpretatione ad *d. §. sed & hoc presenti*, quam probamus, manifestè ac indubitanter comprobatur superior nostra sententia pro validitate conditionis, si sacris ordinibus initietur, etiam in seculari clerico acceptæ, quanvis inde tequatur, carnalium nuptiarum impedimentum.

46 Vbi autem talis conditio ad monasticam vitam refertur, magis sine dubio est, eam valere, quod & præcedens resolutio comprobatur, & *tex. in d. §. sed & hoc presenti*, sine dubio reddit: unde talis conditionis validitas, nuptiarum impedimento, publicoque illarū favore nequidquam obstante, sine dubio a iudicibus probari debet, sine dubio item reputo, eam seculari clericatu non impleri: aliud est enim clericus, aliud monachus, & diversius utriusque vitæ status ac vitæ professio, unde qui legatum alicui relinquit, sub conditione si monachus fiat, seu, monasterium ingrediatur, nec verbis, nec mente comprehendit clericum, & si sacris ordinibus sit insignitus, proinde, non ex hoc monachatus conditionem implevisse, videbitur. Quod (ut dixi) sine dubio reputo.

47 Dubium autem erit, an è contra clericatus conditio, monasterij ingressu, censeatur impleta, quod magis videtur, quia & si aliud sit clericus, & aliud monachus, (ut dixi) tamen id secundum verbi proprietatem obtinet, aliquando enim benigna quadam interpretatione, clericorum appellatione monachi etiam continentur in favorabilibus, ut tradit resolutio ac literis præclarus Lusitanus noster frater Emanuel Rodr. in *sua summa verb. irregularis d. c. 171. num. 9. tom. 1.* ubi ad hoc al-

legat Panorm. in *c. 1. nē cleric. vel monach. n. 7* & Sylvestr. *verb. clericis in princip.* atque ita cum in proposito de favore agatur, relictum alicui sub conditione, si clericus fiat, eo facto monacho, quasi impleta conditione debebitur quod & religionis favor persuadet. Cæterum non semper in calu proposito hunc favorem & benignam interpretationem admitterem, quid enim si voluntas testantis refragetur? secundū eam utique res judicanda erit, cum nec in specie *d. Auth. de Sanctissim. Episcop. §. sed & hoc presenti*, monasterium contra testantis voluntatem admittatur, adeò, ut, & si testatoris voluntas contra monasterium expressa non sit, sed ex certissimis aliquibus conjecturis colligi possit, monasterium excludatur, ut tradit Covar. *d. lib. 1. c. 19. num. 11. versicul. quartū*, verum esse censeo, legitimam vero contra monasterium voluntatis conjecturam in præsentia fore, duco, si testator relictū commodo, quod legavit sub conditione, si ad sacrum clericatus statum perveniat, non ei tantum, cui sub tali conditione legavit, sed forte sororibus etiam ejusdem cum eo simul habitantibus, seu habitaturis prospectum esse voluit. Intelligitur dubia, voluntatis conjectura pro monasterio sumenda erit, ut illius ingressu, & professione, clericatus conditio censeatur impleta.

E contra vero monachatus conditionem, secularis clericatus professione non impleri, dicimus, sed in suspensio manebit, usque quo monasticæ vitæ professionem legatarius ineat.

48 Ex hujus autem conditionis validitate inferitur, quod si puellæ ducenta relinquuntur sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, & centum, sub conditione, si nuplerit, si mulier nuplerit, centum duntaxat sub nubendi conditione relictæ, (quam adimplevit) petere possit, non autem ducenta, quanvis ea sub tali conditione relictæ appareant, quæ matrimonium impediat, sic limitata nostri *tex.* decisione, ut non procedat eo casu, quo virgini ducenta relinquuntur sub conditione, si monialis fiat, & centum sub conditione, si nubat: illi namque nubenti centum duntaxat præstanda erunt, valet enim hujusmodi conditio, si monasterium ingrediatur, nam, quanvis ea sit impeditiva matrimonij, ad meliorem tamē, & tutiorem vitæ conversationem provocat, (quod, lpe consequendi lucri fieri potest, *c. 2. de conditionib. apposit.* ubi hoc notant Doctores, & probatur argument. *tex. singularis in l. Titio centum §. Titio centum 1. sup. hoc titui.*) atque ideo, recte valet talis conditio, etiam si matrimonij impeditiva sit, juxta præcedentē resolutionem, ut contra Bartol. contrariam sen-

sententiam probantem in *conf. 184. incip. Domina Nuta.* tenuit Bald. in *Auth. cui relictum num. 3. C. de indict. viduit. tolend.* que sequuntur Castrensi. & Ias. ibidem *num. 4.* & communiter Doctores, ut tradit Gomes. 1. *tom. c. 12. num. 79.* & eandem probat Covar. var. *resol. lib. 1. c. 19. num. 10. versic. non tamen erit,* sequitur, & benigniorem esse, scripsit Philip. Corn. in *d. Auth. cui relictum, in fin.* & denique Baldi sententiam contra Bartol. omnimodo probandam censet Eman. in *d. § si arbitrati, limitat. 3. ante num. 2.* quam, ultra Baldi rationes, comprobatur argum. *tex.* (quem vocat singularem) & quod inibi tradiderunt Gulielm. à Cuneo, & alij, in *l. Titio ususfructus, 96. §. 1. sup. hoc titul.* cui addendus est *text. in l. final. infr. de statu liber.* de cujus intellectu agit idem Eman. in *d. §. si arbitrati, limitat. 10. num. 5. & 6.* tradidit vero Gulielm. in *d. §. 1. per text.* ibi, quod, ubi non nubendi conditioni, piæ causæ substitutio adjecta fuit, valebit conditio, quam singularem doctrinam vocat Francisc. Aret. eam secutus *conf. 67. incip. diligenter, & mature considerato, col. 2. nu. 2.* ubi illam attribuit Bartolo in *d. §. 1.* qui tamen eam ibi sententiam non firmat, sequitur Costa, & receptam dicit in *d. §. si arbitrati, limitat. 10. in fin.* ex qua, prædicta communis sententia contra Bartol. confirmatur.

49 Ent autem advertendum, quod in hac & similibus quæstionibus, si conditio adimpleatur, prout adimpleri debet, ut debeatur legatum, juxta prædictam sententiam, legatum quidem monasterio acquireretur, nec tamquam ipsius legatarij, legatarie ve bona, quæ secum deferant in monasterium juxta *Auth. ingressi C. de Sacrosanct. Eccles.* nam, cū dies legati conditionalis non cedat pendente adhuc conditione, & demum, ea existente cedere incipiat, *l. cedere diem, infr. de verbor. signif. l. si post diem, vers. sed si sub conditione infr. quand. dies legat. ced.* necessario sequitur, in hujusmodi legato, Catharina virgini, si monasterium ingressa fuerit, (quæ conditio, ex voluntate testantis semper intelligitur de religionis ingressu professione secuta) non ante diem cedere, quam Catharina vitam monasticam sit professæ: unde hujusmodi legati dies incipit cedere, cum jam Catharina, sui juris non est, & per consequens, non ei, sed monasterio, cui sub iura reperitur, cum dies legati cedere incipit, debetur legatum, *juxta tex. in d. l. si post diem, versic. si cum dies.* Apparet itaque, tale legatum, ad monasterium pertinere, nec tamen quasi bona, quæ secum ferant ingressi monasteria, sed quasi legatum, ipsi monasterio, per monachum adquisitum, seu monachi causa, adquisitum,

nunquam, scilicet, residens in monachi dominio: sicut, si cui relictum foret, sub quavis alia conditione, quæ, illo postea facto monacho extitisset, quo casu, ad monasterium, in quo, evenientis conditionis tempore, vitam agit, legatum pertineret, per eum, seu illius intuitu, acquisitum, in cujus bonis nunquam fuit, idque, quanvis antea in altero monasterio commoraretur, ut cum Cardinal. in *clen. final. 16. quæstion. de elect.* & alijs quos refert tenet Covar. in *cap. primo, numer. penultim. versic. ex quo inferitur, extra de testament. Ve-* etiam, si monacho jam professio quidquam in alicujus testamento relinqueretur, quod quidem, non ipsi, sed monasterio, illico adquireretur, nec unquam, de monachi patrimonio seu familia esse, diceretur, ut tradit Dida. *spino de testament. gloss. 12. principal. de legum. monach. relict. num. 17. & 25. in versic. secundum sub deducitur.*

50 Multum vero interest, an bona pertineant ad monasterium, quasi, ingressorum bona, an quasi, per eos, postquam profuerint, ipsi monasterio acquisita, sicut in præsentem evenire, dicimus, primo, nam quæ cessabit assidua illa, & controversa Doctorum quæstio, an bona monachi transeuntis ab eo monasterio, in quo professus fuit, ad alterum alterius religionis, jure, vel Romano Pontifice permittente, debeant quoque transire cum monacho in alterum monasterium, an remanere in primo? quam quæstionem tractat Covar. contrarias Doctorum in ea referens opiniones, in *cap. 1. numer. penult. & ultim. tr. de testament.* nempe, Archidiacon. Abb. & aliorum, asserentium, bona, primo monasterio, ingressu monachi acquisita, ad secundum cum persona ipsius transmitti: & Hostiens. *specul.* & aliorum, tradentium, bona, ad secundum monasterium nequaquam pertinere nisi quatenus, ad ipsius monachi alimenta necesse sit, ex illis præstari: & communiter Canonistarum videri conclusionem, bonorum ususfructum, ad secundum monasterium pertinere, proprietate penes primum manente, testatur Socin. eam secutus, mori equum non esse ab ea recedendum in judicando. & consulendo, *conf. 52. viso instrumento, numer. 18. vol. 4.* Veruntamen, controversia ista cessabit in præsentem, circa legatum, de quo agimus, quia, cum illud in bonis monachi nunquam fuisset, sed ipsi monasterio, per monachum jam professum fuisset adquisitum, pertinet monasterium ipsum semper manebit, nec unquam transibit in secundum, quod etiam probatur ex mente Doctorum, qui primam sententiam in præfata quæstione sectantur, eam duntaxat intelligentes in bonis, quæ

monachus secum detulit in monasterium, ut constat ex Covar. d. cap. 1. num. final. ad fin. Quare, ex huiusmodi legato, nec pro monachi alimentis, secundo monasterio à primo quidquam præstandum erit, cum talia alimenta, & ususfructus, qui, secundum communem sententiam à Socin. nuncupatam, præstari debet, de ijs demum bonis præstari, debeant, quæ monachus habebat tempore primæ professionis. Qua etiam ratione, in huiusmodi legato non debetur parentibus legitima præ mortuo filio in monasterio, nam communis sententia quæ asserit, superstitibus parentibus legitimam deberi, esseque in eo monasterio præferendos, quam defendit Valasc. & secundum eam non semel iudicatum in senatu, se vidisse, testatur, consult. 24. num. 1. numer. 5. de ijs demum bonis intelligit, quæ secum attulit filius in monasterium, ut per Valasc. d. num. 5. & 7.

51 Secunda prædictæ observationis utilitas in eo verlatur, quod is, ea vè, cui, sub dicta conditione, si monasticam vitam profiteretur, legatum fuit, tale legatum renunciare, nullatenus potest, nec servata solennitate Sacri Concilij Trident. sess. 25. cap. 16. de regularibus, quod quidem posset, ubi jus, aut spem ullam acquirendi sibi legatum, haberet, cum enim in casu proposito, legatum, nec sit à bonis ejus, qui profiteri vult, nec, unquam esse, speretur, nihil prodest renunciatio illius, ut potè ab eo facta, qui in illo, nullum jus habet, nec habere, potest, siue pendentis, siue existentis conditionis tempus consideretur, non magis, quam si monasterio divæ Claræ centum legata fuissent, sub conditione, si in velum sulciperet Catharina, quo casu, nullius omnino momenti fore, talis legati renunciationem à Catharina quovis tempore factam, nemo est qui ignoret, similiter ergo, & in casu de quo agimus, idem erit, in quo idem jus legati est, eademque ejus acquirendi spes nunquam penes ingredientem, sed penes monasterium semper est.

Cui tamen resolutioni obstare videtur, paternæ successione renunciationem fieri posse à professuro religionem, eamque, si fiat servatis servandis, utiliter valere, quantumvis pater, filio per monachatum mortuo jam sæculo, in sæculo moriatur, quo casu, non renunciata successio monasterio quæreretur si immediate quidem, secundum communem Canonistarum sententiam, siue monachi per legatum & facto mediante, secundum legistarum communem, teste Socin. conf. 183. eleganter summa, vol. 2. circa principium, & conf. 52. visum instrumento, num. 19. vol. 4. Covar. d. c. 1. de testament. numer. final. in princip. unde videba-

tur, quòd sicut filius, præmissa solemnī renunciatione paternæ hæreditatis, quæ aliàs ad monasterium perventura erat, monasterio præjudicare potest, ut contra Socin. dict. conf. 183. col. 1. & 2. & alios, probat Covar. magis communem esse, testatus, in relect. c. quanvis pactum 3. part. §. 2. num. 3. versicul. contrariam sententiam, de pact. lib. 6. & ibi Gutier. in verb. dum nuptui numer. 1. Cephal. conf. 62. volum 1. ubi num. 14. & 42. adversus similem renunciationem, nullitatis causam ex capite læsionis enormissimæ, & ea cessante, restitutionis beneficium inducit ad casum de quo ibi: Atque ita, his cessantibus, renunciationem in monasterij præjudicium rectè valere, præsupponit, sic in casu, de quo agitur, renunciare possit legatarius legato, cum monasterij præjudicio, cui aliàs, secuta, conditione adquiri debebat.

Cujus tamen contrarium, in nostro casu verius esse, probavimus, nec, quod de renunciatione paternæ hæreditatis, stante communi calculo, objecimus, in contrarium movet, si quidem, inter unum, & alterum casum, constans & palpabilis differentia ratioprehenditur: Etenim paternæ successio, tametsi, dum pater vivit, in bonis filij non sit, quinimò ejus adhuc præmatura spes esse dicitur in l. 1. §. si impubere, infr. de collat. bonor. tamen filius, etiam vivo patre jus habet succedendi post mortem illius, quo jure, sicut adhuc in vita patris, delicti causa privari potest, ut putà per exhæredationem rectè factam, poterit etiam, & solenni renuntiationis contractu privari, sicque jus illud, & præmaturam spem, à se abdicare: Atque ita, cum mortuo postea parente, eo jure uti non posset filius, ad obtinendam illius successionem, pariter etiam uti non poterit monasterium, quod, eo jam jure & spe privatus filius ingressus fuit. longe aliter ac in nostro casu, ut potè in quo, nullum jus, nec ullam, vel etiam præmaturam spem succedendi in legato, ingressus monasterium habet, vel enim defecta conditione, deficit legatum, vel existente, ipso conditionis eventu acquiritur monasterio, penes legatarium nunquam permanfurum.

Quæ sententia confirmatur ex ratione scripta à Socin. d. conf. 183. col. 1. versicul. secundo præmitto, pro opinione, quam probat ibidem circa renuntiationem paternæ hæreditatis: ait enim quod dicta renuntiatio habet in se tacitam conditionem, si successio ad renuntiantem devolvatur, unde si delatæ successionis tempore, filius qui renunciavit, jam monachus effectus sit, quia secundum communem Canonistarum, quam lequitur ibidem Socin. successio ipso jure & immediatè, non vero

vero monachi persona mediante, devolvitur ad monasterium, apparet, renuntiationis conditionem defecisse, ex quo, pro non facta, habenda renuntiatio est, quam dixit esse considerationem Paul. in l. pactum dotali C. de collationib. quam sequuntur Alex. & alij moderniores ibi, quam etiam considerationem fecit Joan. de Imol. in l. qui superstitis col. 1. prope finem supr. de acquirend. hered. pro Bart. sententia ibidem, & Bald. in d. l. pactum dotali, nempe, ut non obstante renuntiatione filiae, quae mortua fuit ante patrem, cujus successionem illa renuntiaverat, filij ejus etiam ex matris persona, ut puta, cum avunculis vel patruis admittantur. Hæc itaque doctissimorum virorum ratio prædictam sententiam in casu à me proposito confirmat, nec tamen eam ad calum renuntiationis hæreditatis paternæ probo, in qua communem sententiam potius sequor, & differentiae ratio est inter unum & alterum calum, quam notavimus. Ex qua infero quod si legatum esset relictum sub quavis alia conditione, quæ posset, etiam ante professionem adimpleri, quia tunc habet legatarius jus & spem succedendi in legato, ejus adimpleta conditione, hoc jus & spem renuntiare interim, & à se abdicare possit, tenebitque renuntiatio, & si contingat, quod secuta professione, conditionis eventus sequatur, ut in terminis tenuit Covar. in d. cap. quavis pactum 3. part. §. 2. numer. 3. versicul. Non oberit, quia nempe, talis conditio legato adjecta fuit, quæ, jus, & spem qualemqualem præstat legatario acquirendi sibi legati, quod in ea secutus est (ut patet) quæ ad legatarij ipsius professionem dirigitur.

52 Tertia tandem & notabilis utilitas proveniens ex supradicta observatione, erit, quod tale legatum, quia ex testamento defuncti pertinet ad monasterium, valebit in testamento minus solemni, tamquam legatum Ecclesiæ relictum, juxta cap. relatum 1. de testament. ubi Summus Pontifex determinat, relictæ Ecclesiæ, secundum decretorum statuta tractari, tribus, videlicet, aut duobus legitimis testibus requisitis: negari autem, non potest, idem jus esse, sive quidquam Ecclesiæ directo relinquatur, sive mediante alicujus persona, ei acquirendum, quia utrobique in legato vertitur, & tractatur Ecclesiæ causa: porro, appellatione Ecclesiæ, monasterium contineri, in ijs, quæ favorabilia sunt, responderunt Abb. in cap. 1. column. 3. num. 9. de juram. calumn. Dominic. in cap. 2. col. 3. de in integr. restit. lib. 6. & Covar. in 2. part. relectionis cap. alma mater. §. 4. num. 1. in fin. de sentent. excommunicat. eod. libr. an autem collegia pauperum, & alia loca pia gaudeant Ec-

clesiæ privilegijs, tradit Cabed. decis. 51. num. 5. ubi vide, tom. 1. & ex tali legato, veluti monasterio relictum, non deducetur falcidia, Auth. similiter C. ad leg. falcid. & omnibus, denique ad pias causas relictorum prærogativis potestur.

53 Quoniam vero, supra probavimus, in hujusmodi legato, ducenta, si monasterium ingressa fuerit, & centum si nupserit, mulier nubenti, centum duntaxat fore præstanda, inquirendum modo erit, quid è contrario, & tendum sit, ubi, scilicet, virgini centum legata proponerentur, sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, & ducenta, si nupserit, quid, inquam, dicendum sit in proposita specie puella monasterium ingredienti quæstionem, utilem & quotidianam, de qua pluries interrogatus fuit, testatur Jas. in d. si qua mulier numer. 9. C. de sacrosanct. Ecclesiæ & in ea, communes invicem dissidentes tenuerunt Covar. lib. 1. variar. resolut. c. 19 num. 9. late Mantic. pluribus citatis, de conjugal. ultimar. volunt. lib. 1. titul. 18. ex num. 27. de testament. glossa 14. principal. de legat. suæ conditionis relict. num. 113. eamque tractant Doctores nostri in præsentiarum, ubi tamen Bartol. ejus non meminit, qui in l. 2. sup. de spoliis pan. caus. relinq. asseruit in proposita quæstione, puellæ monasterium ingredienti maius legatum fore præstandum, quod ei, sub præsentiarum conditione relictum fuerat: quæ opinionem sequitur, & communior proferrentur Jas. in d. Auth. si qua mulier, num. 15. juncto num. 11. in fin. sequuntur plures antiqui, & moderniores communem dicentes quos refert Mantic. d. num. 27. Cost. in d. ampliat. 11. num. 5. ubi, cum num. sequenti sententiam hanc limitat ex Felin. in c. in præsentia, num. 37. de probationib. ut non procedat si in exiguiori legato certum monasterium designaretur, videlicet, quia ita pater dixisset. Filia mea, si nupserit, ducenta. si diva Clara monasterium fuerit ingressa, centum do, lego, centum duntaxat legata debebuntur, si filia divæ Claræ monasterium ingrediatur, sic, in hoc casu communi sententia limitata, ubi filia designatum monasterium ingrederetur, quæ si in alio profiteretur, maius legatum deberetur, sub nubendi conditione relictum, ut ex Felin. tradit Cost. d. num. 6. Et moventur hujus communis sententiæ Doctores, argumentis nostri tex. ubi, non obstante conditione, carnalis matrimonij impeditiva, maius legatum sub ea relictum, Titiae nubenti præstatum, ergo dicendum erit in proposita quæstione, ut in ea, maius legatum debeatur, non obstante, conditione, matrimonij spiritualis impeditiva, sub qua relictum proponitur, factum, vide.

videlicet, argumento, de uno ad alterum matrimonium, quod, in iure frequens est, ut notant Doctores in c. tua, de sponsalib. & in c. 2. de translat. pralat.

Adducunt etiam *tex. in d. Auth. de Sanctissim. Episcop. § sed & hoc presenti*, quatenus ibi rejicitur conditio, quæ impedit, ingredi monasterium, & denique, quid quid alicui relinquitur sub nuptiarum conditione, erit utique præstandum, eo religionem profitente, ut ibidem sancivit Imperat. sic ergo, in quæstione nostra, merito responderi, videtur, puella monasterium ingrediente, & ibidem profitente, deberi legatum, quod sub nubendi conditione, ei derelictum proponitur.

Sed nihilominus contrariam opinionem, veriore esse, putant Bald. & Paul. in l. Deo nobis C. de Episcop. & cleric. Ancharr. communem dicentis in regul. nemo potest, quest. 5. de reg. jur. lib. 6 communem etiam dicit Bal. in d. nisi rogati. C. ad 5. c. Trebell. veriore, & communior testatur Dec. conf. 419. v. elegant. consilio num. 7. 3 part. & licet Covar. d. c. 19. num. 10. Bartoli sententiam, plurimum autoritate munitam esse, credat, de hoc dubitat Mantica. d. titulo 18. num. 29. versicul. sed contrariam, ad fin. ubi pro hac sententia plurimos, & magnæ autoritatis Doctores refert, quorum aliqui communem dicunt, & praxi, ac consuetudine receptam testantur, quam ibi & sequentib. num. defendit Mantica. & veriore esse, censet, Covar. d. num. 10. sequitur Mench. de success. creat. lib. 3. § 21. limitat. decima, num. 176. & magis pro ut ipso d. glossa 14. principal. num. 114. quibus ego libenter assentior.

54 Nec obstant fundamenta contrariæ opinionis, primo enim, nostræ legis exemplum, quod speciali quodam legis beneficio procedit, circa non nubendi condiciones introducit, non erit trahendum ad conditionem non ingrediendi monasterium, circa quam, nullum extat constitutum, quod repugnante testatoris voluntate, è testamento rejici, aut incompleta haberi, debeat, sicuti constitutum est circa non nubendi conditionem propter Reipublicæ utilitatem, solobis, scilicet, procreandæ gratia, quæ ratio cessat in conditione non ingrediendi monasterium: quod alibi scriptum est in d. Auth. de Sanctissim. Episcop. § sed & hoc presenti, nubendi conditionem, & similes, non obesse, quoniam is, cui eæ adscriptæ sunt, libere possit, ingredi monasterium, absque metu perdendi libertatis, talibus, videlicet, conditionibus, proscriptis, habitis, ubi, sub eis vocati, monasticam vitam profecti sunt, hoc, plurimi, & magni nominis authores, existimarunt, locum

non habere, quando in defectu prædictarum conditionum, aut cujuslibet earum, testator excluderet monasterium, duos casus in proposito distinguentes: quorum unus est, quando testator circa monasterium nihil dixit, & tunc, illud admitti, volunt, excluso substituto, non quidem, contra defuncti voluntatem, sed potius præsumendo, quod, si testator de monasterij ingressu cogitasset, magis monasterium quam substitutum vellet admitti: atque ita procedat decisio *tex. in d. § sed & hoc presenti*. Alter casus est, ubi testator expresse monasterio prætulit substitutum, quo casu, volunt, monasterium, refragante testatoris voluntate, admitti, non debere, nec tunc habere locum decisionem *tex. d. § & hoc presenti*, ita resolvunt Dec. in c. in præsentia num. 58. ad fin. de probationib. & conf. 259. v. isis ijs quæ novissime, num. 3. part. 2. & d. conf. 419. num. 2. cum sequentibus, pulchra Rip. in l. ex facto. §. si quis rogatus num. 39. infr. ad Trebell. & alij quos refert Covar. d. lib. 1. c. 19. num. 8. ubi communem tradit, quam sequitur ibidem num. 11. versicul. Quartum, verum esse censeo, communem etiam tradit Cost. in cap. si pater 1. part. verb. si absque liberis num. 68. de testam. lib. 6. sequitur Mantica. d. lib. 11. titul. 7. num. 7. & num. 18. & 19. & d. titul. 18. num. 31. cum duob. sequentib. Quæ vera est, tametsi Alciat. in l. quinque pedum col. 7. versicul. quæ propter C. finium regund. tuto scripserit, præfatam decisionem voluntati testatoris adversari, inde inferens, eam in foro divino locum non obtinere, sed in illo substitutioni locum fore, sicque à plerisque responsum esse, testatur Alc. ibi, quem Mantica. d. titul. 7. circa principium, ad id etiam citat in conf. 53. num. 6. libr. 9. & conf. 57. num. 6. eod. lib. sed ejus sententiam reprobatur ibi n. 2. earatione, quia Imperatoris lex. in d. § sed & hoc presenti, jure Pontificio fuerit recepta in d. c. in præsentia, quod jus magis sequitur legem Dei, quam sæculi, c. filius, de testament. & animas ad Deum dirigit, Abb. in rubr. proam. Decretal. num. 16. versicul. Item considera, unde absit, ut dicamus, quod in dispendium salutis æternæ aliquid statuisset, c. ultim. de consuetud. cū alijs, de quibus Mantica. d. n. 2. cui pro confirmatione ejusdem sententiæ addo, quod si admittendum foret, in animæ judicio prædictam legem non habere locum, præterquam quod palam injusta videretur, quæ ita palam quidquam statueret contra divini fori judicium, & præceptum, prorsus decisio illa tam civilis, quam canonico jure recepta, in cassum, & destructa maneret, tamquam lex imposita verbis & non rebus: siquidem certissimum esse debuit, monasterium, & Ecclesiam,

quæ justitiæ cultrix & auctrix est, c. 1 § sed diversum, de alienat. feud. in usib. feudor. ea bona sibi acquirere, nunquam velle, nec retinere, quæ in conscientiæ foro, cui nomen dederunt, acquirere, & retinere, non possent.

Unde, ne leges potius impositas verbis, & non rebus daremus, contra l. 2. in fin. C. commun. de legat. dicere debemus, præfatam sanctionem ac decisionem ex conjecturata testatoris voluntate procedere, non vero illa refragante, cum communi sententia, de qua supra. Sumitur autem ibi voluntatis conjectura pro monasterio, quanvis de eo nihil testator dixerit, religionis favore, quia summa est ratio quæ pro religione facit. l. sunt persona in fin. ff. de religios. & sumptib. funer. fuit tamen in hac specie necessaria Imperatoris sanctio, & provisio, quoniam cum nulla verborum dispositio appareret, unde illa voluntatis conjectura elici potuisset, nullum de se effectum producere potuit, juxta l. quidam cum filium, sup. de heredib. instituend. cum adductis per Tiraq. in l. si unquam, verb. libertis num. 20. cum sequentib. C. de revocand. donat. & similem ideo interpretationem, quam, Iurisperiti facere, non poterant, cum verba de essent, facere consueverunt Impp. ut in l. licet Imperator sup. de leg. 1 l. non justam C. ad Trebell. d. l. si unquam, & alibi non raro.

Quod vero in specie celebris ac difficilis l. cum avus infr. hoc titul. pro filio gravati post mortem suam restituere, voluntatis conjectura non colligitur ex verbis, & tamen authore Papin: introductam eam legimus, quem de hoc laudavit Iustinian. in l. cum accusasti C. de fideicommiss. & in l. generaliter. § cum autem C. de institutionib. & substitution. procedit ex eo, quia conjecturam de qua ibi, quam quidem testatoris verba non præbebant, illius qualitas sufficienter innuebat, unde eam deducere, Iurisperitus potuit, est enim voluntatis conjectura, quæ desumitur ex qualitate testantis, potens & efficax ad dispositionem inducendam ut illa, quæ ex verbis illius colligitur, ut probat tex. singularis in l. ex facto. §. si quis rogatus, in 1. in fin. infr. ad Trebell. ubi ex testatoris conditione æque, ac ex verborum dispositione, deducitur, an in conditione, si sine liberis, naturales liberi veniant, de quo per Cost. in §. & quid sitantum 5. part. num. 63. & num. 79. & in dict. cap. si pater. 1. part. verb. si absque liberis num. 42. Molin. de primogen. lib. 3. cap. 3. num. 4. cum sequentib. patet autem Papin. in dict. l. cum avus, voluntatis conjecturam, quam verba non suppeditabant, ex testantis conditione, & qualitate deduxisse,

ibi, conditionem, conjectura pietatis, respondit, defecisse, noto enim quod Papin. non dixit, voluntatis conjectura, fideicommissi conditione defecisse, sed, pietatis conjectura, innuens, scilicet, conjecturam, quam verba testantis non ferebant, ipsius qualitatem proferre, pietatem, inquam, quæ parentibus erga liberos certa, constans, & naturalis est. l. nam & si parentibus, sup. de inofficios. testam. l. scripto, in fin. infr. unde liber. l. cum ratio, infr. de bon. damnat. & specialis quædam pietatis ratio in illo catu vertebatur, tam erga nepotem gravatum, quam erga liberos ipsius, testatoris pronepotes, nempe, nepos gravatus hæreditatis partem sibi ab avo derelictam, susceptis liberis cum dolore inciperet possidere, dum in illa, post mortem suam, non posteros suos, sed extraneum successorem sibi futurum, speraret, quod parentum voto perquam durum, & acerbum est, ut re ipsa constat, similiter illius nepotis liberi graviter dolerent, si bona quæ pater eorum possidebat, non sibi, sed extraneis successoribus possidere, viderent, ex quo, afflictis morte parentis, translatione bonorum augetur afflictio: hinc igitur commiserationis ratio pullulat, quæ avum, in specie, d. l. cum avus, movere potuisset, quæ commiserationis ratio, cum unicuique parenti erga posteros suos communis ac naturalis merito ex testantis conditione & qualitate, nepe, quia avus erat, voluntas conjicitur, quæ vero hujusmodi voluntatis conjectura, non ex verborum dispositione, sed ex commiserationis & pietatis ratione derivatur, non inconstituit Iurisperitus Papin. sed argute satis eam non voluntatis conjecturam appellavit, quæ voluntas ad verba refertur, quibus illa manifestari solet, sunt enim verba, eorum quæ in animo sunt, notæ & signa l. labeo ait, versum ad Tubero, sup. de suppellect. legat. sed appellavit potius, pietatis conjecturam, quia, nempe, conjectura est, quam, & si verba non indicant, naturalis tamen ipsa testatoris pietas satisfaciunt, & demonstrat, ut explicuimus. Denique conjecturam, de qua, ibi non ex verbis, sed ex qualitate testatoris oriri, expressis verbis significat Papin. pro ratione subdens, quod, minus scriptum quàm dictum fuerat, inveniretur. Ad simili loquendi modo usos fuisse Impp. ubi verbum dispositio voluntatis conjecturam non promittit, quæ pietatis ratio tuadebat, in l. 3. C. de inofficios. testament. ibi, repentini casus iniquitas per conjecturam maternæ pietatis emendanda est.

Ex hoc vero intellectus ad d. l. cum avus multa ad illius decisionem inferri possent, quia ad legis nostræ materiam non spectamus, omitto uno tantum contentus, quod pertinet ad decisionem Imper. in d. §. sed & præ-

presenti, ut ita, unde digressi sumus, regrediamur, illud est, quod conditio, *si sine liberis*, à lege subintellecta in descendente gravato, in terminis *dist. l. cum avus*, cum concordantibus, non extenditur ad monasterium, si enim nepos, post mortem suam restituere gravatus monasterium ingrediatur, non excludet substitutum, qui in hac specie monasterio præferendus erit, juxta commune placitum, quod defendit Cost. in d. c. cap. si pater, verb. si absque liberis, num. 70. cum sequentibus. ubi duos casus constituit, unum, quando gravatus sub expressa conditione, *si sine liberis*, vel alia ex enumeratis à Justinian. in d. §. sed & hoc presenti, monasterium capax bonorum ingressus fuit, quo casu, sive gravatus esset testatoris descendens, sive extraneus, monasterium excludet substitutum, juxta tex. ibi, cum concord. alterum, quando descendens, simpliciter gravatus fuit, post mortem suam restituere, non adjecta conditione, *si sine liberis*, aut alia illa, quo casu, post mortem gravati, substitutus monasterium excludet, & ita communē esse sententiam, refert Cost. quam late tueor d. verb. si absque liberis, num. final. ubi in fin. pro ea inducit sententiam glossæ final. in l. cum acutissimi C. de fideicommiss. quæ tamen, contrarium sensisse, colligitur, ex tex. quem allegat, in Auth. nisi rogati C. ad Trebell. & ita in contrarium allegatur à Doctoribus ibidem, ubi eam pro contraria sententia, quam sequitur, & communem dicit, allegat Corn. num. 9. quam etiam sequitur Gregor. l. 10. tit. 4. part. 6. verb. de xasse, Gom. 1. tom. cap. 5. num. 34. ubi pro hac parte prædictam glossam allegat, & ordinariam dicit, & ad hoc à Doctoribus ibidem commendatam.

Sed in quæstione prædicta verius putamus, quod Cost. defendit, & receptius videtur, scripsit d. numer. 70. versicul. Nam certe verius, tamen ille nullam inter prædictos casus rationem differentię assignet, in quibus, videtur, quod non possit diversę voluntatis conjectura pro monasterio considerari: fortē, dici, potest, quod cum voluntatis conjecturam nec in uno nec in altero casu verborum dispositio præstet pro monasterio, non potuit, decisio ulla, effectus vè ullus ex ea formari, absque ipciali principis sanctione, quæ sanctio, pro monasterio emanasse, reperitur, in specie d. §. sed & hoc presenti, illam vero non habemus ad speciem d. l. cum avus, idcirco in hac, monasterio locus non erit intuitu conjecturę voluntatis, quam verborum dispositio non juvat, in illa vero sic, ubi, conjecturam voluntatis, & si verborum dispositio non juvat, juvat tamen Imper-

ratoris ipsa constitutio in eo casu pro monasterio lata. Sed & peculiaris quædam ratio excogitari potest pro monasterio in specie d. §. sed & hoc presenti, quæ non est in specie d. l. cum avus, scilicet, quia in d. l. cum avus, post mortem gravati substitutus, sine conditione alia vocatus proponitur, præterquam sub tacita illa, cui pietatis ratio, quam explicuimus, locum fecit, at vero in specie d. §. sed & hoc presenti, substitutus vocatus est, non simpliciter post mortem gravati, sed sub expressa conditione, ut ibi, unde si ad testatoris voluntatem attendimus, magis illi dilectum generaliter agnoscere debemus substitutum, quē post gravati mortem simpliciter vocavit, quam quem post mortem gravati vocavit adjecta conditione, gravati ipsius favorem concernente, ut in d. §. sed & hoc presenti, ubi, idcirco promptius fuit, legem dicere pro monasterio contra substitutum, qui non tam dilectus reperitur, ut ille apparet, qui post gravati mortem, sine conditione alia vocatus reperitur, præteream, quæ naturalis pietatis & commiserationis causa erga posterios, subintelligitur in d. l. cum avus, quæ pietatis & commiserationis causa in monasterio contra substitutum locum sibi non vindicat. Atque ita apparet, decisionem d. §. sed & hoc presenti non procedere, ubi substitutus post mortem gravati, simpliciter vocatus fuisset, non adjecta conditione de qua ibi. Sed & si vocatus fuisset sub conditione alia præter ibi nominatas, illius tex. decisioni locum non fore, arbitror, quia, ultra casum expressum trahit, non debet, quod ostendit Imper. ibi, sub una prædictarum conditionum, & clarius ibi, adjectis conditionibus quibuscunque ex his quæ superius enumerata sunt.

An autē prædicta decisio locū habeat, ubi ditio certā personā in matrimoniū designat, & præcipit, ut puta, si Titio nupserit, agit Novell. de dote 6. part. privileg. 77. n. 3. & 4. tenens, quod non, cū quo transit Cost. in d. §. si arbitratus, limitat 6 n. 2. quā sententiam tenuit Salyc. in d. Auth. nisi rogati C. ad Trebell. n. 3. glossæ sententiam ibidē, ad nuptias in genere restringēs, sequitur Mantica. de conject. lib. 11. tit. 18. n. 26. in fin. sed mihi cōtraria opinio probabilior videtur, nec in contrariū me movet, quod in prædicta specie data sit à testatore certa forma, & de carnalibus nuptiis sensisse, videtur; nam, & cum nuptiarum, seu liberorum conditionem appoluit, de carnalibus nuptiis, & liberis sensisse, pro certo est, & tamen voluntatis conjectura pro monasterio inducitur in *dist. §. sed & hoc presenti*, nec id quidem quasi de monasterio sensisset, dum nuptiarum,

& liberorum conditionem injunxit, sed quasi, si de illo cogitasset, illud substituto prætulisset: quæ ratio, & religionis favor æque militat, ubi, ad certam aliquam personam nuptiarum conditio dirigitur.

Sed ut jam tandem quæstionem supra positam absolvamus, cum constet, in specie illius, testatorem manifeste voluisse, ut exiguius legatum præstaretur, si puella religionem profiteretur, quia forte sibi proposuit, quod in hanc causam abundabat exiguius, non debet utique, in hoc casu maius præstari, cessante, videlicet, in eo, ubi constat de manifesta defuncti voluntate, decisione *tex. in d. §. sed & hoc præsentis, cum concordant.* Atque ita verior apparet posterior sententia in prædicta quæstione, quam & praxis, & consuetudo, quæ est optima legum interpret, approbavit, ut constat ex relatis à Mantic. d. lib. 11. tit. 18 num. 29. *vers. sed contrarium.*

55 Hæc autem conditio, si nupserit, nuptias jure contrahi, requirit, non enim omnes conjunctiones implent conditionem, si nupserit, sed hæc tantum, quæ jure subsistunt, l. hæc conditio filie meæ, sup. hoc titul. tradit Mantic. d. libr. 11. titul. 18. num. 22. ubi num. sequenti quærit, an aliquod tempus sit à lege præstitum, intra quod, hujusmodi conditio, si nupserit, debeat impleri, & omnia Bart. sententia assensientis per text. ibi, triennium post pubertatem expectandū fore ad prædictæ conditionis implementum, in l. 2. §. ad filiorum, notab. 1. C. quand. & quib. 4. pars deb. lib. 10 & Paul. in l. hæc conditio numer. 2. sup. hoc titul. & aliorum, idem tenentium, per d. §. ad filiorum, ipse dict. num. 23. *versicul. Ego autem puto, & numer. sequenti* in contraria est sententia, existimans, conditionem prædictam quandocunque impleri, posse, absque ulla temporis præfinitione, per *tex. in l. conditionum, quæ in futurum, in fin. sup. hoc titul.* verum ego non puto, conditionem hanc ita in infinitum trahendam, ut pro illius implemento quinquagenariam, vel etiam sexagenariam expectare, debeamus, nec enim credo, testatorem, qui puellæ reliquit, sub conditione, si nupserit, cogitasse de nuptiis ab ea in senectute contrahendis, nec in has relictæ commodum providere voluisse, idcirco puto, secundum testatoris voluntatem his nuptiis non impleri conditionem, mulieremque, conditione defectam censi, cum ad eam pervenerit ætatem, quæ contrahendis nuptiis apta non putetur, sufficit verò pro ad implemento prædictæ conditionis, matrimonium utriusque contentu perfici, nondum carnali copula subsecuta: quo fit, ut contractis jure sponsalibus de præsentis, cedat, & veniat legati dies, ete-

nim, cum nubendi conditio ad matrimonium referatur, illudque, vere & formaliter utriusque consensu contrahatur, sicuti contractum fuit inter Sacratissimam Virginem Mariam Dominam nostram, & Sanctum Ioseph sponsum ejus, c. beata c. conjux. c. omne 27. *quæst. 2.* nec enim nuptias concubitos, sed consensus facit c. matrimonium d. caus. & quæst. c. locum de sponsalib. l. nuptias, infr. de regul. jur. l. cum fuerit, sup. hoc titul. contractis sponsalibus de præsentis, conditio in forma specifica adimplebitur, quod probat expresse *tex. in d. l. cum fuerit, ubi Bart. idem Bart. in l. Titio centum §. Titio genero num. 7. sup. eod. tradit Dec. d. l. nuptias, num. 6. Cost. d. §. si arbitratus, ampliat. ultim. num. 18, in fin. Mantic. d. lib. 18. num. 18.*

56 Quod cum ita sit, dubitari poterit circa præmissas antea quæstiones, in quibus, puellæ duo legata proponuntur relicta, unum sub conditione, si nupserit, alterum sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, antea quæ legatum sub nubendi conditione relictum, quæsitum contractis sponsalibus, alterum deinde quærere, possit, cum ejus quoque conditionem valeat adimplere, à terrelli, scilicet, sponso divertens, seque ad cælestem, optimum, & maximum, sanctarum virginum spolum, in monasterio convertens, optimam se partem eligens, quæ non auferetur ab ea, sponsaliorum antea tamen de præsentis contractuum obtentu, potest enim libere, quandiu à spolo cognita non est, ejus thoro præferre chororum, c. 2. c. ex publico, de convers. conjugat. nec sub anathematis pæna, contrarium dici potest, ut de terminat sacrosanct. Trid. Synodus sessione 24. de Sacrament. matrim. canon. 6. cuius rei rationem ex Divo Thoma in 4. distinct. 27. quæst. 1. in responsione ad primam quæstionem, tradit noster Barbof. in 2. part. rubr. sup. solut. matrim. num. 76.

Quæ quidem quæstio, anceps mihi visa est, nec ab ullo tactam comperi, in ea verò, præ negativa, testatoris voluntati conformior videtur, quia, (ut antea dicebamus) dum puella unum legatum reliquit sub conditione, si nupserit, alterum sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, alterutro duntaxat contentam esse, voluit, unde contra defuncti voluntatem, non debet utrumque præstari, præterea, obliare videtur Papin. ratio in prædictis, ridiculū enim videbitur, eandē, & ut nuptam, & ut non nuptam, id est, ut monialē admitti.

57 Pro hac denique sententia facit, quod contra Corn. in Auth. cui relictum C. de instit. viduit. tollend. prope fin. tradit Cost. d. l. cum arbitratu, limit. 3. num. penult. & aliorum, scripserat enim Corn. in cōditione, si monasterium

rum ingressa fuerit, non videri injunctam viduitatē puellæ, cui adscribitur, cū possit, prædicta conditione non obstante, matrimonio copulari, & nihilominus ad legatum admitti, adimpleta deinde conditione, si postea amisso viro, monialis efficiatur, quod quidem Philippi placitum merito displicuit Emanueli nostro, probanti, præfatam conditionem deficere, ubi primum virgo matrimonium contraxit, atque deinceps, nihilo magis debere mulierē, ad legatū admitti, quanvis postea viro mortuo monasterium ingrediatur, utpote jam semel conditione defectam, quod comprobat *argumento text. in l. hac conditio filia mea, & in l. cum ita legatū, §. 1. sup. hoc titul. & in l. hoc genus, infr. eod. & quod ibi notatur, & in l. matrimonij, cum traditū ibidem, per Benedict. de plumb. infr. qui, & a quib. manumiss. liber. non fiant, ubi, si mulieri legatum sit, si Titio nupserit, & illa nubat Sempronio, legati conditio statim extinguatur, nec postea, mortuo Sempronio, Titio nubat, ideo magis videbitur conditioni parere, quæ semel extincta fuit, quo argumento, idē videtur probandum adversus Corn. ut, si virgini legatum sit sub conditione, si monacha efficiatur, & illa nubat, statim extinguatur conditio, cui, non ideo magis parere videbitur, si postea, viro mortuo, monasterium ingrediatur, secundum quā sententiam, (quam Bartol. & Baldum sentire, scripsit Costa ubi sup. & et de mente aliorum in questione, cujus supra meminimus, an valeat conditio injuncta virgini, si monasterium ingrediatur) videtur, quod in proposita à nobis questione, negativa pars sit amplectenda, & à priori quidem, nam, si ubi unum duntaxat legatum proponitur relictum mulieri, sub conditione, si monacha efficiatur, talis conditio defecta censetur, ubi primum mulier matrimonium contraxit, ita ut jam deinceps nullo pacto adimpleri valeat, multo magis defecisse videbitur in ea, cui cum duo legata fuissent relicta, alterum sub carnalis, alterum sub spiritualis conjugij conditione, illa, carnale præoptans, legatum sub illius conditione relictum sortita jam fuit, obstante, videlicet, ad alterius acquisitionem, & testantis voluntate, & ratione, qua ad nostri *tex.* decisionem utitur Papinian. in præsent.*

58 Sed partem affirmativam in questione proposita illud suadere videtur, quod, quando uni duo legata relicta apparent sub diversis conditionibus, & utriusque legati conditio exitit, utrumque debetur, atqui in præsentī duo proponuntur legata puellæ relicta sub diversis conditionibus, unum, sub conditione, si nupserit, cujus conditionem, contractis sponsalibus de præsentī, adimplevit, (ut dictum fuit) alterum, sub

conditione, si monasterium ingressa fuerit, ergo, si, facta professione, hujusquoque adimpleat conditionem, hoc etiam legatum præstari debet. Quod vero, ubi uni duo legata sub diversis conditionibus relicta sunt, utrumque debeat, si utriusque conditio adimpleatur, videlicet, quia uni trecenta legata sint, sub conditione, si navis ab insula divi Iacobi venerit, & eidem ab eodem quingenta relicta proponantur, si navis venerit ab insula divi Thomæ, probatur argumento *tex. singularis in l. quingenta, sup. de probationib.* quo in loco duo proponuntur legata ejusdem quantitatis eidem relicta, unum in testamento, alterum deinde in codicillis, & utrumque deberi, respondetur, nisi hæres probet, in utraque scriptura idem legatum contineri, non duplicatum, sed repetitum, maiori ergo cum ratione, si diversæ quantitatis legata esse proponantur, sive pure, sive conditionaliter, (nec enim in hoc vis ulla est) non repetita, sed duplicata censeri debent, quod si dicatur, *tex. in d. l. quingenta*, loqui quando in diversis scripturis eadem quantitas eidem relicta apparet, nam, ubi in eadem relinquitur, in dubio unum censetur legatum, sive ejusdem, sive diversæ quantitatis sit, & onus duplicationis probandæ legatario incumbit, ut probat *tex. in l. plane 34. §. 1. in vers. sed si non corpus, sup. de legat. 1.* ubi hanc differentiam constituit glossa alios antiquos glossatores secuta, idem tenet glossa in *d. l. quingenta, & in l. cum centum, sup. de adimend. legat.* sequuntur communiter Doctores ut per Gomez. 1. tom. c. 10. numer. 24. in fin. respondendum erit, quod secundum prædictam distinctionem, urget argumentum in questione nostra, ubi, in testamento puellæ centum relicta essent, sub conditione, si nuberet, & deinde, in codicillis eadem, aut diversa quantitas, sub conditione, si monasterium ingrederetur, eidem relicta fuisset. Deinde etiam responderi potest, in specie dictarum legum, questionem proponi dubiæ voluntatis circa repetitionem, aut duplicationem legati, quæ resolvitur cum præmissa distinctione, secundum communem sententiam: sed in questione nostra, nec oblivionis, nec mutatae voluntatis circa priorē distinctionē, conjecturæ locus est, cū posterior statim sequatur *arg. l. nō ad ea, sup. hoc tit.* certū ergo est, testatorem, unū legatum sub una conditione, aliud sub alia relinquere, voluisse, non vero, præcedētis oblitum aut penitentem, sequens reliquisse.

Denique, si incertum est, an utriusque conditione adimpleta, ut in casu quem propinquimus, utrumque præstari, voluisset testator in ambigua voluntatis questione, ea interpre-

ratio sumi debet, quam postulat religionis favor. *l. sunt persona, in fin. sup. de religio. & sumptib. funcr. l. quoties dubia l. in obscura, infr. de regul. jur.* cum multis pro pia causa favore, à nostris passim adductis.

Nec hanc sententiam tenendo, obstabunt quæ pro contraria sunt adducta, & in primis enim ad id, quod dictum fuit, voluntatem testatoris, qui unum legatum puellæ reliquit, sub conditione, si nuplerit, alterum ejusdem, vel diversæ quantitatis, sub conditione, si monasterium ingressa fuerit, eam fuisse, videri, ut alterutrum duntaxat adquirat, responderi poterit, locum habere, quando alterutrum duntaxat adimplevisset conditionem, videlicet, quia, prætermisis nuptijs, monasticæ vitæ se commisit, vel è contra, tunc enim, tam clara est testatoris voluntas adversus puellam in eo relicto ejus conditionem dereliquit, quam pro ea in illo, cujus conditionem adimplevit, unde utrumque legatum habere non poterit, quæ alterutrum conditionem omisit, nullo contra perspicuam, ac legitimam defuncti voluntatem, religionis ac piæ causæ favore prævalente, ut antea tradidimus. At vero præsens quæstio, utriusque legati conditionem in forma specifica adimpletam fuisse, præsupponit. Non obstat deinde Papiniani ratio in præsentibus, quatenus, ridiculum esse, scripsit, eandem, & ut viduam, & ut nuptam admitti, nam illa ratio, locum sibi vendicat in conditionibus sibi ad invicem contrariis, qualis est illa, si non nuplerit, cum illa, si nuplerit, tunc enim, ridiculum erat, & contra manifestam defuncti voluntatem, ad utrumque legatum mulierem admitti, quasi utriusque adimpleta conditione, cum, quia ex diametro contrariæ sunt, unius eventu, contraventum alteri fore, necesse esset: At vero conditiones, de quibus nunc agimus, quavis in se diversæ sint, non tamen contrariæ sent, potest namque adimpleri una ac deinceps altera, unde contraria non allegat, qui ad utriusque legati petitionem, & nuptam fuisse puellam, & monialem, allegat, sicuti in specie nostri tex. allegaret, qui, ad utrumque legatum, Titiam admitti postularet, quasi, nuplisset, & quasi, non nuplisset.

Denique, non obstat, quod contra *Corn. scripsit Cost. d. §. si arbitratur, limit. 3. num. penult. & ultim.* conditionem, videlicet, si monasterium ingressa fuerit, deficere, ubi primum virgo matrimonium contraxit, adeo, ut jam deinceps adimpleri nequeat, quavis postea vidua facta ad monasticam vitam sit convertita: Etenim, hæc sententia intelligenda, & probanda erit in eo casu, qui frequentius evenit, quando, scilicet, post matrimonium copula consummatum, mulier facta vidua, ad

monasterium convertitur, præsens vero quæstio de illa est, quæ matrimonium contraxit, non consummavit, & hæc quidem, quæ derelicto sponso Christum secuta est, Joannis Evangelistæ imitatrix, secundum Hieronymum, & Augustinum, in loco citato à Covar. *de sponsalib. 2. part. cap. 7. §. 4. num. 6.* laudabiliter egit, quam illa, quæ à viro derelicta Christum secuta fuit, quavis & hæc laudabiliter egit, unde, ampliorem illa voluntatis conjecturam, & interpretationem promeretur, nec temere pro ea sumitur diversæ voluntatis conjectura in casu, de quo agimus, cum in eo, puella matrimonium verè contrahat, nec ideo magis desinat esse in statu, quominus, conditionem ingrediendi monasterium adimplere, æque possit, ac poterat, cum talis conditio à testatore injuncta fuit: contractus itaque sponsalibus ante conjugalem copulam, non extinctus, sed suspensa conditio adhuc manet, perinde ac erat, cum testamentum condebatur, quod in ea, cujus matrimonium secuta est copula, longe aliter se habet, cum talis mulier, ubi primum corporis sui potestatem viro dedit, ingrediendi monasterium facultatem sibi admittit, quam, & si postea viro soluta recuperet, conditionem tamen, subleuto monasterij ingressu implere non poterit, facto, & voluntate sua, antea semel extinctam. Facienda igitur pro præsentis articuli resolutione distinctio videtur, inter eam, quæ ante torum, virum dimisit, & eam, quæ, post thorum virum amovit. Tu tamen ingeniose lector cogita, prior, namque, sententia, testatoris voluntate potior videtur, quem, verosimile est, in casu proposito, ad alterutrum duntaxat statum, puellam providere legato, voluisse, nec unquam contrariusque in eadem concursu cogitasse.

59 Quoniam vero de nubendi conditione negativa, & affirmativa, generaliter concepta, hucusque scripsimus: peropportune modo veniit, ut de utraque jam specie agamus, quando negatio, vel affirmatio ad certam dirigatur personam, videlicet, Titia ducenta, si non nupserit Sempronio: Titia ducenta, si nupserit Sempronio. Et quod attinet ad priorem speciem, certum est, in illa conditionem valere, quæ nuptijs impedimento non est: nam huiusmodi nubere prohibita, alijs nubere, commode potest, & sic, nubendi implere conditionem, cum ita legatum, *l. hoc modo sup. hoc tit. l. hoc genus legati, infr. cod.* Adeo, ut non solum alicujus duntaxat personam relata conditio valeat, sed etiam si, ad aliquorum, alicujusve familiæ, aut generis connubia, dirigatur, temper namque, negativa conditio sic formata valebit, *dict. l. cum ita legatum*, quod loquens in conditione adjecta maioratus institutio, tradit

tradit Molin. apud omnes scribentes com-
pertissimum id esse, testatus, adeo, ut quoad
hoc, nulla superesse possit dubitandi occasio,
lib. 2. de Hispanor. primogen. cap. 13. num. 28.
quo in loco meminit illius præcepti Isaac ad
Jacob. filium suum, Genes. 28. *in princip. ubi,*
ubi, inquit, accipere conjugem de genere Chana-
an. Valet itaque conditio in prædicta forma,
præterquam, si matrimonij impeditiva esse re-
periatur, quia, nempe, persona, alicui, ali-
quibusvè nubere, prohibita, aliunde commo-
de nubere, non possit, nam tunc, quasi legi-
tus facta sit, conditio, ad instar illius, judican-
da erit, quæ simpliciter, & absolute, connubia
negat, *juxta dict. l. hoc modo.*

60 Nec vero, ad primas tantum, sed ad ul-
teriores etiam nuptias, talis conditio ex volū-
tate testantis referenda erit: in hac, namque
conditio, si Titio non nuplerit, eam esse
apparet defuncti voluntatem, ut mulier Titio
non nubat, porro, & si non primo, sed secū-
do, aut tertio matrimonio, Titio conjugatur,
verum est, eam Titio nupsisse, & sic, non ma-
gis in prioribus quàm in ulterioribus nuptijs
cum Titio contractis, contraventum esse cō-
ditioni, apparet inspecta defuncti voluntate:
unde, merito dicendum erit, hujusmodi con-
ditionem, si Titio non nupleris, ad omnes om-
nino nuptias referendam esse, *juxta sententiam*
glossæ finalis in d. l. hoc genus legati, tametsi tex-
te, contrariam sententiam innuere, videat-
ur, dum ait, hoc genus legati, si Titio non
nuplerit, perinde habendum esse, ac si post
mortem Titij legatum fuisset, & ideo, mulie-
rem, nec Mutiana satisfactione interposita, ca-
gere posse legatum: sed & alij, inquit, nuben-
do nihilominus legatum consequitur: quæ ulti-
ma verba probare videntur, conditionem de
non nubendo Titio, evenire, ubi primum mu-
lier alij nupserit, quemadmodum, & ubi Ti-
tius mortuus fuerit, quod, adversus receptam
glossæ sententiam, tentavit ibi Paul. in fin.

Sed nihilominus, communis sententia te-
nenda est, tamquam defuncti voluntati con-
formis, quæ, quia in conditionibus primum
locum obtinet, ante omnia inspicienda, ac di-
ligenter inquirenda semper est: cum enim de-
functus, mulieri præcipit, nè Titio nubat, id,
vel odio Titij, vel, quia mulieris conjugio, e-
iusvè parentella, illum indignum reputavit, sic
præcipit, quæ ratio, cum non solum primis, sed
sequentibus etiam nuptijs æque adaptetur, cla-
re conjicitor, voluntatem defuncti, eam esse,
ut nunquam mulier Titio in matrimonium
trahatur, eadem illa semper ratione, unde vo-
luntatis conjectura somitur, permanente tam
in secundo, aut tertio mulieris conjugio, quàm
in primo.

61 Secus vero ubi mulieri centum relic-
ta sunt, si Titio nubat, nam tunc, primas nup-
tias cum Titio celebrari, testatorem voluisse,
ex eo dignoscitur, quia, vel id, amore, favore
vè Titij, seu quacunque alia de causa, sic dispo-
fuisse, illud certe constat, testatorem, qui ta-
lem mulieris legato injecit conditionem, vo-
luisse, Titium alijs mulieris procis anteponi:
unde voluntas defuncti facit, ut affirmativa
conditio ad primas duntaxat nuptias referatur,
(quod, etiam in conditione adjecta masculo,
scripsit Molin. *d. lib. 2. c. 13. num. 16.*) nega-
tiva verò, ad ultiores etiam, *ut glossa nota-*
vit in d. l. hoc genus legati, quam sequitur Bar-
tol. ibi, & mentitenendam, scripsit: Ex qua
notant Doctores, quod negativa potentius
negat, quam affirmativa affirmet, cum affir-
mativa oratio, de primo tantum actu intelli-
gatur, negativa verò in infinitum trahatur,
quod etiam notat glossa in c. cum dilectus de co-
suetud. Jas. in l. divorcio §. quod in anno, nu. 24.
sup. solus matrim. Dec. cons. 490. visis & cir-
cumspectis num. 6. & cons. 567. in casu occur-
renti, num. 2. part. 4. Idem Dec. cons. 617. A-
deo plene, num. 4. part. 5. plurimos refert Ti-
raq. in l. boues §. hoc sermone 7. limitat. infr. de
verbor. significat. ubi, communi calculo sic tra-
di, tradit Alciat.

62 Nec obstant supra scripta, Iuliani lu-
risconsulti verba, in *d. l. hoc genus legati, vesicul.*
final. quatenus probare videntur, mulierem,
alij nubendo, nihilominus consequi legatum
ac consequeretur, Titio vita functo: Etenim,
Iulianus non dixit, mulierem alij nubendo,
illico legatum consequi, quasi, alij nubendo,
non nubendi Titio, expleisset conditionem,
sed dixit, quod, & alij nubendo, nihilominus
legatum consequitur, est ergo sensus, ut & alij
nubendo consequatur legatum, mortuo tamē
Titio, ut exponit *ibi glossa, cujus tamen inter-*
pretationem carpit Eman. in d. §. si arbitratu,
limit. §. num. 2, nec enim dignam putavit lu-
risconsulto, cujus decisio, secundum eam,
dubitandi ratione careret, quo circa intelligit
verba illa, sed & alij nubendo nihilominus lega-
tum consequitur, non esse decisionis alicujus,
sed excusationis potius, seu rationis, obquam
valeat hæc conditio, si Titio non nuplerit,
quia, scilicet, impedimento nuptijs non est,
cum, huic nubere prohibita, alij cuilibet
nubere possit, l. cum ita legatum, l. hoc modo,
sup. eod. & sic, nubendo, consequi lega-
tum.

Sustinenda tamen *glossæ* expositio est, quam
receptam videri fatetur Cost. *d. nu. 2.* cujus
intellectus, literæ *tex.* non bene adaptatur: Ea
autem dubitandi ratio esse potuit, obquam,
Titio non nubere jussa, alij nubendo quan-
diu

diu Titius vivit, eo mortuo, legatum non consequeretur, quia alij nupta mulier, Titio nubere, nequit, porro conditio non nubendi Titio, successivæ mulieris voluntati commissa fuit, unde videbatur, non fato, seu casus necessitate obtemperari ei posse, *ex regul. l. 2. in fin. sup. hoc titul.* respondet tamen Iulianus, mulierem, & si alij nubat (quod intelligo, si fato id fecerit, si sciens insertam conditionem) consecuturam legatum.

Quid verò in conditione, si nupserit, (quæ mixta est, non ab unius tantum voluntate dependens, ut illa, si non nupserit) an quandoque, & abique parendi animo, impleri possit, egit Cost. *in d. §. si arbitratus, ultim. ampliat. a num. 29.*

63 Hæc autem conditio, si Titio non nupserit, non solum morte Titij sortitur implementum, sed etiam muliere ipsa moriente: nam moriens, quæ antea Titio non nupserat, non nubendi Titio, adimplet conditionem: morientem vero mulierem, quoad hoc, intelligo adeò ultimo vitæ termino propinquam, ut reciproco inter eam, & Titium, nuptiarum consensui tempus non super sit, sicut in specie *l. final. sup. de conditionib. institution. l. pater Severinam §. socrus, infr. hoc titul. l. final. infr. quand. dies legat. ced.* Quo fit, ut ad hæredes mulieris transmittatur legatum, cuius, illa vivente, conditionem extitisse, apparet, quod etiam in Titij persona locum obtinet, ut, scilicet, eo mori incipiente, conditio existat.

Unde Iulianum Iuriconsultum *in d. l. hoc genus, notavit Costa in d. §. si arbitratus, ampliatione 4. num. 4.* quasi minus argute loquentem, dum, hoc genus legati, si Titio nō nupserit, perinde habendum esse, scripsit, atque, si post mortem Titij legatum fuisset notat autem Costa, & argute quidem, argutius dici potuisse, *atque si cum morietur Titius, legatum fuisset.* Cæterum excusandus erit Iuriconsultus, qui legatum, cuius diem moriente Titio cedere, non ignoravit, perinde habendum esse, scripsit, atque si post mortem Titij relictum fuisset, quia post mortem Titij certum esse incipit, diem legati cessisse: si quidem: rerum natura certum esse, nequit, Titium in ultimo vitæ termino fuisse, nisi ultimo vitæ termino jam completo, præterea Iuriconsultus ibi, non loquitur de tempore, quo dies legati cedit, sed docere intendit, in hoc genere legati, si Titio non nupserit, Mutianæ cautioni locum non esse, quoad hoc autem, eadem observatio est in legato, cum Titius morietur, atque in legato, post Titij mortem, derelicto.

Adimpleri etiam potest prædicta conditio, si Titio non nupserit, intercedente, inter eam & eum, aliquo indissolubili matrimonij impedimento, ut puta, per contractam inter eos indispensabili gradu quanvis affinitatem, vel per factam ab alterutro monasticæ vitæ professionem, quod, in persona illius cui relictum fuit, sub conditione, si seiam uxorem non duxerit, eo effecto monacho, aut præbytero, notavit obiter Cost. *in d. §. si arbitratus, ultim. 6. num. 4. versicul. si quidem conditio, argum. tex. Auth. cui relictum C. de indict. videtur tollend.*

64 An autem mulier, Titio nunquam nupta, ab eo tamen carnaliter cognita, conditione, si Titio non nupserit, defecta censeatur, dubium est? Et prima quidem facie, defectu ceteri, ex eo probari videtur, quia luxuria non debet aliquid amplius habere quam castitas. *l. his solis C. de revocand. donationib. Auth. de restit. §. ea que par. undecim. mens. §. final. lat. 4.* Et quia ubi non nubendi conditio imponitur simpliciter, seu generaliter, ei perennæ, in qua hodie valet, viduæ, nempe, non solum ejus conjugio, sed etiam stupro deficit, ut supra traditum est, quasi, non nubendi conditio, qua, licita conjugalis copula expresse prohibetur, fornicaria quoque, & illicita, ex mente testantis prohibita censeatur: secundum quam sententiam sequeretur, quod si in conditione, plures personæ comprehensæ fuerint, aut certa familia, certum vè genus personarum (nam, & sic concepta, conditio valet, ut lupre traditur:) non solum amissuram legatum mulierem, si cuilibet eorum nupserit, sed etiam, si cujuslibet eorum coitu dehonestatum fuerit.

Contrariam tamen sententiam, probabilior rem jure censeo, ea ductus ratione, quod conditio, de qua agitur, nec secundum verbum nec secundum defuncti mentem, ad vitæ castimoniam ullatenus pertinet, constat enim quod in verbis nulla castitatis mentio sit: nec repetitur in eis, unde ullam voluntatis conjecturam ad id elicere, possimus: De eo, namque qui mulieri centum reliquit sub conditione, si non nupserit Sempronio, non magis conjectum potest, quod voluerit, mulierem, cui ita legavit, caste vivere, quam de eo, qui mulieri simpliciter legavit, aut sub ea conditione, quæ cum vitæ castimonia, nihil commune habet, qui enim mulieri centum relinquit sub conditione, si non nupserit Sempronio, non castitatus continentia vè statum ei injungit, cum possit mulier, alij cuilibet nubere: hoc solum intendit, mulierem, in talis viri potestatem ejusque familiam non transire: atque ita mens testatoris qua prædicta conditio animatur.

tur, non extenditur ad eam conjunctionem, ex qua ille non sequitur effectus, quem demum sequi, vetuit defunctus.

Diversa ratio est in conditione, si non nupserit, generaliter concepta in persona viduæ: nam talis conditio, nihil magis intendit, quam prioris thori, & liberorum ex coſulceptorum honori proſpicere, qui ſi ſequentibus nuptijs offenditur, (quas idcirco defunctus vetuit) multo magis eum, viduæ ſtupro offendi, atque proſterni, nemo eſt, qui ignoret: quod ad aliud propoſitum notavit Cagnol. in l. cumquædam puella, num. 8. in princ. ſup. de arid. omn. judic. Quò circa, viduæ ſtupro non dubie refragatur teſtatoris voluntas, conditione, ſi non nupſerit, implicita, quæ utique, nec explicite, nec implicitè continetur in conditione, ſi alicui, aut certis aliquibus non nupſerit, quanvis, ubi talis conditio à marito conjugii in juncta fuerit, ſtuprata vidua, non maneat ſecura in legato: ſed id aliunde, non ex conditionis procedit; cum, & ſi pure, ac ſimpliciter, nulla, inquam, adjecta conditione, maritus uxori reliquiſſet, quæ vidualem deinde thorum deturpaſſet, de legato idem juſſeſſet: Quod an tali caſu perdatur, ac, vetitab indigna ablatum, ſilco applicetur, agunt. in l. fideicommiſſum, num. 2. & 3. C. de fideicommiſſis. & poſt alios Menef. ibidem num. 3. ſequentib. Julius Clar. lib. 5. receptar. in §. ſupram, verſicul. generaliter autem, Coſt, in dict. ſi arbitrato, limit. final. num. 26. cum ſequentib. qui de materia copioſius egit in c. ſi par. 1. part. verb. legavit, a num. 33. cum ſequentibus de teſtam. lib. 6. ubi, num. 35. circa hoc ſeveram probat ſententiam ab ea, quam tractat dict. limitat. final. numer. 28. & ſequenti, cõveniant tradita per Barbolam circa legati acceptionem ex caula ſupervenientis inimicitie, in l. ſi ab hoſtibus §. final. num. 9. & 10. ſup. de matrim. & an dotem perdat, ſtuprata poſt mortem mariti, late per eundem in 1. part. 2. in princip. a num. 65. eod. tit.

Conſtat itaque ex prædictis, ad calum notum, diverſam eſſe rationem, in conditione, ſi non nupſerit, genericè concepta, ac in ea, quæ mulieri, determinatim alicujus, aliquo- rum venutiæ interduntur. Quod ſi ob- jectum, ſecundum ſententiam, quàm defendi- mus, mulieri luxurioſe viventi concedi, quod eodem, cum eodem homine caſtas nuptias contrahenti, negaretur: reſpondendum erit, quæ deſuncti diſpoſitione provenire, quæ, quod cum caſu pro- idit, in alio omiſſum adeo de- jectum, ut nullam ad eum præſtet voluntatis conjecturam: unde cum ceſſet in eo deſuncti voluntas, ad eum diſpoſitio extendi, non po- teſt; Quemadmodum, ubi mulieri relinque-

retur ſub conditione, ſi Sempronio non nup- ſiſſet, & illa cum alio homine luxurioſe vive- ret, quam, idcirco conditione deſici, nemo cū judicio judicaret, quia, nempe, in conditione non nubendi alicui, menſteſtatoris (quæ re- git conditiones) reſtriſta ex coarctata reperit- tur ad nuptiarum cum illo homine initarum caſum, ulterius non protracta. Atque hæc, de negativa nubendi conditione in certam perſo- nam determinata, ſatis ſint.

65 De affirmativa nunc videamus, vide- licet, Titia centum, ſi Sempronio nupſerit, quam, facilioris doctrinæ gratia, in tres caſus dividam: quorum primus eſt, ubi mulier, de- center ac pro honore ſuo, nubere poſſit ei, de quo conditio eſt: ſecundus, ubi mulier, citra facti ignominiam, ei matrimonio jūgi nequeat ut quia turpiſſit. & illa, nobilis & honeſtæ fa- milia puella: Tertius, & ultimus caſus erit, in conditione relata ad perſonam, cum qua, de jure matrimonium contrahi nequit, utpu- ta, cum conſanguineo intra gradus prohibitos. In primo igitur caſu, conditionem jure vale- re, non dubitatur, l. cum ita legatum, verſicul. videamus, l. Titio centum. §. Titio centum, in ſup. eod. Nam, & ſi metu pænæ non poſſit quis cogi ad matrimonium cum aliquo contra- hendum l. Titia qua, inſr. de verbor. obligat. po- teſt tamen, ad id, relictæ præmio allici, atque invitari, tex. optim. in dict. §. Titio centum, ubi Doctores, quem ſingularem dixit Ioan. lup. in repetit. cap. per veſtras de donat. inter vir. & uxor. notab. 3. §. 21. column. 2. tradunt gloſſa, Bart. & communiter Doctores in dict. l. Titia qua, ubi Aretin. num. 4. in princ. l. 1. ubi laſ. n. 4. C. de inſtitutionib. & ſubſtitutionib. Covar. de ſponſalib. 2. part. cap. 3. num. 4. Molin. qui alios reſert, lib. 2. de primogen. cap. 13. numer. 2. & 3. Mantie de conjectur. ultimar. volunt. lib. 11. titul. 18. num. 1. & 2. Pelæz de maioratu 1. part. quæſt. 50. num. 1.

66 Nectatū ad extranei perſonam, ſed etiam ad perſonam teſtatoris ipſius relata con- ditio valet, hoc modo, Titia, ſi mihi nupſerit, centum, de quo eſt text. in l. conditionum quæ in futurum 91. ſup. eod. contra quem videtur loquutus Bartolus in d. l. Titia qua, in princip. ultim. oppoſit. & in l. ſi ita ſtipulatus fuero 97. §. ſi tibi nupſero, inſr. de verbor. obligat. ait enim utrobique Bartol. non poſſe alterum, ab alte- ro ad conjugium inter ſe contrahendum, ſpe- lucrī invitari, motus per text. ibi in d. §. ſi tibi nupſero, ſolūque procedere, intelligit, text. in d. §. Titio centum, cum concordant. ubi, nup- tiarum conditio, alterius perſonam reſpicit, non teſtatoris ſequitur Abb. in cap. Gemma col. final. in princip. de ſponſalib. Aret. in dict. l. Ti- tia, num. 4. in princ. idem Aret. communem teſ- tatus

tatus in d. §. si tibi nupsero, col. 2. Ias. in d. l. 1. nu. 4. post Angel. & Fulgos. ibi. Cujus conclusionis rationem esse, dicunt, quia talis promissio, libidinis intuitu facta praesumitur, atque idcirco minus honesta, & contra bonos mores reputatur, reprobataque ea ex causa, intelligunt, in d. §. si tibi nupsero: inde tradentes, quod si causa alia sublit, videlicet, causa nobilitatis, qua alter alteri praestet, vel pacis, matrimonij causa proventurae, seu quavis alia iusta, quod tunc valebit promissio, & circa hoc versari, putant, causae cognitionem, quam requirit text. in d. §. si tibi nupsero, lequitur post ordinarios in praedictis locis, Palatios Rur. in repet. rubr. de donationib. inter vir. & uxor. §. 31. num. 1. versic. Et ita debet, & Covar. qui communem ex alijs refert dict. §. 3. num. 2. Secundum quam traditionem affirmandum esset, hoc legatum, Titiae centum, si mihi nupserit, non, nisi praemissa causae cognitione, fore praestandum, aut etiam, legatum, conditione rejecta, quam minus honestam, & contra bonos mores esse, censent, purum manere, quod est contra text. in dict. l. conditionum quae in futurum, ubi expresse probatur, tale legatum, & conditionem valere, aequè, ac illam, si filio meo nupserit, in qua cessat communis ratio, nec aliquis affirmabit, in ea talem causae cognitionem requiri.

67 Ad text. autem in d. §. si tibi nupsero, respondendum erit, procedere in contractibus, prout loquitur, in quibus non valet haec promissio, promitto tibi centum, si mihi nupseris, cum valeat legatum sub eadem specie de relictum, atque ita in contractibus, Bartoli & communis sententia erit accipienda. Ratio vero, non illa est, quam doctores commenti sunt ad dict. §. si tibi nupsero, cum ea aequè locum sibi vendicet in testamentaria dispositione, in qua contrarium pro constanti habuit Jurisconsult. in d. l. conditionum quae Differentiae ergo ratio inter contractus, & ultimas voluntates, iudicio meo, esse potuit discordiarum occasio, quas inter coniuges, promissionis exactio non raro excitaret, adquam respexit Sextus Cæcilius ad improbandam inter coniuges donationem, cujus meminit Paul. Jurisconsult. in l. 2. infr. de donationib. inter vir. & uxor. quam quidem conjugalis discordiae occasionem jure improbatam, legatum sub praedicta conditione relictum praebere, nunquam potest, ut pote, cujus exactio, in tempus post mortem testatoris, & sic in tempus soluti matrimonij collata, semper appareat.

68 Quò fit, ut etiam per contractum possit alter, ab altero ad reciprocum matrimonium, spe lucris provocari, quando lucrum ex contractu, ante matrimonij tempus percipi-

endum venit, ut in casu c. de illis, contr. de conditionib. apposit. Abb. ibi num. 3. coactus difficultate text. in d. §. si tibi nupsero, restringit ad terminos supradicti Bartoli. & aliorum intellectus, planior verò intellectus est, & concordia inter praedicta jura, ut text. in d. cap. de illis, procedat ex eo, quia lucrum, de quo loquitur, ante matrimonium praestari, debet juxta conditionem contractus: text. vero in dict. §. si tibi nupsero, quia promissio, contractus matrimonij tempus respiciebat. Quem intellectum visus est sentire Bartoli. ibi in sumario, quod tale est, inter sponsum, & sponsam non valet promissio ex causa lucrativa, quae in matrimonij tempus confertur, tametsi Bartoli. & aliorum ratio ad text. ibi, contrariam sententiam omnino evincat, expendir Aretin. in d. cap. 2. cogitandum relinquens circa concordiam text. id d. cap. de illis, cum d. §. si tibi nupsero.

69 Advertendum autem erit, quod nec semper, stipulatio in matrimonij tempus collata, reprobatur, sed causa cognita, ut dicitur text. in d. §. si tibi nupsero, valebit enim, si recompensandae nobilitatis causa, vel quavis alia iusta intercedente: in quo, cum Bartoli & doctoribus convenio, si enim certa aliqua, & iusta causa sublit stipulationi, ad ejus validitatem praeponderare debet incertae, quam diximus, discordiarum occasione: quod si alia causa desit, sola nuptiarum causa, de per se, sufficiens non erit, ut valeat stipulatio cum discordiae inde provenientis periculo, cui, et in causa legati, locus nunquam sit, sustinebitur utique legatum, ejusque conditio, si mihi nupseris: constituta sic differentia inter contractus, & ultimas voluntates, ob disparitatem rationis, quam differentiam probant praefata jura, text. scilicet in d. §. si tibi nupsero, & text. in d. l. conditionum quae in futurum. Quavis & in ultimis voluntatibus, talis conditio, ex alio periclitari videretur, nempe propter captionis periculum, quod secum portat, dum spe lucris revocabilis mulierem provocat, quam, si contingat, relictæ concubinae, ejus spe allectam, ac sexus fragilitate delectam, testatori nubere, ut conditioni pareat aliàs non nupturam eidem, poterit is, postquam voti compos evadat, captatam mulierem relictæ commodò fraudare, testamento, haec in parte, ad libitum revocato: sicquè, conditio illa, Titia, si mihi nupserit, non satis tutam, & legitima videtur, utpote, quae à captatoria voluntate, ejusque improbandae ratione, quam, dante Deo, alibi trademus, non multum distat, videatur, quid enim voluntas quae captatoria propriè est secundum modum norum sententiam, aliud includit, quam aliterum spe relictæ, in proprium sui ipsius relin-

quentis commodum allicere? Sed de hoc alibi, nunc verò sustinenda nihilominus est Martiani Iurisperiti decisio in d. l. *conditio-
namque in futurum*: capta què mulieri res-
pondendum interim erit, quòd hoc ipsa sibi
imputare debet, si quidem sciens, vel scire de-
bens, ultimæ voluntatis naturam, ad mor-
tem usque de ambulatoriam esse, parere ni-
hilominus conditioni voluit, incerta relictæ
specie ducta, quasi sic, non tam testamentaria
dispositione, quàm propria ambitione cir-
cumscripta videatur.

70 Sed ut unde digressi sumus, reverta-
mur, satis ex prædictis constat, quòd jure va-
let hæc conditio, *T. titia, si Sempronio nupserit*,
& in hoc, cum conditione, si non nupserit
Sempronio, convenit, cõvenit deinde, quòd,
sicut in negativa diximus, valet etiam affir-
mativa conditio nubendi, ad certum genus
personarum relata, ut tradit *Molin. d. lib. 2.
l. 13. num. 3.* sed id nimirum, latior enim tunc
& favorabilior invenitur affirmativa condi-
tio, quam ubi, cum certa duntaxat persona
nubere, jubet. Discrepat verò à negativa,
quòd negativa, ad omnes omnino nuptias re-
fertur, affirmativa vero, ad primas tantum,
juxta communem resolutionem cum *glossa*,
in l. *hoc genus, infr. eod.* cujus supra memini-
mus, differentia rationem inter utranque ex-
pendentes.

71 Differunt etiam, quòd in illa, illicitus
concubitus non facit, deficere conditionem,
ut supra resolvimus: in hac vero, lecus esse,
reor; nam mulier, quæ contractis cum alio
homine primis nuptiis, conditione deficitur,
decietur utique, & multo magis, cum alio
concubendo, quanvis postea nubat ei, qui in
conditione positus fuerat, & ratio, est, quia
testator, qui mulieri centum reliquit sub cõ-
ditione, si Sempronio nupfisset, favorem Sē-
pronij in conditione respexit, neminemque
ei, à muliere anteferri, voluit: qui Sempro-
nium, si contemnitur à muliere, alio in con-
jugum prælato, multo magis contemnetur
ab eadem, alio prius in concubitum admissio;
Atque ita, conjectura voluntatis facit, ut in
utroque casu deficiat conditio.

Quaratione dicendum erit, contractis cum
alio nuptiis, quanvis jure non subsistant, jam
amplius non posse mulierem, parere condi-
tioni, si Sempronio nupserit: Nec spectat ad
hunc casum, recepta *Bartoli distinctio in l. hæc
conditio filie mee, sup. eod.* inter mulierem in
justas nuptias scienter contrahentem, aut,
ignoranter; loquitur enim in simplici, & ab-
soluta conditione, si nupserit, de qua *text.*
in l. *de quo per Cost. in d. §. si arbitrato, am-
pliat. final. ex num. 22. cum sequentib.* præsens

verò inspectio, est de conditione, si nupserit,
ad certam personam limitata, cujus quia fa-
vorem quoque respexit testator, alio juste,
vel injuste prælato, conditionem illico de-
fecisse, conjectura est. An autem deficiens
per casum, vel, per voluntatem illius, cum
quo nubere, conditio præcipit, faciat deficere
relictum, inferius sequenti parte trade-
tur. Et hæc ad priorem casum, ex tribus su-
pra positis.

72 Secundus erat, quando mulierem
non decet, cum viro in conditione posito
nuptiale jugum inire, quò casu, non valere
conditionem, probat expresse *text. in dict. l.
ita legatum, versicul. si vero indignus, sup. eod.*
quò in loco traditur, conditionem, si Titio
nupserit, (cum hic legataria nuptiis esset in-
dignus) perinde habendam, ac si generaliter
scriptum esset, si non nupserit, *imo, si verum
amamus*, inquit Iurisperitus, *durior hæc con-
ditio est, quam illa, si non nupserit, nam, & cate-
ris omnibus nubere prohibetur, & Titio, cui inbo-
nestæ nuptura sit nubere jubere, & ibi Bart. de-
clarat, quis quoad hoc dicatur indignus tra-
dit Pelaez de majoratu l. part. quest. 50. nu. 11*
ubi hoc ex alijs confirmat. Dum vero Iuril-
consultus ait, quòd ea, quæ Titio nubere ju-
betur, cæteris omnibus nubere prohibetur,
de primis cæterorum nuptiis accipiendus est:
nam, hæc conditio, si Titio nupserit, ad pri-
mas duntaxat nuptias refertur, ut tradidimus,
quibus idcirco celebratis, mulier deinde vidua
existens cuilibet alij nubere, liberè potest:
Quò fit, ut si talis conditio ei personæ in jun-
cta sit, in qua hodie viduitatis conditio valet,
per *Auth. enir elictum: C. de indict. viduit. tol-
lend.* per eam injuncta viduitas non intelli-
gatur, cum possit mulier, quæ cõditioni pa-
rui, iterum facta viduare iterare nuptias,
nec conditio, quæ semel extitit juxta testantis
voluntatem, cum primum mulier nupfit Ti-
tio, amplius deficere poterit, contractis dein-
de cum alio nuptiis. Quid vero indignarum
nuptiarum conditio, valeat in vidua, agit *Cost.
in d. §. si arbitrato, ampliat. 3. ex num. 8.*

73 Ego autem circa præsentem casum
observo, non ejusdem vis, & potestatis esse
præfatam conditionem, in persona masculi,
ac fæminæ, etenim, si viro patricio legatum
reliquisset testator, sub conditione, si puel-
lam ex genere plebeio duxisset uxorem, non
erit rejicienda conditio, quæ è contra, adscri-
pta puellæ, rejicienda esset: nec enim, viro
nobili, & generoso sic indecens est, cum ple-
bei filia contrahere matrimonium, ut esset
generosæ, cum plebeia sortis homine, quia
hæc, in viri potestatem, & familiam transit,
mariti radijs coruscat, & ejus genere nobili-
tatur;

tatur, ac conditionem sequitur, non sic è contra *l. femina, sup. de senatorib. l. 1. & l. mulieres, C. de dignitatib. lib. 12. Auth. de consulib. §. hac itaque collat. 8. & pluribus relatis tradit Tiraq. de nobilitat. c. 18. a num. 1. cum sequentib. & num. 15. Palat. in repet. rubr. de donationib. inter vir. & uxor. §. 3. num. 6. cum sequentib. novissimè Anton. Pichard. apud Salmanticensem Academiam vespertina legum Cathedra moderator, in prioribus disputat. 2. quest. de nobilitatis inter vir. & uxor. communicatione, ex nu. 15. Non solum autem, vir ignobilis, nobilitate uxoris non nubilitatur, sed etiam uxor ipsa nativam nobilitatem amittit, secundum Bartoli sententiam in *l. 1. num. 34. & 54. & ibi Plat. col. 2. C. de dignitatib. lib. 12. & aliorum quos refert, & sequitur Tiraq. d. c. 18. num. 16 cum duob. sequentib. & num. 38. qui in sequentib. dupliciter id limitat. Pichard. d. disputat. 2. num. 18. in quo tamen contrariam sententiam probat. Cagnol. in *l. cum quadam puella, ex n. 13. sup. de iurisd. omn. Iud.* sed utcumque se res habeat circa uxoris nobilitatem, illud certo constat, quòd liberi qui nascuntur, patris, non matris familiam sequuntur. *l. familia, in fin. infr. de verbor. significat.* Vnde filij ex patre ignobili, & ex matre nobili nati, nobiles non sunt, ut tradit Hironym. Cagnol. d. *l. cum quadam puella, num. 14. post. Alex. ibi. col. 2. late Tiraq. plurimos referens d. c. 18. num. 20. Otalora de nobilitate 2. p. c. 1. & 3. & apud omnes receptum asserit Pichard. d. disputatione, 2. num. 9. qui tamen num. 13. & sequenti, hoc perpetuum non esse, sed aliquando etiam quoad honores, & dignitates, filios matrum conditionem sequi, notrorum & exterorum aliquibus testimonijs cõtendit. Quae etiam ratione, privilegium immunitatis, generi, posteritque datum, ad eos, qui ex faminis nati sunt, non pertinet. *l. 1. §. fin. infr. de iur. immunitat.* tradit Tiraquel. de legib. conubialib. in 1. part. gloss. prim. num. 38. Atque ita constat, non ita indecens esse viro nobili, matrimonium cum plebeia muliere contrahere, sicut è contra, nobili mulieri, cum viro ignobili, tam respectu sui, quàm filiorum, quapropter, non idem iudicium erit, de legato puellae nobili relicto, sub conditione, si nuplerit privatae conditionis viro, ac de legato nobili viro de relicto, sub conditione, si duxerit minoris ordinis puellam. Restamen hæc, non ita stricte ac inciviler accipi debet, ut indignarum nuptiarum conditioni, malculus parere, temper, & indiscriminatum debeat, quid enim, si viro bono, & in genuo relicto esse, proponatur, sub conditione, si eam ducat in uxorem, quæ turpitudinis & infamiae nota laborat? discreto igitur iudicantis arbitrio res***

temperanda, & decernenda erit.

Quod verò Chastanæus scripsit in *Catal. gloria mundi 5. p. considerat. 18. prope finem*, nempe, quod si juvenis formosus nubat mulieri nobili, & diviti, sed tamen rugosa, aut aliàs turpi, licet sit pauper, & inops, non dicetur mulier, nubere indigno, cum mulieris nobilitas, & divitiarum copia cum forma viri compensari, debeant, per notata in simili per Bal. in cap. super eo, in 2. de testib. in casu nostro non admitto, in quo, si mulier, nobilis sit, & si rugosa, aut alias indecora, non tenebitur parere conditioni, si nupserit ignobili, quantumcunque præstantis formæ, viro.

74 Tertius, & ultimus casus est, ubi nubendi conditio ponitur inter eos, inter quos matrimonium esse nequit, ut puta, inter propinquos consanguinitate, aut affinitate, intra gradus prohibitos, qui quidem calus, frequens esse potest nec parum difficilis, quæstio, namque, anceps, est, an talis conditio valeat, an vero, ut turpis repellatur, veluti contra sacrorum canonum decreta, ex quibus constat, conjugium intra quartum consanguinitatis, aut affinitatis gradum prohiberi, *c. non debet, de consanguinit. & affinitat.* & intra eum scilicet contrahentibus imponitur pena excommunicationis ipso facto incurrenda, in clem. unic. cod. titul.

In hac igitur quæstione (quam, assiduam vocat Molin. de Hispanor. primogen. lib. 2. c. 13. num. 6.) glossa nostra in *l. uter ex fratribus, verb. consobrinam, sup. de conditionib. institution. & in l. 2. C. de institut. & substitutionib.* non valere conditionem, putavit, quod sequuntur communiter scribentes utrobique, ut testatur Molin. d. num. 6. sequitur Mantica relatis ab eo de conjectur. lib. 11. titul. 18. num. 6. & nemine relato probat Cost. lib. 1. select. interpretat. c. 8. num. 14. constituens differentiam inter hujusmodi condiciones, Mariae, si nuplerit Francilco, in quarto gradu conjuncto, & Mariae, si nupserit Francilco, ex dispensatione Summi Pontificis: idem in contractibus tradit aperte Covar. & sensisse videtur in ultimis voluntatibus, in epitome de sponsalib. 2. part. c. 3. in princip. num. 7. in fin. Pelaez vero de maioratu 1. part. quest. 50. num. 2. hanc sententiam probans, eam limitat, ut non procedat, cum dispensatio de facili impetrari possit, quo casu conditionem valere, tenet, ad quod Costæ sententiam adducit, qui tamen in quæstione ista differentiam non ponit in difficultate, aut facilitate impetrandæ dispensationis, sed in eo potius, an conditioni adjiciatur, ex dispensatione Romani Pontificis, quo casu conditionem valere, tenet, an, hoc in conditione omittatur, & tunc non valere, te-

net, & si facile Pontifex sit dispensaturus, quia conditio secundum præsentis temporis jus tel-
timari debet, *l. continuus. §. cum quis infr. de*
verbor. obligat. Quam tamen differentiam re-
jicit Molin. *d. c. 12. ex num. 17.* indifferenter
adversus communem probans, quod si ve ali-
cui simpliciter injungatur præceptum de nu-
bendo cum consanguinea, si ve de nubendo
cum ea, præcedente Romani Pontificis dispen-
satione, semper valebit tale præceptum & con-
ditio, quasi, qui simpliciter conditionem posuit
de matrimonio celebrando inter personas in
gradu prohibito existentes, non nisi præmissa
Romani Pontificis dispensatione, id celebrari
voluisset, idem itidem probavit Molin. in adno-
tationibus quas fecit ad præfatum de primoge-
nitijs opus suum, in loco citato, illarum adnota-
tion. undecimo num.

75 Mihi verò hac in re, pro concordia
istarum opinionum distinguendum aliter erit:
Etenim, si ve conditioni de nubendo adjiciatur,
quod Summi Pontificis ad id dispensatio
requiratur, si ve hoc non adjiciatur, idem jus
cum Mol. semper fore arbitror, non tamen
cum eodem adversus Cost. & alios, existi-
mo, quod semper valeat talis conditio, si
nupserit cum consanguineo, aut affine, quid
enim, si inter illam, & hunc, cui nubere,
jubetur, dispensare nolit Summus Pontifex,
quia inter eos nulla dispensandi causa subsit, di-
cimus nè, talem conditionem valuisse, quasi,
tacite voluisset testator, injunctum matrimo-
nium, non, nisi obtenta dispensatione con-
trahi? an ideo magis, eam, velut improbam,
reiciendam fore? Etenim, falsam causam in
obtinenda dispensatione præten dit, cum nulla
vera subsit, & ideo obtenta dispensatio non
fuit, quæ, & si falsæ causæ prætextu obti-
neretur, non ideo magis faceret, sub ea con-
trahentes, in matrimonio honestè vivere, qui,
sub justis, & honestis matrimonij colore, quo
vivunt exterius, turpissimum ac Deo odibilem
occultum perseveranter cooperiunt. Quare,
improba, ac lege indigna, ea conditio repe-
ritur, quæ jubet, matrimonium contrahi inter
eos, quos ligat impedimentum, nulla ejus dis-
pensandi subsistente causa, idque, si ve conditio
simpliciter accipitur, prout jacet, si ve subintel-
lecta dispensatione, ut sic, reproba conditio in
hac specie, nullo modo valeat, cum communi
sententia.

Altera species est, ubi talis conditio imponi-
tur personis, cum quibus dispensare, placeat
Romano Pontifici, quo casu, semper justa, &
vera dispensandi causa præsumitur, intercessis-
sima, & in hac specie procedet contraria Molin.
sententia. Nam & si testator, in conditione
simpliciter jubeat, Mariam Petro nubere, ta-

men credendum est, quod talem conditionem,
ad tempus impetratæ dispensationis retulerit,
nè alias, si ad præsens tempus referatur, de ho-
mine Christiano, & Christiane moriente præ-
sumatur, quod voluit, eos matrimonio jungi
contra Romanæ Ecclesiæ decreta, quod qui-
dem præsumere, non licet, obstante pro quo-
libet homine, legitima, & generali præsump-
tione *l. merito sup. pro Soc. l. final. C. ad leg. Jul.*
repetund. c. Sancimus 1. quest. 7. quæ in mori-
entibus magis obtinet, cum nemo moriens,
immemor salutis æternæ præsumatur, ut vul-
gò fertur, per *d. l. final. & d. c. Sancimus*, ex
ea transumptum, ubi tamen de moriente nul-
lum verbum reperitur, porro vulgaris est dic-
ta præsumptio, & mortis tempore vehemen-
tior, dummodo non tendat in præjudicium
tertij, cuijam jus esset quæsitum, per doctri-
nam Bart. in *l. si quis in gravi. §. 1. sup. ad Sylla-*
nian. communiter receptam. Alciat. de præsumpt.
regul. 3. præsumpt. 4. num. 8 & 9. Iuvat vero,
prædictam sententiam, quod testatoris verba
in dubio, secundum jus & leges intelligenda
sunt, ut notatur in *l. Gallus §. quidam recte, sup.*
de liber. & posthum. Bart. in l. uxorem. §. testa-
mento, in 2. sup. de legat. tert. Dec. conf. 446.
viso eleganti, num. 6. part. 4. quod præsertim
dicendum erit, ubi verborum proprietas id pa-
teretur, sicut evenit in præfatis: quanto magis,
quod & si verba regulariter debeant accipi in
proprio significato, *l. 1. §. si is qui navem, sup.*
de exercitor. act. l. ille aut ille, versicul. cum in ver-
bis l. non aliter, sup. de legat. tert. tamen, con-
servandæ honestatis gratia, ad improprium tra-
hi solent, ut tradit Angel. in *l. si tam angustis, sup.*
de servitutib. idem notat Ang. per tex. ibi juncta
glossa in l. quique §. parentes hic, alias est versicu-
lus sub §. prætor ait, sup. de in jus vocand. ubi se-
quuntur Fulgos. & Alex. quod quidem, in præ-
fatis maiori cum ratione dicendum erit, quia
(ut dixi) verborum proprietas patitur, nè di-
cam, exigit, ut de honestis nuptijs intelliga-
mus: quæ, non, nisi subintellecta Papæ dispen-
satione, intelligi possunt: hæc denique senten-
tia comprobatur argumenti text. egregij in *l. si an-*
cilla, 57. sup. eod. lib. 1. sup. ordinibus tunc dicitur

76 Quibus, ad concordiam redu-
cuntur, contrariæ doctorum opiniones, de
quib. sup. circa conditionem simpliciter injun-
ctam de contrahendo matrimonio cum con-
sanguinea, ubi enim testator adjecit, quod
ad tale conjugium, Romani Pontificis dis-
pensatio prius impetraretur, conditionem va-
lere, unanimiter probant Costa *d. lib. 1. cap.*
8. numer. 14. & Moi. d. lib. 2. cap. 12. num.
8. cum sequentib. idque etiam circa impedimen-
tū secundi gradus tradiderūt, quod tamē Mol.
ubi proxime, n. 12. adidit, hodie nullo pacto fore

admittendum propter decisionem *Sacri Concilij Trident. sess. 24. de reformat. matrim. c. 5. in fin.* ubi dicitur, *in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam.* Quo decreto, scripsit Mol. d. num. 12. praelusam esse hodie Romanis Pontificibus viam dispensandi in secundo gradu, ac proinde praedictam conditionem, in hoc gradu, ne dum de facto, sed etiam de jure impossibilem, fore judicandam, ac ut talem, necessario esse ex institutione rejiciendam.

Sed hoc minus bene scripsit vir alioqui doctus, nam, & si in sacro Concilio, in loco praellegato, ita sit definitum, quod in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam, non raro tamen videmus, in eo gradu dispensatum, quanvis id non facile, quod quidem non vitiat conditiones, ut fatentur Costa & Molin. *ubi supra*, concludit differentia, quam in propositum, cum judicio tradit Covar. in 2. part. de sponsalib. c. 3. in princip. num. final. inter impossibilitatem, & difficultatem conditionis pendentis à voluntate principis: nec, circa hoc dubitare licet, de Romani Pontificis potestate supra Concilium. Atque ita praefata conditio, nullatenus in proposita specie rejicienda erit.

Erit vero eadem hic distinctio observanda, quam observavimus supra, ubi conditio de nubendo cum consanguineo, simpliciter injuncta est: etenim, si nulla causa subsit, ob quam dispensare, velit Summus Pontifex, nihil juvabit ad conditionis valorem, expressio dispensationis impetrandae, cum id, (ut antea ostendimus) testatoris improbitatem, & turpitudinem, manifestius arguat, quam obrem, conditio, velut, improba, rejicienda tunc erit. Et sic apparet, idem jus semper esse, si de conditioni de nubendo expressim addatur, quod fiat ex Romani Pontificis dispensatione, si hoc, à testatore praetermittatur, semper, namque, eadem esse ejus voluntas cognoscitur: unde, si legitima causa desit, ob quam talis dispensatio impetretur, statim velut improba, seu impossibilis vitiabitur conditio, quod si adsit, valitura semper erit.

77 Ad hunc etiam casum spectat quaestio de legato, conjugatae mulieri relicto, sub conditione, si nupserit Sempronio constat enim, matrimonium, quo alligata est mulier, praestare impedimentum, alteri in conditione posito, atque idcirco videbatur, non valere conditionem, tanquam jure impossibilem, & maritali concordiae non parum obnoxiam. In ea tamen specie, qua mulieri nuptae relicto extat sub conditione, si nupserit, adhibetur distinctio, an sciverit testator nuptam esse mu-

liorem, an id ignoraverit, ut priori casu, alterum matrimonium expectandum sit pro conditionis implemento, posteriori vero, ea pro impleta habita, praesens legatum debeatur. *si ita scriptum §. si pater, sup. de legat. 2. l. si ita legatum esset, sup. hoc titul. tradit Mantica. d. lib. 11. titul. 18. num. 16. Cost. in d. §. si arbitratus, ampliat. final. num. 34 ubi, cum num. sequenti* infert ad casum, quo mulieri legatum relicto fuisset sub conditione, si arbitratus Titij nupserit.

78 Praedicta vero distinctio, ejus ratione perpensa, in quaestione nostra locum habere nequit, in qua, diversa alia distinctio videtur utendum: Aut enim mulier, cui, sub conditione, si Sempronio nupserit, relicto fuit, eidem viro nupta erat, testamenti conditio tempore, & tunc, si de hoc certus fuisset testator, si ignarus, praeter semper debebitur legatum, conditione, vel pro impleta habita, ex conjecturata defuncti voluntate, ubi tales nuptias ignoravit, vel si scivit, pro nulla, reputata, tanquam impossibili, constat, namque, impossibile esse, mulierem, quae semel uni viro nupsit, eidem denuo nubere posse.

Adquem casum spectat Lusitana decisio, quam tradit Gam. *decis. 125.* ubi ponitur casus, de promissione dotis nomine facta cuidam Roderico, sub conditione, si Mariam accepisset, in uxorem, quam, tempore promissionis acceptam jam habebat, judicavit uterque senatus, promissionem valere, habita pro impleta conditione, quanvis illum, qui eam dixit promissionis tempore non lateret, contractam jam esse nuptias inter Rodericum, & Mariam, quam sententiam secutus est idem Senator regius Gam. ut ibidem refert *ad fin.* & judicis quo, sententia revocata fuit, qui promissionem non valere, judicaverat, quasi sub impossibili conditione factam. Sed certe, in casu de quo ibi, pace Senatus dixerim, judicis sententia non displicet, si quidem, promissionem, ab initio sub impossibili conditione scienter esse factam constat, quam, certissimi juris est, invalidum contractum. *l. non solum, infr. de obligat. & actionib. l. impossibilis, infr. de verbor. obligat. §. si impossibilis, instit. de inutilib. stipulationib.* Nec argumentum à contrario sensu deductum ex *si jam facta, sup. hoc titul.* à Senatoribus adductum, tollit difficultatem, procedit enim, in ultimis voluntatibus, in quibus, conditio impossibilis rejicitur, nec tantum, quae natura semper impossibilis fuit, sed etiam, quae testamenti facti tempore impossibilis esse reputatur, & si ante id tempus possibilis esset, tanquam impossibilis, rejicitur è testamento, secundum communem sententiam, de qua infra, juxta quam, in contractibus quo-

quoque, impossibilis reputabitur conditio, quæ tempore contractus, impossibilis esse reperitur, tamen, ante id tempus evenire potuisset, proindeque, contractus sub ea celebratus, nullus manebit, *ex regul. d. l. non solum*, quod si ex tacita contrahentium voluntate, expressit *tex. in fin. ibi*, quorum proculdubio in huiusmodi actu, talis cogitatio est, ut nihil agi existimetur, apposita ea conditione, quam sciant esse, impossibilem, quæ ratio, cum decisio-
ne *tex. ibi*, præsentis casui non dubie adoptatur, secundum quam, in eo, iudicis sententia comprobanda videbatur.

79 Sed prosequendo intentum, aut mulier, cui sub conditione, si Sempronio nupserit, legatum fuit, alij viro nupta erat, & tunc, siue hoc testator sciebat, siue ignorabat, illud utroque palam est, cum, in conditione, quam scripsit, non de his, sed de alijs nuptijs sensisset, de nuptijs, inquam, cum Sempronio celebrandis, atque ita, juxta testantis voluntatem expectandum fore, videtur, ut mulier illius viri vidua, facta, illius conjux fiat, quod certe, quàm indecorum, quamque inhonestum sit, ut mulier, unius viri in professione existens, alterius, in expectatione dici, possit, nemo est, qui non sentiat: castam hoc utique, non parum exasperabit mulierem, acerbumque valde erit non tantum ingenuo, sed & libertinæ conditionis homini, designatum in alterius testamento, thalamum sui successorem videre, propriamque, ad uxorem relictæ præmio invitari: Denique maritali concordia, & honestati, talis conditio nociva non parum erit, ex quo incommoda multa sequuntur, juxta illud Homeri Odyss. 6 in Ulyssis persona dicentis.

*Non est in rebus melius, seu dulcius usquam,
Quam thalami pariter concordia sancta pudici.
Discordes animos incommoda multa sequuntur.
De pleidis ingens succedit gratia semper.*

Et idcirco, tanquam contra bonos mores committitur, remittenda videtur *l. conditiones 1. & 2. ff. de conditionib. institution. l. non ducimus, sup. hoc tit. l. reprehendenda C. de in-
stit. & substitut.*

80 Hoc vero, tum demum locum habere videtur, cum testator sciens mulierem in nuptiam, legavit illi, sub conditione, si alij nupserit: tunc, namque, turpis conditio existimanda est, & instar aliarum, in odium scribendarum pro non scripta habenda: quod si testator ignoranter ita disposuisset, quia ejus odium, in conditione considerari, nequit, non pro non scripta, sed pro defecta potius, habenda videbitur, qui enim mulieri, innuptam putans, reliquit sub conditione, si Sempronio nupserit,

si Sempronio primo nupserit, sensisse, creditur, quod cum adimplere nequeat alteri primo copulata, defecta conditione videtur mulier, deficiente in ea defuncti iudicio.

81 Nec tunc, quasi conditio turpis adscripta sit, legatum sibi poterit vindicare, cum cesset in testatore ratio illa, ob quam, turpes conditiones pro non scriptis habentur, & alias conditio turpis, quæ honesta credebatur, non vitatur, sed actum potius ipsa vitiat, ut in matrimonio contracto sub turpi conditione, quæ tamen credebatur, honesta, ex Hadriano in *quæst. 7. de matrimonio*, tradit Covar. de *sponsalib. 2. part. c. 3. §. 2. num. 6.* quod si, impossibile esse, dicatur, eam, quæ alicui primo nupsit, primas cum alio nuptias celebrare, posse, proindeque tanquam impossibilem conditionem in testamento scriptam, pro nulla fore habendam, *ex regul. l. obtinuit, sup. eod.* cum conditio, quæ testamenti facti tempore impossibilis est, tamen ante id tempus aliquando evenire potuisset, impossibilium regula, & jure censeri, debeat *l. ab omnibus. §. in testamento, sup. de legat. prim. l. multa. §. si servos, sup. hoc tit. ad quem text.* ita esse communem interpretationem, tradit Covar. qui alios refert. *d. cap. 3. §. 2. n. 3.* responderi poterit cum communi sententia, & intellectu, quem tradunt Doctores ad *text. ibi in l. servo manumisso, sup. de condit. indebit.* videlicet, conditionem impossibilem non rejicere testamentis, quando testator eam possibilem esse, credebatur sic limitata *regul. d. l. obtinuit, in quo text.* ille singularis est, ut dixit ibi Bart. & Angel. in *l. 1. num. 8. sup. de conditionib. institution. Socin. in d. l. multa §. si servos, num. 2.* ubi ita communem esse intellectum ad *l. servo manumisso*, scripsit, quod etiam tradit Cost. in *c. si pater 1. part. verb. in re certa, n. 8. & in 3. part. verb. personis, num. 17. de testament. lib. 6.* sequitur Covar. *dist. cap. 3 §. 2. n. 5. Tiraq. de privileg. pia caus. privileg. 75.*

Si vero, contra communem magis placet, conditionem impossibilem temper vitari, & si eam possibilem fore, existimasset testator, ut tentavit Socin. cogitandum relinquens, in *d. §. si servos, in fin.* & defendit Cost. *lib. 1. select. c. 9. late Sarm. lib. 2. select. c. 1. per totum*, dicendum tunc erit, etiam in hoc casu mulieri legatum deberi repulsa conditione, & sic apparebit, in proposita quæstione, præsens semper esse legatum, siue mulier, adjectæ conditionis tempore nupta esset eidem, cum quo nubere, jubebatur, siue alteri, & siue hoc scivisset testator, siue ignorasset. Si vero mulier, post testamentum conditum, ante defuncti mortem, primo nuptiali jugo subderetur,

idem per omnia juseffet, quod, si testatore mortuo subderetur: conditio, namque, quae testamenti tempore possibiles erat, licet postea adhuc testatore vivo reddatur impossibilis, defecisse intelligitur, l. cum tale. §. falsam con-

ditionem, in fin. sup. eod. Atque his manet hic casus absolutus, cum omnibus quae, difficilia cum essent, ad priorem hujus relectionis partem spectare, videbantur.
Nunc ad sequentem.

S E C U N D A E P A R T I S.

S U M M A R I A.

- 1 **M**odus in testamento adscriptus, ut non nubat, non valet ex eadem ratione, qua non valet conditio, si non nupserit, & tam modus, quam conditio ingrediendi monasterium, valet.
- 2 Modus, ne cum aliquo, aliquibusve nubat, mulieri injunctus, aut, ut cum aliquo, aliquibusve nubat, si his honeste nubere potest, jure valet, & quae sit differentia, an ita relinquatur per viam modi, an per viam conditionis.
- 3 In viduis valet hodie modus ut nubit, etiam generaliter scriptus, & traditur, quod nihil refert, an eis relinquatur per viam talis modi, an per viam conditionis.
- 4 Proponitur questio, an relictum, ut nubat, seu dotis nomine relictum, conditionale sit, an modale.
- 5 Traditur, quid intersit, an legatum dotis nomine relictum habeatur pro conditionali, an pro modali, & contra Cost. explicatur Bartol. sensus in l. Titio centum §. Titio genero, num. 2. ff. de conditionib. & demonstrat. num. 6.
- 7 Bartoli, & communis sententia refertur tradēs, legatum dotis nomine relictum, conditionale esse & quid de legato mulieri relicto, ut nubat, & de legato pro dote relicto mulieri, ut nubat num. 8.
- 9 Refertur sententia glossae, & communis doctorū, qui fuerunt ante Bartol. existimantium, legatum dotis nomine relictum, modale esse.
- 10 Contra omnes traditur, dotis legatum, nec, ut conditionale, nec, ut modale, fore judicandum, sed, ut purum cum modo, qui solius legatarij utilitatem respicit.
- 11 Communis sententia adducitur, qua traditum est, modum, qui solius legatarij utilitatem concernit, quem Doctores modum impulsivum vocant, nentiquam obligare.
- 12 Inquiritur, cujus utilitatem respiciat hic modus (ut nubat) praterquam legataria ipsius, & ex mente communis resolvitur, Reipublicae utilitatem respicere, ideoque talem modum finalem judicari.
- 13 Vbi pro affectu mulieri legatum extat, ut nubat, probatur, modum esse finalem, ob animae utili-

tatem, ad quam testator in legando respexit.

- 14 Traditur, quod ubi dotis legatum, pietatis animo relictum non fuit, modum continet impulsivum, prae mittendo, aliud esse in modo legati, aliterius praterquam legatarij, utilitatem versari, aliud, in eo, testatorem, aliterius utilitatem respicere.
- 15 Probat, in modo, ut nubat, Reipublica utilitatem versari, defunctum, tamen, eam non respicere, & idcirco, modum hunc, quando, absque pietatis animo disposuit testator, censeri impulsivum, juxta praemissam resolutionem.
- 16 Eadem resolutio comprobatur ex l. si divorcium ff. de verbor. obligat. ad quem tex. repulsa Celsi interpretatione, communis probatur, & n. 17.
- 18 Donatio dotis nomine facta incipiens a traditione, non intelligitur facta sub conditione, aut modo finali contrahendi matrimonij, secus in promissione dotis, & intelligitur l. promittentium ff. de jure dot. cum simil.
- 19 Intelligitur l. si ego in princip ff. de jure dot.
- 20 Limitatur superior resolutio, & intelligitur tex. in l. Titio centum §. Titio genero, ff. de conditionib. & demonstrat.
- 21 Respondetur ad tex. in Auth. de sanctis. Episcop. §. sed & hoc praesenti collat. 9. quatenus ibi, dotis nomine relictum, & relictum sub expressa nuptiarum conditione equiparantur.
- 22 Respondetur ad communis sententiae rationem, quod dos sine matrimonio esse, non possit.
- 23 Traditur, quod in Regno Portugaliae, & in alijs, in quibus, puella patrimonium, communiter su loquendi dos nuncupatur, facilius obtinebit opinio contra communem, dotis, nomine relictum purum relictum esse.
- 24 Legatum mulieri, dotis nomine, seu, pro se maritanda relictum, quod pietatis intuitu non fuit relictum, debetur eidem, & si mortis tempore nuptia sit.
- 25 Et quid si testator vivens mulierem maritandam minori dote assignata, quam qua fuerit eidem in testamento relicta.
- 26 Legatum mulieri relictum nomine dotis, traditur ad heredes, mortua muliere antequam nubat, & quare hoc?
- 27 Testatoris mens potius, quam figura verborum debet

debet attendi.

38 Conclusio pramittitur, & probatur, quod ubique res legata nihil attinet ad oneris implementum, dispositio iudicabitur conditionalis, & si sub figura modalis concepta sit.

39 Eadem resolutio traditur in contractibus sub modo celebratis, ex sententia aliquorum.

40 intelligitur. l. quibus diebus. §. final. ff. de condition. & demonstrat. cum alijs, quibus traditur, legatum solui praestita cautione de modo implendo.

41 intelligitur, & explicatur per singulos versiculos l. eas causas. ff. de conditionib. & demonstrat.

42 Inter conditionem, & modum, quando talis est, quod ad ejus implementum non conducat relictum commodum, nihil interest: & ex conjecturata mente defuncti, aliquando conditio in vim modi accipitur.

43 Notatur differentia quedam inter conditionem, & modum, ubi relictum commodum, ad oneris implementum conducit.

44 Assignantur duae regulae circa dispositiones modales, collectae ex d. l. eas causas, ff. de condit. & demonstr.

45 Legatum, dotis nomine mulieri relictum, quando non solius legatarie gratia, tale onus injunctum fuit, conditionale esse, resolvitur, juxta communem sententiam, idem traditur de legato ut nubat, ut habent in dotem, & assignatur limitatio ad l. quibus diebus, §. Terminus ff. de conditionib. & demonstr.

46 Comprobatur praecedens sententia & resolutio ex sententia Dyn. & aliorum tradentium, in legato relicto pro passagio terra Sancta, quod debet expectari tempus generalis passagij, ut peti possit cautione oblata, & defenditur Dyn. a Raynerij nota, cum sibi contradixisse, credentis.

47 Confirmatur eadem sententia & respondetur objectioni contra eam adducta & refertur Pauli ad eam limitatio.

48 Rejicitur cum Paulo & alij differentia Bart. inter hac, mulieri, pro dote, & mulieri, pro se maritanda.

49 Rejicitur differentia Baldi Novelli & aliorum, inter hac, mulieri, pro dote, & mulieri, ut nubat.

50 Traditur quando ante nuptias possit peti dotis nomine relictum, oblata cautione, pro limitatione praecedentis sententiae.

51 Rejicitur interpretatio Bartol. ad tex. in l. Titio centum §. Titio genero ff. de conditionib. & demonstrat. & refertur Bald. & aliorum intellectus ad eum tex.

42 Refellitur Baldi & aliorum intellectus ad d. §. Titio genero.

43 Pramittitur pro intellectu d. §. Titio genero, legatum, alicui relictum in alterius dotem, statim peti posse praestita cautione.

44 Assignatur intellectus ad §. Titio genero, quatenus ibi legatum dotis nomine relictum, modale traditur.

45 Sive legatum dotis nomine relictum, instar conditionalis, sive instar modalis censeatur, non transmittitur ad heredes ante nuptias muliere defuncta, contra Novellum.

46 An modus mixtus deficiens per casum, faciat deficere relictum controversatur, & inter contrarias sententias ponitur concordia intellecto tex. in d. §. Titio genero in versic. Ante nuptias

47 Vbi legati commodum commune est ei cum quo modus mixtus adimpleri debet, modus deficiens per casum etiam contingentem in persona illius, facit deficere relictum, & si deficiat per voluntatem ejus habetur pro impleto, & idem in conditione mixta.

48 Relictum nomine dotis, ut Titio nubat, vel, si Titio nubat, eo recusante mulier parata nubere, consequetur, nec alij nubere, tenebitur, quidquid aliter Costa.

49 Ad breve compendium revocantur, & perstringuntur singula quae de legato dotis nomine relicto hic traduntur.

50 Traditur, modum, ut clericus sit, ut monasterium ingrediatur, finalem censeretur, ut impleri debeat, & in quo consistat differentia inter hunc, & illum, ut nubat.

51 An legatum relictum sub modo, ut clericus sit, ut monasterium ingrediatur, statim peti possit cautione oblata de modo implendo?

52 Traditur relictum, ut clericus sit, ut monasterium ingrediatur, deficere modo quomodolibet deficiente, & differentia quoad hoc inter praedictos modos, & modum, ut nubat.

53 Traditur, modum, & conditionem legati, ad certum monasterium relatum, posse in alio impleri.

54 Modus, & conditio, si clericus fuerit, solo presbyteratus ordine impletur, non citeriori alio, & quando appellatione clericorum, in minoribus constituti veniant.

55 Proponitur, & discutitur quaestio inter presbyterum, & minoris ordinis clericum defuncto proximiorum, circa administrationem capellae, ad quam defunctus clericum simpliciter proximiorum vocavit.

RELECTIONIS

L. TITIAE, SI NON NUPSERIT. ff. DE
conditionib. & demonstrat.

SECUNDA PARS.

De legato, sub modo, ut non nubat, vel sub modo, ut nubat, relictum

ACTENUS de non nubēdi, & de huic contraria, nubendi conditione, de quibus lex nostra loquitur, actum fuit: Nunc vero, pro ejus ornatu, & ampliacione, de non nubendi, ac, de nubendi modo in testamentis scripto, per opportunè agendum erit. Quæ pars, quatenus ad affirmativum nubendi modum spectat, utilitate præstat: frequentius, namque, evenit, ut testatores legata relinquant puellis, ut nubant, quam, sub conditione, si nubant, prius tamen, Papiniani ordinem sequendo, qui de negativa conditione prius dixit, de non nubendi modo agemus, & quidem, de illo breviter, cum ferè in omnibus, ejusdem naturæ, & vis sit, cujus, non nubendi conditio est: Nam in ijs personis, in quibus, talis conditio pro impleta habetur beneficio legis, æquè pro impleto, habetur modus, ex eadem ratione, nè nuptijs impedimento sit. Atque ita promiscuè de conditione, ac modo non nubendi loquitur. Bart. in *conf.* 184. incipit. *Domina Nuta*, respondens, non valere in virgine, quod quidem, generaliter verum est, tametsi non in casu de quo Bart. illic, nempe, quando virgini relictum fuit, sub conditione, aut modo, ut monasterium intraret: Enim vero, quanvis talis conditio, & modus, matrimonij carnalis impeditivus sit, valebit tamen, ut adversus Bartol. cum crebriori sententia superius tradidimus, quia meliorem vitæ statum secum portat.

2 Cum autem modus adscriptus virgini, ut non nubat, non valeat, sicut, & conditio, nè nuptijs impedimento sit, consequens est, cum valere, cum, ad certam personam, certum vè personarum genus referatur negativè, vel af-

firmativè, ut puta, ne cum aliquo, aliquibus vè nubat, aut, ut cum aliquo, aliquibus vè nubat, si his honeste nubere potest, quanto sic cæterorum nuptijs maneat interdicta, juxta id, quod in conditione supra resolvimus per *l. cum ita legatum*, *l. hoc modo*, supra hoc tradidimus *l. hoc genus legati*, infra eodem: quod in dispositione modalis figuræ, de qua nunc agimus, tradidit Oldr. in *celebri conf.* 16. *thema tale est Palatios in repet cap: per vestras* 3. *notabili* §. 2. *num.* 3. *de donationib. inter vir.* & *uxor.* *Covar.* *de sponsalib.* 2. *part. c.* 3. §. 3. *num.* 7. & 8. *Malin. de Hispanor. primogen. lib.* 2. *c.* 13. *num.* 4. Differentia tamen stat in eo, quod, ubi ita legatur, *mulieri, si non nupserit Titio*, suspensum manet legatum, in eventum conditionis, quod in proposita specie quando evenire dicatur, supra tradidimus, ad interpretationem *textus in d. l. hoc genus legati*: At verò, legatum ita relictum, *mulieri centum, ut non nubat Titio*, statim petere, potest mulier oblata cautione de modo implendo, secundum communem traditionem, & differentiam, inter conditionem, & modum, de qua per doctores in rubrica, & in *l. quibus diebus*. §. *Terminus*, supra eodem, & de ea, inferius nos agemus.

3 In ijs vero personis, in quibus hodierno jure, conditio non nubendi, etiam generaliter scripta, valet, in viduis, inquam, valet, & modus. Quò circa mulieri viduæ, sive sub conditionis, sive sub modi figura relinqui, utiliter potest, nè secundas ineat nuptias: Nec tunc, ubi generalis prohibitio est, quoad acquisitionem relictæ, quidquam refert an conditionalis, an modalis dispositio sit, utrobique oblata de non nubendo cautio præsens semper legatum faciet, *Auth. cui relictum, cum traditis ibidem C. de indict. viduit. tollend.*

Denique

Denique per omnia idem jusest, in modo non nubendi, generaliter in juncto, quod in conditione scripsimus, eadem id ratione juvente, qua propter, negativum nubendi modum, latiori nunc calamo pertractare, superfluum erit. Præsertim, quod rarus hic legatorum modum est, raro enim evenit, ut libris suis, aut alijs quis quidquam relinquat sub modo, ut non nubant, præterquam ubi carnali matrimonio ita prohibito, ad spirituale spelucru invitatur, de quo infra agemus, cum è contra frequens in hac materia modus sit, qui affirmativè concipitur. Quo circa ad affirmativum hunc modum, gradum modo faciamus.

4. Modus igitur, ut nubat, non adeò cum conditione, si nupserit, fraternizat, hæc namque, juxta validæ conditionis vim, & naturam, suspensivum legati operatur effectum, ut, ut ante reale conditionis implementum, sic antequam nubat mulier, legatum petere, nullo modo possit: Quid verò, in modo, ut nubat, dicendum sit, non ita pervium est, pro cujus resolutione, prodenda, & examinanda anceps illa quæstio erit, an, scilicet, dotis nomine, seu, ut nubat, mulieri relictum, conditionale relictum sit, an modale: Quæ quidem quæstio in difficili apud scribentes est, ejus verò decisio, fortassis, non parum utilis apparebit, & in foro versantibus, & in scholis, ac, quia de nuptijs agimus, quibus tota lex nostra constat, per opportunè venit, ut indotatas nuptias peragamus, legatum dotis nomine relictum eis subjungere, & in eo pauper immorari, gratum (ut spero) dotibus opus.

5. Controversum ergò est apud doctores nostros, an, dotis nomine, seu, ut nubat, mulieri relictum, conditionale sit, an modale: plurimi verò refert, an tale legatum, instar conditionalis, an instar modalis habeatur; Etenim, si conditionale est, mulier, antequam nubat, petere non potest, *l. cedere diem, infr. de verb. significat. l. legata, supra hoc tit. l. final. ad fin. infr. de manumiss. testament.* in specie tradit nobilissimus, & eruditissimus Hispanus *D. Ferdinandus à Mendoza disputation. jur. civil. ad titulum de pactis libr. 2. cap. 7. num. 15.* Et si interim decedat, veluti conditione detecta, non transmittit ad hæredes *l. unic. §. si autem aliquid sub conditione C. de caduc. testam. cum alijs, & utrumquè in specie nostra præstat Bartol. in l. Titio centum, §. Titio genero, n. 2. supra eod. cum, si modale sit, à principio, præstita de nubendo cautione, peti possit, juxta modi naturam, quam, talem esse, probat text. celebris, & capitalis in *d. l. quibus datus §. final. incipit. Thermus minor, alias**

Termilius, supra eod. ubi glossa, & Bart. & communiter doctores, hoc tradunt, quod nos inferius explicabimus. Probat etiam text. in l. sit tibi legatum, supra de legat. tert. §. in l. eas causas, versicul. eas vero, & in l. demonstratio falsa §. final. in fine, supra hoc tit. juncta glossa finali ibidem communiter recepta ex Socin. n. 8. post alios in d. §. Thermus minor.

6. Addit adhuc Novel. in tractatu de dote 6. part. privileg. 76. n. 2. quod, si interim decedat mulier, ad hæredes transmittitur, quod etiam sensisse Bartolum in *d. §. Titio genero, n. 2.* videtur Emanueli nostro *libr. 2. select. interpretat. c. 22. n. 11.* ubi agit de intellectu *d. §. Titio genero*, ponderat autem, hoc Bart. sensisse ibi, dum scripsit in *d. n. 2.* ex eo, quod tale legatum, conditionale esset, insurgere effectum, quod non transmittatur ad hæredes, nec interim peti possit: quæ sane Bart. verba, & si argumentum præstent à contrario sensu, non tamen contrarium significant in legato modali, sed in puro, cui magis quam modali, opponitur conditionale sed, & si contrarium sensum in legato modali importarent, sufficeret, si respectu petitionis solummodo, non etiam transmissionis, importarent, præsertim, quod alibi Bartol. de transmissione legati modalis clarius loquens, nempe, in *d. §. Thermus minor, n. 13.* manifestè sensit, in hac specie, mulierem antequam nubat decedentem non transmittere, ut melius de Bartolo expendisse, videtur idem Costa in *d. num. 11.* ubi, & si tradat, secundum priorem sententiam, Vlysippone nostra fuisse judicatum, non tamen dubitat, quin & in consulendo, & judicando, contraria probari debeat, in quam quibusdam citatis, antiquos & modernos convenire, refert ex Philip. Cor. *conf. 229. num. 4. lib. 4.* quod etiam refert, & sequitur Covar. in *c. 3. n. 11. versic. sed adversus, extra de testament.*

7. Ut vero interim quæstionis effectus omitteremus, circa principalem ejus resolutionem multum variant scribentes: Etenim sententia communis est, quod legatum, dotis nomine relictum, conditionale sit, nisi ex aliquibus conjecturis, defunctum aliter voluisse, appareat, ita Bart. late probat, ultra alia, ex textu ibi, qui istius sententiæ est principale fundamentum, & basis, in *d. §. Titio genero, col. 1. & 2.* ubi ita concludit, in versic. concluditur ergo, communem tradit ibi Paul. *col. 3. Alex. conf. 42. num. 2. lib. 7. & alij quos refert Covar. in d. c. 3. num. 11. in princip. Gomes. in l. 50. Tauri, num. 29 Cost.* qui singula Bartoli fundamenta scripsit, *d. lib. 2. select. c. 22. ante num. 1.* quem, etiam, receptum esse, obiter scripsit, in *l. num tale, §. si arbi-*

arbitratu, limitat. 6 num. 30. supra eod. sequitur dom. Ferdinando a Mendoça d. num. 15. Fundamentalis vero hujus sententiæ ratio est, quia dos, sine matrimonio esse, non potest, l. 3. sup. de jure dot. l. cum multa, versicul. sicut enim, C. de donationib. ante nups. unde qui dotis nomine legavit, necessario matrimonij causam respexit, & sic, si matrimonium sequatur, legasse, apparet, quam rationem scripsit Bartol. in d. versicul. concluditur ergo, Novel. in d. privilegio. 76. col. penult. versicul. unde mihi videtur, Costa in d. c. 22. num. 3. post medium, & in d. limit. 6. num. 30. in princip. & ad dotis stipulationem Mendoça d. lib. 2. c. 7. in princip. versicul. sed si queratur.

8 Quò fit, ut si ita relinquatur, lego mulieri centum, ut nubat, quia tunc nulla dotis mentio facta est, non conditionale fore legatum, scripserit Novel. d. privilegio. 76. col. ultim. in princip. sed potius ut modale censendum erit, quod tenet ibi, clarius in col. 2. versicul. Primus est, ubi affirmat, in prædicta specie statim legatum deberi, præstita de nubendo cautione, sicut in omnibus modalibus dispositionibus contingit, quod etiam expresse tradit Bald. in l. generaliter, nu. 9. C. de Episcop. & cleric. & Covar. in d. c. 3. num. 11. versicul. ex priori, ubi Novellum citat, quosi, legatum illud simpliciter purum esse, asserentem, qui tamen ubi supra, idem de eo haud dubiè sentit, quod, de cæteris modalibus dispositionibus.

Nec spectat ad hunc articulum, quod inibi Covar. scripsit, Costam, nempe, in d. c. 22. a Novello discelsisse, sed magis ad alium, de quo per Novel. ubi supra, quo loco ait, hoc legatū, mulieri centum pro dote ut nubat, esse conditionale, sicuti illud, quod, dotis nomine simpliciter relinquatur, quoniam in utroque æqualis, illa ratio est, quod dos sine matrimonio esse, non potest, quod Costæ displicuit in d. c. 22. num. 1. in princip. quoniam verba illa à testatore expressa (ut nubat) arguunt, legatum dotis nomine datum, sub modo relictū fuisse, quod conjecturata defuncti voluntas potest inducere, secundum receptam sententiam, de qua per Bartol. in d. §. Titio genero, col. 2. Ego tane, hoc, conjecturata defuncti voluntate induci posse, fateor, ubi tamen, magis hic in uno, quam in altero casu, clarescat illa voluntatis conjectura, non perpicio, quoniam, qui simpliciter, pro dote, seu dotis nomine legavit, necessario legavit, ut nubat, cum sine nuptijs nulla dos esse, possit: unde expressio illius, quod tacite & necessario inerat, diversam voluntatis conjecturam, & exinde diversum juris effectum, mihi jure non probat l. 3. sup. de legat. prim. & vulgare est.

9 Sed circa principalem controversiam, glossa nostra in d. §. Titio genero, verb. per se test, & communiter doctores qui fuerunt ante Bartolum (ut constat ex Paul. ibidem col. 3.) existimaverunt, quòd licet, promissio dotis nomine facta, conditionalis sit l. item quia. §. 1. supra de pactis l. promittendo, l. talis facta, sup. de jure dot. cum alijs, tamen, secus sit in legato dotis nomine relictō, quod intelligunt datum sub modo: in quam sententiam alios auctores citat Costa ubi sup. d. num. 1. ac pro ea nervosè, & multipliciter inducit textum in d. §. Titio genero, qui nihilominus in num. 5. cum Bartol. & communi sententia residet.

10 Hæ sunt diversæ doctorum opiniones circa diffusam hanc, & plurimum controuersam inter eos juris quæstionem: in qua, & utranque sententiam, autoritate multum pollere, viderim, neutri tamen potui acquiescere, qui magis vim rationis perscrutans, in animum duxi, legatum, siue dotis, siue nuptiarum nomine, siue dotis nomine ut nubat siue simpliciter, ut nubat, relictum, siue quavis alia verborum figura, quæ eundem sensum significet, (nec enim inter hæc differentiam ponimus, ubi magis verba, quam sensus, diversa sunt) nec instar conditionalis dispositionis, ut communis cum Bart. ajebat nec instar modalis, ut contraria, judicandum fore, sed potius, instar puræ, illius, inquam, cujus modus, solius legatarij utilitatem finaliter respicit, & intendit, quam, quoad juris effectus, nihil a pura distare, de jure competitum est l. Titio centum, in 1. responso, ubi doctores, sup. eod.

11 Pro cujus sententiæ probatione, præmitto, quod inter omnes constat, modum scilicet, ultimæ voluntati adjectum, qui solus legatarij utilitatem importet, (quem legatarij causam appellant, & doctores modum impulsivum) nullius ei oneris, gravaminis vè esse, adèò quod recte petatur legatum absque aliqua cautione pro talis modi implemento, nec ideo magis retractari, seu repeti ab hærede postea possit, quòd illius implementum subsequutum non fuerit, juxta text. singularem & expressum in d. l. Titio centum, in 1. responso, ubi communiter scribentes, & idem in donationibus traditum extat in l. 2. §. final. cum leg. sequenti, infra de donationib. l. si mulier C. de jure dot. tradit Bartol. communiter receptus in d. §. final. Inson in l. si pecuniam n. 18. sup. de condit. caus. dat. caus. non secut. Everard. loco 82. num. 15. verb. c. tregada tit. 9. p. 6. Cujus rei constans, & clara ratio est, quia cum defunctus, in solius legatarij utilitatem modum adjecisset, ei jure optimè

optimo poterit legatarius, renuntiare, juxta vulgarem regulam *l. penul. C. de pact. l. quod fa-*
lore C. de legib. l. si judex sup. de minorib. tradit
Alex. in l. penul. infr. ad leg. Falcid. quam regu-
lam multis exornat ornatissimus Doctor Pe-
trus Barb. in *l. alia §. eleganter, sup. solut. ma-*
trim. quo in loco, late & eleganter proprii pri-
vilegij renuntiationes peregit.

12 Nunc verò, in legato Mariæ relicto,
dote, seu nuptiarum nomine, seu, ut nubat,
cujus, præter Mariæ ipsius, adjectus nuptia-
rum modus emolumentum concernit? non
testatoris, nec animæ illius, quia, pro anima
reliquisse, non proponimus, non etiam, utili-
tatem viri, cui nuptura mulier esset, quia ne-
minem designavit in conditione testator, non
magis quam, si cui legaretur, ut fundum eme-
ret, nam utilitas incertæ personæ, aqua fun-
dus emi debet, non est in consideratione, quo-
minus legatum haberi definat, tanquam solius
legatarij favorem respiciens, ut *d. l. Titio cen-*
tum, in princ. & advertit Novel. in d. 6. p. de do-
te privileg. 50. ad fin. Solum igitur restat, ut
dicamus, injunctum nuptiarum modum, ul-
tra mulieris nubentis, etiam Reipublicæ utili-
tatem continere, quæ versatur in nuptijs con-
trahendis *l. 1. sup. solut. matrim. l. 2. sup. de jur.*
ut d. hoc modo, in fin. sup. isto titul. quam rati-
onem, ut modus hic causam finalem importet,
considerat Bart. in *d. §. Titio genero, col. 2. ad*
Novel. d. privileg. 50. num. 2. ubi in fine
est, esse de intentione communiter scribentium,
quod promissio, seu legatum pro dote, finalem
causam continet, quam Jurisconsulti conditi-
onem appellant, & nostri modum finalem, at-
que ideo, illo non secuto revocatur legatum,
juxta *d. l. Titio centum in 2. respons. & d. l. 2. §.*
ut cum leg. sequenti, atque ita est utrobique
accepta conclusio, quam etiam novissime se-
quitur Barb. noster in *l. si cum dote §. si pater, n.*
in fine, sup. solut. matr.

13 Ego certe, injunctum legato modum,
(ut mulier nubat) causam finalem legandi
fuisse, tunc libenter admitterem, cum pieta-
tis animo testator mulieri reliquisset, ut nubat,
ut scriptum habemus in commentarijs *l. 1. C.*
de Sacrosanct. Eccles. 2. part. §. 3. quod palam
in hac specie tradidit Bartol. dum loquitur de
modo, ut nubat, in *d. l. 2. §. fin. num. 1.* & ra-
tionem assignans, dic, inquit, quod si detur ob-
jectum favorabilem, tunc videtur velle, quod fiat
salutem anime, quia forte alias non dedisset.
Et eandem rationem subjungit ibidem, *col. 1.*
quam sequitur Covar. lib. 1. vari. c. 14.
num. 6. atque ita in hac specie, quando, inquam,
vera pietatis affectu, nuptiarum meminit tes-
tator, manifestum est, finalem causam lega-
ti consistere in nuptijs propter animæ utilita-

tem, cujus intuitu finaliter ita legavit defun-
ctus.

14 Vbi verò defuit hæc pietas in legato,
& si nuptiarum causa, à testatore expressa,
Reipublicæ utilitatem, videam, semper ver-
sari, puto tamen, eam impedimento non esse,
quò minus dispositio, de qua agimus, judice-
tur adinstar illarum, quæ modum continent,
solius legatarij utilitatem respicientem, quem
modum impulsivum vocant, alij de consilio.

Pro cujus perfecta cognitione sciendum est,
quod aliud est, quoad præsentem articulum,
in modo alterius, præterquam legatarij, utili-
tatem versari, aliud, in modo, testatorem, al-
terius utilitem respicere: primum, non one-
rat legatarium, secundum sit, rationem do, &
exemplum, rei manifestandæ gratia, cum e-
nim testator, solius legatarij commodo provi-
dere, intendit, contra illius voluntatem esset,
si modus oneraret legatum, eo quod ex illius
adimplemento, aliqua alterius sequeretur uti-
litas, cui testator, providere, non intendit:
Quare, ne hoc eveniat absurdum, talis modus
legatarium neutiquam obligabit, sicuti, si Ti-
tio centum relicta essent, v. fundum emeret à
Sempronio, quia forte, emere, proposuerat,
vel etiam, quia ei, Sempronianum fundum
emere, expedierat, & idcirco testator, ejus
solius commodum respiciens, talem modum
legato addidit, quem sane, non ideo magis le-
gatarius tenebitur, adimplere, juxta *d. l. Titio*
centum, in princip. & d. l. 2. in §. fin. ibi, quia
interim sthicum emere, proposuerat, dixerim, in
hoc me dare, ut sthicum emeret. & si alias, in im-
plemento modi, magna, & considerabilis in
jure, Sempronij utilitas versaretur, l. & si æ-
quo, supra de legat. prim. Atque ita, ad hoc,
ut modus censeatur finalis, non sufficit, quod
in illius implemento, aliqua alterius, præter-
quam legatarij ipsius versetur utilitas, sed re-
quiritur ulterius, quod testator, illius utilitati
providere, voluisset, quia tunc, secundum e-
jus voluntatem est, ut oneret modus legatum,
cujus implemento, alteri prospectum esse vo-
luit, ut dilucidem probat Papinian. in *d. l. Titio*
centum, ibi, sed si filio, fratri, alumno minus in-
dustrio prospectum esse, voluit, &c.

15 Hac ergo distinctione præmissa, facile
diluitur difficultas, quam nobis, de Reipubli-
cæ utilitate in adjecto nuptiarum modo confi-
stente, opponent alij: nam, & si vere eis fatea-
mur, Reipublicæ utilitatem in modo versari,
eamque in jure considerabilem, & late favo-
rabilem esse, *d. l. 1. sup. solut. matrim.* cum a-
lijs, hoc tamen non sufficit, ut illico fateri co-
gamur, modum esse finalem, cum adhuc ul-
terius requiratur, defunctum, præfatam Rei-
publicæ utilitatem considerasse, eique adjecto
modo

modo favere, voluisse, juxta præmissam resolutionem, quam ipsi negare, non possunt: Sed forte objicient, defunctum hic voluisse, Reipublicæ utilitati providere, id sanè, verisimile non est, nec credo ex mille testantibus, & si Reipublicæ suæ maximè amantibus, & studiosi sint, unum inveniemus, qui, dum mulieri legat, ut nubat, propter Reipublicæ utilitatē, talis modi meminerit, quem certe, qui addunt, si non propter animæ utilitatem addunt, ut contingit in legato pauperi puellæ in eam causam de relicto, solū, propter earum, quibus legant, privatam utilitatem addunt: quod, & ipsum, ab absurdo, non dubie comprobatur: nam, si præfatum modum, causam legendi finalem esse, dicimus, propter Reipublicæ utilitatem inde procedentem, sequeretur, quod, si mulier ista non nubat, quomodoque id eveniat, legatum non manebit apud hæredes defuncti, ut illi volunt, sed magis alteri mulieri, pro dote dandum erit, secundū testatoris ipsius voluntatem, quæ sic convenienter adimpleri potest, cum æque per unius, ac alterius nuptias, præfatæ Reipub. utilitati consultum esse, appareat, *juxta text. celebrē in l. legatum civitati, sup. de usufr. legat. cum concord.* quod sane, absurdum est clarum contra claram testatoris voluntatem, quippe qui si Mariæ legavit in causam dotis, nec hoc, pietatis intuitu disposuit, nihil minus voluit, quam, ea non nubente, alij puellæ pecuniam suam pro dote conferri.

16 In meam denique sententiam adduco textum in *l. si divortio, inf. de verb. oblig.* & si Costa *d. l. 2. select. c. 22. n. 5.* eo communē sententiam comprobari, nove affirmet, secundum interpretationem, quam tradidit ad eum, *in c. 21.* quod promissio, de qua illic, qua moritus, divortio facto, stipulanti uxori, centum, dotis nomine promittit, tacitam conditionem admittat si uxor, cum altero nubat *juxta l. promittendo, sup. de jur. dot.* Secundum quod procedit æquiparatio, quam, in casu legati, dotis nomine relicti, postea subjunxit Pomponius in *d. l. si divortio, in fine*, atque ita hujus legis argumento, communem sententiam, ait Emanuel, comprobari, quasi, ibi, dotis nomine relicto, conditionale probeatur.

17 Sed hæc Costæ interpretatio ad *d. l. si divortio*, mihi non placet, qui verius puto, stipulationem, de qua ibi, statim committi, cum recepta conectorum sententia, quam, ultra alia, ea mihi ratio omnino persuasit, quia verosimile non est, Proculum, & Pomponium Iuriconsultos gravissimos effinxisse calum ita rarum, quo, maritus dotem promitteret uxori, sub conditione, si ipsa denuo nuberet, quod,

quam repugnet communi voto maritorum, Cost. negare non potuit, multoque magis debuit, repugnare voto mariti, in specie *d. l. si divortio*, ubi non ejus morte, sed divortio facto uxor, à matrimonio liberata, proponitur, ut sic credibile non sit, maritum adjecta conditione lucris, voluisse, ad nuptias cum alio homine, se vivente, & vidente, contrahendas, uxorem propriam invitare. Quam dicendum est, centum ibi dotis nomine promissa uxori, præsentia deberi, quod omnes hætenus pro constanti habuerunt, ut facit Costa in *d. c. 21. in princ.* & licet alias, dotis nomine stipulatio facta tacitam habeat conditionem, si nuptiæ secutæ sint, *juxta d. l. promittendo*, cum alijs, talis tamen conditio non subintelligitur in casu *d. l. si divortio*, propter partium voluntatem, ex eo collectam, quod honestius, & frequentius, & naturalius spondentis desiderio magis conveniens est. Nunc vero (propositum meum repetendo) cum juxta receptam ac veram sententiam Pomponius ibi loquatur de promissione dotis nomine, cui nulla nuptiarum inest obligatio, ac illi, generaliter æquiparet legatum dotis nomine cuilibet relicto, non in æquitate, novam meam adversus alios sententiam probare, videtur, generaliter, scilicet legatum, dotis nomine relicto, nullam contrahendi matrimonij obligationem secum portare.

18 Cum autem ejus ratio, æqualis sit in donatione ac in legato, idem, quod in legato hætenus tradidimus, in donatione esse, dicimus, ut, si quis mulieri dotis nomine, seu, ut nubat, donaverit, quia modus, solius donationis utilitatem continet, ejus adimplendi nulla subest necessitas, *juxta dict. l. 2. §. final. cum leg. sequenti, infr. de donat.* legibus autem, quibus, dotis nomine pro illi, non nisi contrahendis nuptijs deberi, traditur, cum casuum distinctione respondemus, quod, scilicet, aliud est, dotis nomine mulieri dare, aliud, mulieri dotis nomine promittere: vel ei, cui mulieri nubere intendis, dotis nomine dare, seu promittere: hoc namque casu nullam constitumus differentiam inter donationem dotis nomine factam, ab executione ipsa, an à promissione incipientem. Quanquam in omni promissione, sive datione dotis, subintelligi tacitam conditionem, si matrimonium sequatur, tradat insignis Barb. in *l. si cum dotem, in princ. n. 50. ad fin. sup. solut. matrim.* cui doctrinam viri sententiæ, sic generaliter acceptæ, præscripta est, assentire, non possum: qui enim mulieri dat, licet sub expressio nuptiarum modo rem tradat, magis causam donationis, quam conditionem dandæ pecuniæ expressive, videtur.

detur, cum, si non, nisi in matrimonij causam dare, vellet, opportunius, cum matrimonium contraheretur, pecuniam suam, in eam causam tenderet: E contrario vero, de eo, qui non dat, sed promittit nomine dotis, clara est conjectura, quod non, nisi in causam dotis, & sic secutis nuptijs, voluit se obligare: quo circa in hoc casu, tacita futurarum nuptiarum subintelligitur conditio atque ita intelligitur *tex. in d. l. promittendo, l. stipulationem, l. talis facta, sup. de jur. d. l. item quia §. 1. sup. de pact.* quæ etiam leges, de promissione dotis nomine facta ei, cum quo matrimonium contrahi, sperabatur, promittis intelligentur.

19 Nec obstat *l. si ego in princ. sup. de jur. dot.* ubi donatio à traditione incipiens, dotis nomine facta, si dos non sequatur, à donatore condici potest, respondetur enim, quod ibi Seia donatum fuit, non ut ipsa dotis nomine, sibi haberet, sed potius, ut ipsa suo nomine, in dotem daretur; ex quo colligitur, donatorem, futurarum nuptiarum intuitu, ob dotis causam dedisse, alias non donaturum, sicuti, si ei, cum quo matrimonium contrahi, speraretur, dotis nomine dedisset, atque, idcirco, nuncio missio, sed ob eam causam donatum fuit, condici potest, tanquam ob causam datum, causa non secuta, *d. l. si ego l. si extraneus sup. de condic. inf. dat. caus. non secut.*

20 Erit autem præfata opinio, tam in legatariis, quam in donatione, limitanda, ut non procedat in matrimonij causa, alterius præterquam filii, cui donatur, utilitatem donator intendit, vel alias de voluntate illius constat, quod non, nisi in causam dotis donare, voluisset, ut in *d. l. si ego*, cujus etiam voluntatis argumentum erit, si mulieri, quis, dotis nomine det, aut relinquat, ut alicui certo nubat, ad quam spectat difficultas in materia *tex. in d. l. Titio centum, §. Titio genero, sup. eod.* quo in loco tantum viri persona, pro cujus nuptijs, testator, dotis nomine legavit, certa erat, & definita, sed etiam, in ejusdem viri persona, filia, dotis nomine reliquit, unde, nimirum, si, tantam finalem causam illa dotis adjectio respiciat, mulier parere, teneatur, *in d. §. Titio genero*, circa cujus intellectum postea magis immorabimur.

21 Quia verò pro sua, & communi sententia adduxit etiam Bartol. *in d. §. Titio genero*, velut expressum in *Auth. de sanctiss. l. 2. lex, §. sed & hoc presenti, collat. 9* ubi dotis nomine relictum, æquiparatur relicto sub expressa nuptiarum conditione, & in utroque casu traditur, ut scilicet, non secutis nuptijs, non habeat effectum dispositio, præterquam in casu speciali, de quo ibi, pro tacili & congrua responsione ad hunc *tex.* ejusque in-

tellecto, advertendum erit, eum loqui, quando alicui, dotis nomine fuit relictum, adjecto substitutionis onere in contrarium eventum, ut patet ibi, *onere eos substitutione, aut restitutione, & ibi, substitutiones vero, vel restitutiones eis fecerit, adjectis conditionibus quibuscunque ex ijs quæ superius enumerata sunt.* Et idem exprimitur in *Auth. nisi rogati C. ad §. C. Treb. Nisi rogati* (inquit) restituere datum dotis causa, vel propter nuptias donationis, &c. Atque ita, cum ibi proponatur, alicui, dotis causa relictum, & ulterius in contrarium dotis eventum, substitutionis, aut restitutionis onere prægravetur is cui ita relictum fuit, nimirum, si non secuta dotis causa, regulariter admittatur substitutus, quem vocat in hunc eventum, clara voluntas morituri.

22 Ultimo non obstat frequens illa, & generalis ratio, quod dos, sine matrimonio esse, non possit, unde, qui dotis nomine reliquit, necessario, in causam matrimonij respexisse, apparet: nam ingenuè fateor, dotem, sine matrimonio non esse, & qui dotis nomine legavit, videri, de matrimonio cogitasse, sed ita demum, in matrimonij causam respexit, sive etiam, eam expressit, qui dotis, seu nuptiarum nomine legavit, ut eam, pro solius legatarie commodò, (cujus solius causa, & merito legavit) finaliter considerasse, & adjecisse videatur: unde, non magis de hoc modo judicabitur, quam de illo, Titio centum relinquo, ut fundum emat, licet enim hic, in emptionis modum respexerit testator, & eum expresse, tamen, quia solius legatarie causa, ejus meminit, non debet id, naturam, & effectum dispositionis alterare, quo minus ad instar puræ, judicanda sit, *d. l. Titio centum, in princ.* Sic ergo, in dotis causa dicendum erit, quia testator, ejus meminit causa solius legatarie: Et tandem, ut præfate rationi, magis in forma (ut logici volunt) respondeamus, pecuniam, hic, dotis nomine relictam, dotem esse nego, sicut alias, emendi fundi nomine pecuniam datam, esse fundum emptum, negabunt cuncti: Atque ita mulier hæc, pecuniam, non tanquam dotalem petet, & obtinebit, sed tanquam pecuniam sub eo dotis modo relictam, quem, quia ipsius duntaxat causa & favore adjectus fuit, si non vult servare, servare non cogitur, *dict. l. Titio, in princ.*

23 Ex his potissima fundamenta, quibus advertum nos possent alij moveri, dissoluta manent, novaque opinio mea, fortan juri, ac morientis voluntati omnino consona jam apparebit, secundum quam, supremas hominum dispositiones, semper interpretari, convenit, cum in eis primum locum obtineat, eaque regat. Quæ sanè opinio in his potissimum regnis, facilius obtinebit, in quibus, cujuslibet puellæ patri-

patrimonium, ut dignas viri nuptias assequatur, communi & frequentiori usu loquendi, dos nuncupari, solet: quo calu, dotis nomine relictum, purum omnino esse, fatentur Bart. in d. §. Titio genero, col. 3. in princ. & conf. 200. incip. queritur de legatis filiarum, & Laurus à Palat. in tract. de statut. excludentib. femin. col. 39. quos refert & sequitur Covar. in c. 3. num. 11. versicul. quarto inferitur, de testament.

24. Ex hac verò opinione illud primo, tute inferitur, quòd si quis mulieri, dotis, seu nuptiarum nomine, vel, pro se maritanda, quidquam legaverit, & si mortis tempore jam maritata inveniat, debetur ei legatum, quod in hac specie tenet Bald. in l. final. num. 14. C. de sent. quasine cert. quant. profer. quem refert, & sequitur spino in specul. testament. in gloss. 11. princip. num. 18. in fine, cum sequenti, & ante eum Palat. Ruv. in repet. c. per vestras. §. 60. incip. Tertio propter necessitatem, num. 6. versicul. Et inde est, qui pro contraria parte neminem adducunt, quæ sententia, præcedente mea stante, securè procedit, cum enim absque eo quod maritari mulier vellet, legatum consequeretur ut resolvimus, idem à fortiori consequetur si jam maritata sit, ommissa distinctione scientiæ, & ignorantia testatoris, quam tradidit Paul. conf. 214. Ego Paulus de Castro, in fin. vol. 1. & conf. 148. proponitur in facto, in fin. vol. 2. & clarius cum secuti Tirag. in l. si unquam, verb. suscepit liberos, num. 219. C. de revocand. donationib. & Mantica de conjectur. ultimar. voluntat. lib. 12. titul. 1. num. 13. leges verò, quibus prædicta distinctio traditur, loquuntur in conditione, si nupserit, quæ, quantum distet à modo, ut nubat, ex dictis patet, & de illa distinctione, ultimo præcedentis partis loco, nos supra egimus.

Contraria vero sententia in proposito calu locum habebit, cum pauperi puellæ, pietatis intuitu, relictum probaretur, quanyis & tunc non bene dicatur, legatum extingui nupta puella, cum, in similem pietatis causam converti, debeat, argum. text. celebris in l. legatum civitati, ubi Bart. sup. de usufruct. legat. qua de re in commentarijs nostris ad l. 1. C. de Sacrosanct. Eccles. in præfatione, & latius in 2. part. §. de dote.

23. Et sanè Dyn. Oldrad. Bart. Bald. Paul. & alij in l. Lucius, in 1. sup. de legat. secund. quætionem formant huic affinem, ubi, scilicet, pater, filia ducenta legavit dotis nomine, seu, pro se maritanda, quam postea centum datis maritaverit, & quærunt, an mortuo patre possit filia, residuum, ex testamento petere: Dyn. ait quod non, per l. libertis, 2. sup. de aliment. & cibis, legat. Oldrad. quòd sic, quia adjecta causa, cum respiciat favorem legatarie, non limi-

tat legatum certæ quantitatis l. creditor, §. pater, sup. mandat. l. Lucius, sup. de aliment. & cibis, legat.

Bartol. secundum quorundam interpretationem, distinxit, ut si, pro maritanda filia, dixit testator, non possit residuum petere, juxta opinionem Dyni, quia ea maritata, finita causa: si verò dixit, pro dote, seu, nomine dotis, tunc non sit dubium, quod possit, residuum petere, cum Oldrad. quia dos, constante matrimonio augeri, potest. l. si constante C. de donationib. ante nupt. quam distinctionem alios refert sequitur Palat. in d. §. 60. num. 8. verum ad hoc facit, & spino in d. glossa 11. num. 2. Sed Bald. & plerique alij in l. filia legatorum de legat. & in l. hujusmodi §. cum pater, sup. de leg. 1. absque distinctione probant opinionem Oldrad. quam esse communem, tellatur in d. l. filia legatorum, num. 3. & ex alijs esse communem, & veriolem tradit Covar. in cap. officij, num. 10. de testament. ubi post alios interpretatur Bartolum in d. l. Lucius, quæ huic sententiæ Oldradi indistincte essentia: quæ utique intelligenda erit, nisi appareant indicia mutatae voluntatis, quia post testamentum suscipiat alios liberos, ut refert Paul. in d. l. Lucius, num. 4. ubi tamen, simpliciter ait opinionem Dyni, sibi in puncto juris veriolem videri, per d. l. libertis, qui nihil minus, veluti sibi contrarius, pro contraria sententia Oldradi refertur à Ias. & Covar. ubi sup. in d. l. filia legatorum: sed certè, in casu, in quibus ibi, se, consulendo obtinuisse, refert, nempe quando mulier, ab alio maritata, & dotata fuit, cui à patre, pro dote fuerat legatum, idem quod Paul. probarem, juxta præcedentem resolutionem, cui interminis, convenit ille casus, secus ubi, ab eodemmet testatore mulier dotata fuisset, qui proprie est prælens casus, qui controversatur inter Oldrad. & Dyn. quo, ultra Paul. in d. l. Lucius, Dyni sententiam sequuntur alij de quibus per Covar. sup. cui etiam ego adhaereo rejecta distinctione præcedente, quæ magis verbalis apparet quam realis: nam, si pro dote, si pro maritanda, filia relinquat testator, æque utrobique voluntas, & utrobique æque significata, quòd filia reliquit, ut maritaretur cum, qui dotis in testamento meminit, dicitur filia, dotis nomine legavit, non potuit, (quia sine matrimonio dos esse, non potest) hanc maritandæ filia causam, ejus meminisse quæ, si finita sit à defuncto, legatum quoque finitum esse debet. Quod autem ea, filia favorem respiciebat, ex quo ratiocinabatur Oldrad. hoc tamen convincit, quòd eam, si cum legato permanisset, spernere potuisset, aut implere ad libitum, juxta superiorem nostram